

**Nederland en Vlaanderen:
oude tradities in de nieuwe eeuw**

**Нидерланды и Фландрия:
традиции прошлого в новой эпохе**

Moskou – Pskov MMXV

УДК 392

ББК 63.5

В сборник вошли доклады участников международного регионального colloquium Восточноевропейской ассоциации нидерландистов, который проходил в Пскове 16-18 октября 2014 года.

Dit boek kon verschijnen
dankzij de steun van de Nederlandse Taalunie.

Нидерланды и Фландрия: традиции прошлого в новой эпохе : сборник материалов colloquium / Восточноевропейская ассоциация нидерландистов. – М.: ДПК-Пресс, 2015. – 160 с.

ISBN 978-5-91976-067-2

Под редакцией П.В. Осколкова и Б.Т. Лооманна
Onder redactie van Petr Oskolkov en Bastiaan Th. Lohmann

В оформлении сборника использована картина Питера Брейгеля Младшего «Перепись в Вифлееме» (1611).

Als het coverbeeld voor de bundel werd de schilderij “Volkstelling te Bethlehem” (1611) gebruikt bij Pieter Brueghel de Jonge.

ISBN 978-5-91976-067-2

© Группа авторов, 2015

INHOUD / СОДЕРЖАНИЕ

Inhoud / Содержание	3
Voorwoord / Предисловие	6
<i>Nino Pchakadze</i> . De Nederlandse gewoonten en gebruiken	8
<i>Нино Пхакадзе</i> . Нидерландские традиции и обычаи	
<i>Jevgenija Jarmysj</i> . Oud is nieuw of Hoe traditionele motieven opduiken in moderne literaire teksten	14
<i>Евгения Ярмыш</i> . Новое – старое, или О традиционных мотивах в современных нидерландских текстах	
<i>Maria Poesjkova</i> . Nieuwe literatuur voor docenten Nederlands	
<i>Мария Пушкова</i> . Новинки учебно-методической литературы по нидерландскому языку	18
<i>Olga Gotman</i> . Het zout van een taal: spreekwoorden in het hedendaagse Nederlands	21
<i>Ольга Готман</i> . Пословицы в современном нидерландском языке	
<i>Ekaterina Teresjko</i> . Vertaling van metaforen in gedichten	28
<i>Екатерина Терешко</i> . Перевод метафоры в художественном тексте	
<i>Ivan Broesnikov</i> . Joost van den Vondel en zijn bijdrage tot de klassieke Nederlandse literatuur	32
<i>Иван Брусников</i> . Йоост ван ден Вондел и его вклад в классическую нидерландскую литературу	
<i>Olga Izotova</i> . Sinterklaas in Nederland: tradities van een folksfeest in een nieuwe culturele context	39
<i>Ольга Изотова</i> . Сinterklaasfeest в Нидерландах: традиции фольклорного праздника в новом социокультурном контексте	
<i>Max Nuijens</i> . West-Friese boerenfolklore in de 21 ^e eeuw	
<i>Макс Нэйенс</i> . Пасхальная выставка крупного рогатого скота: западно-фризский крестьянский фольклор в XXI веке	47
<i>Darja Stantsel</i> . De Belgische keuken als weerspiegeling van de nationale traditie	52
<i>Дарья Станцель</i> . Бельгийская национальная кухня как отражение	

национальной традиции

- Petra Couwée. Van de Indische archipel tot de Goelag: het heldendom van Multatuli in Rusland* 57
- Пейтра Куве. От Индийского архипелага до ГУЛАГа: слава Мультиатули в России*
- Dmitry Sivov. België en Congo: geschiedenis van relaties en moderniteit* 63
- Дмитрий Сивов. Бельгия и Конго: история и современное состояние взаимоотношений*
- Marina Novikova. Het ontstaan en de ontwikkeling van de Rotterdamse haven in de maritieme geschiedenis van Nederland* 70
- Марина Новикова. Возникновение и основные этапы становления порта Роттердама в рамках развития морской истории Нидерландов*
- Natalia Kabanova. De Haagse vredesconferenties: nog steeds van groot belang* 81
- Наталия Кабанова. Гаагские мирные конференции: непреходящее значение*
- Petr Oskolkov. Calvinistisch Nederland: historische mythe en de realiteit van vandaag* 85
- Петр Осколков. Кальвинистские Нидерланды: исторический миф и современная реальность*
- Ekaterina Netsjai. Gezelligheid binnen en buitens huis* 92
- Екатерина Нечай. Понятие уюта (gezelligheid) в доме и за его пределами*
- Nadezjda Rabkina. De Nederlandse en Belgische bieradvertenties: tradities en innovaties* 98
- Надежда Рабкина. Нидерландская и бельгийская реклама пива: традиции и инновации*
- Denis Kartoel, Juliana Mamontova. Emoties uiten in Nederlandse, Engelse en Russische films* 104
- Денис Картуль, Юлиана Мамонтова. Экспрессивные средства передачи эмоциональных состояний в художественных фильмах на английском, русском и нидерландском языках*

<i>Alexei Zavadski.</i> De invloed van de constitutionele monarchie op de vorming van de Nederlandse levenswijze	109
<i>Алексей Завадский.</i> Влияние конституционной монархии на формирование жизненного уклада голландцев	
<i>Jevgeny Joerjev.</i> Metatekstuele elementen in Nederlandse en Russische officiële teksten	114
<i>Евгений Юрьев.</i> Метатекстовые элементы в нидерландских и русских официальных текстах	
<i>Inna Mezina.</i> Goede doelen in Nederland	119
<i>Инна Мезина.</i> Благотворительность в Нидерландах	
<i>Maria Mordovets.</i> Recente culturele betrekkingen tussen Nederland, Vlaanderen en Rusland	125
<i>Мария Мордовец.</i> Современные культурные связи между Нидерландами, Фландрией и Россией	
<i>Katerina Rossolovich.</i> Nederland en Holland: een kwestie van zelfidentificatie	128
<i>Катерина Россолович.</i> Нидерланды и Голландия: вопрос самоидентификации	
<i>Egor Sergeev.</i> De invloed van verzuiling op de moderne Nederlandse maatschappij en haar uitingen in het sociale stelsel	132
<i>Егор Сергеев.</i> Влияние системы опор (ферзэйлинг) на современное общество Нидерландов и её проявления в социальной системе	
<i>Bastiaan Lohmann.</i> Tradities en moderniteit	148
<i>Бастiaan Лооманн.</i> Традиции и современность	

Предисловие

Уважаемые коллеги! Дорогие друзья!

16–18 октября в Псковском государственном университете был проведён международный региональный colloquium Восточноевропейской ассоциации нидерландистов (ВЕАН), посвящённый теме «Нидерланды и Фландрия: традиции прошлого в новой эпохе». Этот colloquium стал четвёртым в истории нашего объединения: ранее подобные мероприятия, нацеленные на обмен опытом и знаниями преподавателей из разных университетов постсоветского пространства, уже состоялись в Пскове (2008), Минске (2010) и Киеве (2012). В этот раз в colloquiumе приняли участие более 30 специалистов из России, Белоруссии, Грузии, Бельгии и Нидерландов.

Международные региональные colloquiums ВЕАН уже стали хорошей традицией. Мы надеемся, что книга, которую Вы держите в руках, положит начало ещё одной традиции – традиции издания сборников интересных и содержательных докладов.

Скажем несколько слов о той теме, которая объединила все доклады. В современном мире, в «новой эпохе», нас по-прежнему окружают традиции: мы встречаем их в языке, культуре, политике... Традиции - основа духовного, нематериального, и поэтому мы можем говорить о «традиционном мышлении». Несмотря на современное преклонение перед прогрессом и обновлением, это понятие далеко не всегда имеет негативный оттенок. И в наши дни «традиционное мышление», «традиционный образ мыслей» представляет определённую ценность. С другой стороны, традиции – не всегда нечто положительное. В определённых случаях они могут быть причиной инерции, замедлять развитие или ему препятствовать. Традиции не статичны, они меняются, как и люди, которые чтут свои традиции.

Когда мы выбирали тему для очередного colloquiumа, нам показалось интересным проанализировать, на чём основаны те или

иные традиции, благодаря каким факторам они возникли, какие традиции прошлого изменились или исчезли, а какие остались неизменны, и почему, как традиции прошлого сосуществуют с современным мировоззрением, современными «нормами и ценностями». Ответы на эти и другие вопросы Вы найдёте в данном сборнике.

В книге собраны доклады, сделанные участниками коллоквиума, в той последовательности, в которой они прозвучали в Пскове. Открывают и замыкают сборник интересные «обобщающие» статьи о нидерландских традициях и связи традиций с современностью. Также в книге Вы найдёте доклады о традиционных мотивах и новых тенденциях в нидерландской литературе и кинематографе, развитии нидерландского языка и переводческого искусства, праздниках и кухне региона, праве, религии и государственных институтах в Нидерландах и Фландрии, взаимоотношениях с бывшими колониями, культурных связях с Восточной Европой. Доклады публикуются на нидерландском языке и снабжены краткой русскоязычной аннотацией.

Мы надеемся, что данный сборник будет полезен исследователям языка и культуры региона, студентам и преподавателям и просто интересующимся богатыми традициями Нижних земель.

Желаем успехов!

Председатель ВЕАН

А.Е. Шишулина

Nino Pkhakadze (Tbilisi, Georgië)

Нино Пхакадзе (Тбилиси, Грузия)

Nederlandse gewoonten & gebruiken

Нидерландские традиции и обычаи

Доклад посвящен нидерландским обычаям и традициям. Нидерланды – страна высокоразвитой современной культуры. Жизнь этой страны полна традиций и обычаев. Некоторые из них очень красивые, интересные, забавные и разумные, но многие для нас странные. Очень многое не похоже на привычное. Есть нидерландские традиции, которые появились очень давно, но есть и такие, которые появились недавно. Традиции очень важны, но чтобы их не забыть и потерять, они должны соответствовать XXI веку и идти в ногу со временем.

"Народ без знания своей истории, происхождения и культуры - это как дерево без корней" (Маркус Гарви). Традиции как корни дерева, они скрыты под землей, они невидимы, но эти корни определяют сознание нации. Если мы знаем наши традиции, мы знаем, кто мы, откуда мы родом и какие обычаи унаследовали от своих предков. Традиции и обычаи являются неотъемлемой частью народного сознания. Их должен беречь каждый народ, потому что они имеют культурное, историческое и идеологическое значение.

Голландцы, как и представители всех других народов, отличаются друг от друга, они разные. Но есть некоторые вещи, которые являются общими для всех голландцев. Это нидерландские традиции и обычаи.

Каналы и средневековые улочки, кломпы, мельницы и тюльпаны создают образ Нидерландов. Но немногие знают, что тюльпаны попали в Нидерланды из Турции, кломпы из Франции, а первая ветряная мельница была построена в Китае.

Голландцы открыты, дисциплинированы, пунктуальны и толерантны. Они не лезут в чужую жизнь. Они ценят скромность. Занавески в Нидерланды всегда открыты. Им нечего скрывать. Эта традиция имеет религиозные корни. В старые времена окна оставляли открытыми, чтобы все видели, что в доме не происходит ничего непристойного.

О жадности голландцев ходят легенды. Но они сами с этим не согласны и считают, что они экономные. Экономят даже богачи.

Нас поражает образ жизни и традиции голландцев, но то, что для нас странно, для них нормально, потому что "мы видим вещи не такими, какие они есть, мы видим их такими, каковы мы сами" (Анаис Нин).

Ключевые слова: традиции, самоидентификация, национальный характер, конькобежный марафон, пешие марши, Святой Николай.

Sleutelwoorden: tradities, zelfidentificatie, nationaal karakter, Elfstedentocht, De Nijmeegse Vierdaagse, Sinterklaas.

“Een volk zonder kennis van zijn verleden, afkomst en cultuur is als een boom zonder wortels.” (Marcus Garvey)

Een boom bestaat uit twee delen. Enkel het stuk dat boven de aarde uitsteekt, is goed zichtbaar. Maar de wortels van de boom die verborgen onder de grond zitten, zijn onzichtbaar. Die onzichtbare wortels bepalen onze tradities. De gewoontes van nu, worden bepaald door onze wortels in het verleden. Als je weet wat je tradities zijn, dan weet je wie je bent, waar je vandaan komt en welke gewoonten en gebruiken je van je voorouders hebt overgenomen. Sommige tradities zijn niet lang geleden ontstaan, maar sommigen zijn eeuwen oud. Tradities zijn belangrijk, maar ze moeten ook voor 21e eeuw geschikt zijn. Anders gaan ze verloren.

Mensen die in Nederland wonen verschillen van elkaar, maar de Nederlandse gewoontes en gebruiken zijn gelijk voor alle Nederlanders.

Nederlanders hebben zowel goede als slechte eigenschappen. Dit zijn de gemiddelde associaties die buitenlandse bezoekers van Nederlanders hebben als ze Nederland bezoeken. Nederlanders worden gezien als vrijdenkend, open, vriendelijk, tolerant, behulpzaam, gezellig, gedisciplineerd, hardwerkend, punctueel en logische denkers. Maar ook als luidruchtig, gierig/zuinig, minder gastvrij, afstandelijk en direct/brutaal. Nederlanders zeggen altijd wat ze denken. De directheid van Nederlanders wordt door andere culturen soms als ‘brutaal’ gezien.

Niet alle Nederlanders hebben de bovengenoemde slechte en goede eigenschappen. Mensen zijn verschillend. Ze zijn individuele wezens. Mensen die uit eenzelfde cultuur komen zijn niet identiek. Iedereen heeft eigen unieke persoonlijkheid. Zelfs kinderen uit hetzelfde gezin zullen verschillend zijn, maar iedereen die in Nederland is geweest of een Nederlander kent, zal met me eens zijn dat de meeste Nederlanders geld niet makkelijk uitgeven. Ze zijn zuinig en letten goed op elk centje. Het is een vorm van Nederlandse cultuur om niet snel te delen. In Nederland is er bijvoorbeeld één koekje bij de koffie. In Georgië is het andersom. Bij ons staat een koektrommel open. Een gast wordt warm ontvangen en we zetten alles op tafel wat we in de koelkast hebben. Voor ons is het helemaal niet erg als een gast twee of meer koekjes eet. Bij ons heeft

men niet veel maar deelt men graag wat te drinken en eten met familie, vrienden en burens. We zijn gastvrij, zelfs verdienen we veel minder dan een gemiddelde Nederlander. Als een buitenlandse merkte ik dit erg snel en dacht dat Nederlanders heel gierig waren.

Een goed voorbeeld van de Nederlandse zuinigheid is de flessenlikker. Het is een Noorse uitvinding, maar Nederland is het enige land waar dit huishoudelijk apparaat een echt succes geworden is. De flessenlikker wordt gebruikt om vla of yoghurt uit flessen te schrapen. Het wordt daarom ook wel flessenschrapper genoemd.

Windmolens, klompen, tulpen en kaas zijn de iconen van Nederland. Als je een buitenlander vraagt wat ze van Nederland weten, noemen ze windmolens, klompen, tulpen en kaas. Nu zijn ze typisch Nederlands, maar als je terug in de geschiedenis gaat, blijkt het dat ze niet uit Nederland komen.

- De **tulp** is van oorsprong een Turkse bloem, die in 1612 door Nederlandse koopmannen naar Nederland werd meegenomen.
- De **kroket** komt oorspronkelijk uit Frankrijk, waar de Amsterdamse bakker Kwekkeboom hem tijdens een vakantie in 1909 tegen kwam.
- Het **draaiorgel** bestaat in Nederland al 130 jaar. In 1875 startte de Belg Leon Warniet met het verhuuren van orgels en in 1920 begon de Duitser Carl Frei zelfs een complete orgelfabriek in Breda.
- Het hoofdbestanddeel van **drop**, de zoethoutwortel en Arabische gom, wordt al eeuwen gebruikt tegen hoesten en buikpijn. Farao Toetanchamon nam het zelfs mee zijn graf in!
- De eerste exemplaren van *molens* stonden namelijk in China en Perzië. Ze maalden er graan tot meel, terwijl de Nederlandse molens werden omgebouwd om water te pompen of hout te zagen (vooral rond 1600, omdat de scheepvaart toen op het hoogtepunt was).
- Wie aan Nederland denkt, denkt aan *klompen*. De houten schoen is het symbool voor het vlakke kikkerlandje, maar komt oorspronkelijk uit Frankrijk en niet uit Nederland.

Ontmoetingen. Als het niet om twee mannen gaat, wordt in Nederland bij het ontmoeten van familie, vrienden en kennissen driemaal gekust. Mannen schudden elkaar over het algemeen de hand.

Nederlanders zijn op hun privacy erg gesteld. Ze hebben over het algemeen een grotere persoonlijke ruimte nodig dan bijvoorbeeld we Georgiërs of Italianen. In het begin wordt afstand gehouden, die steeds kleiner wordt naarmate men elkaar beter kent.

Agenda. In Nederland moet je voor alles een afspraak maken. Niet alleen voor een bezoek aan de kapper en de dokter, maar zelfs voor je familie en goede vrienden. Nederlanders zijn graag thuis en vinden het niet leuk als iemand zonder afspraak op bezoek komt. De meeste mensen gebruiken een agenda waarin de dag en tijd van een afspraak genoteerd worden. Als je een afspraak niet kunt nakomen, dan kun je de afspraak verzetten of afzeggen, maar dat moet je van tevoren laten weten.

De geboorte van een baby is in Nederland een feestelijke gebeurtenis. Als er een baby is geboren, sturen de ouders een geboortekaart naar familie, vrienden en burens. Op een geboortekaartje staat hoe de baby heet en wanneer hij of zij geboren is. Wie een geboortekaartje ontvangt stuurt meestal een felicitatiekaart terug of belt om de ouders te feliciteren of een afspraak te maken om op kraambezoek te komen. Als je in Nederland op kraamvisite gaat, word je meestal getrakteerd op beschuit met muisjes. Blauw voor een jongetje en roze voor een meisje. Als er een nieuwe baby is geboren, plaatsen Nederlanders vaak een houten of opblaasbare ooievaar in de tuin.

Verjaardag. Nederlanders vieren hun verjaardag met familie en vrienden. De jarige krijgt cadeaus en biedt de gasten taart en drank aan. Het wordt verwacht dat de jarige een cadeau meteen uitpakt. De vijftigste verjaardag wordt altijd groots gevierd. Als een man vijftig wordt ziet hij Abraham, en een vrouw ziet dan Sarah, naar de gelijknamige Bijbelfiguren. De jarige wordt vaak uitgebeeld door een pop. Er zijn overal in het land speciale poppen te huur.

Uithangen van vlag & schooltas. In 1965 legde een ANP-fotograaf een nieuw fenomeen vast: in de Jordaan stak een vader de schooltas van zijn zoon samen met de vlag uit, omdat die zoon de HBS-A had gehaald.

Typische Nederlandse gerechten en specialiteiten. Wanneer het gaat om eten, heeft ieder land eigen specialiteiten. Pizza is bijvoorbeeld typerend voor Italië en frieten voor België. Nederland staat bekend om zijn Hollandse nieuwe en kaas. Nederlanders zijn trots op hun typisch Nederlandse gerechten en specialiteiten. Dit zijn: erwtensoep,

boerenkool, hutspot, bitterballen, frikandel, patat, poffertjes, speculaas, stroopwafels, pepermint, tompoezen, oliebollen, hagelslag en pannenkoeken.

Fietsen. Nederland is fietsen en fietsen is Nederland. Er wordt in Nederland veel gefietst. Fietsen is goedkoop en gezond. Het vlakke landschap van Nederland zorgt ervoor dat u per fiets uw bestemming sneller bereikt dan met de auto of het openbaar vervoer.

Open gordijnen. Er wordt gezegd dat dit Nederlandse gebruik afstamt van het Calvinisme. Eerlijke burgers hebben niets te verbergen en met open gordijnen weet iedereen zeker dat anderen ook eerlijk zijn.

Maar zoals ik al zei, zijn de Nederlanders zuinig en ze willen van alles profiteren. Als gordijnen open zijn, kunnen ze bij mooi weer hun woning op een natuurlijke manier verwarmen en het energieverbruik verminderen.

Sport speelt een belangrijke rol in het leven van veel Nederlanders. De meeste Nederlanders zijn met sport bezig. De meest populaire sporten zijn voetbal, wielrennen en schaatsen. Schaatsen wordt door Nederlanders zowel recreatief als professioneel beoefend. Schaatsen is in de winter bijzonder populair. Bekend is **de Elfstedentocht** in Friesland. Elfstedentocht is een schaatsmarathon op natuurijs van bijna 200 km lengte, die elf steden in Friesland aandoet. Een ander bekend sportevenement is **de Nijmeegse Vierdaagse**. Dat is een lange afstand - wandeling in de zomer die vier dagen duurt.

Feestdagen verschillen per cultuur. Er zijn veel godsdienstige en nationale feestdagen in Nederland. Goede voorbeelden van de Nederlandse feestdagen zijn Carnaval en Sinterklaas.

Carnaval duurt vier dagen. Deze dagen zijn meestal in de maand februari. Mensen trekken dan rare kleren aan, drinken veel bier en dansen en zingen op straat. Carnaval wordt vooral gevierd in het zuiden van Nederland. Na carnaval begint de vastentijd.

Sinterklaas is een feest voor de kinderen. Sinterklaas is op 5 december jarig. Deze man bestaat niet echt. Er wordt aan de kinderen verteld dat Sinterklaas elk jaar uit Spanje komt met zijn boot. Hij komt dan samen met zijn hulpjes, de zwarte pieten. Hij rijdt met zijn paard over de daken van de huizen. Kinderen tot ongeveer acht jaar geloven dat Sinterklaas elk jaar cadeaus aan de kinderen geeft. Ze zingen dan liedjes en zetten

hun schoen, waar de volgende morgen een cadeautje of wat snoepgoed in zit.

Godsdienstige feestdagen worden nog steeds gevierd, maar het verhaal van die godsdienstige feestdagen kennen de meeste Nederlanders niet meer. De ware gedachte achter deze feestdagen is door half Nederland al vergeten. De meeste mensen gebruiken die feesten gewoon als vrije dagen om gezellig met gezin en familie bij elkaar te zijn en lekker eten. Terwijl dezelfde feestdagen een belangrijke rol voor andere landen en culturen spelen.

Als we naar de Nederlandse gewoonten en gebruiken kijken, vinden we veel dingen raar, maar wat we in Nederland raar vinden, is het voor een Nederlander normaal en het kan ook andersom zijn. Wat normaal is voor anderen, kan voor een Nederlander best raar zijn. “We zien de dingen niet zoals zij zijn; we zien ze zoals wij zijn.” (Anaïs Nin)

Toen ik een tijdje voor mijn studie in Nederland verbleef, leerde ik al snel dat het leven in een andere cultuur anders is dan in mijn eigen land. Ik keek door mijn Georgische bril en ik werd met andere waarden, normen en gewoontes geconfronteerd die ik raar vond. Als we andere culturen door de eigen culturele bril blijven kijken, zal onze eigen taal en cultuur altijd een rol blijven spelen.

References:

<http://www.nbtc.nl/nl/homepage/cijfersentrends/holland-imago-onderzoek-1.htm>

<http://hart.amsterdammuseum.nl/11068/nl/flessenlikker>

<http://www.aroundtheglobe.nl/reizen/voorbereidingen/wat-typisch-nederlands-si12522.html>

<http://www.jefdejager.nl/geboorte.php>

http://www.holland.com/be_nl/toerisme/informatie/over-holland/de-nederlandse-keuken.htm

http://www.holland.com/be_nl/pers-1/article/sportief-holland.htm

Jevgenija Jarmysj (Moskou, Rusland)

Евгения Ярмыш (Москва, Россия)

Nieuw is oud, of hoe traditionele motieven zich weer doen opduiken in moderne literatuur

Новое – старое, или О традиционных мотивах в современных нидерландских текстах

Статья представляет собой попытку проанализировать, как традиционные для нидерландской литературы мотивы, образы и сюжетные ходы проявляют себя в произведениях современных авторов – Х. Коха, Э. Мортира, М. Вортел, К. ван Котена и Э. ван дер Кваста. Особое внимание в статье уделено фигуре Элкерлейка (каждый, любой), мотиву дороги, а также способам восприятия и переосмысления прошлого в избранных текстах. Собственное прошлое персонажей становится либо «потерянным раем», куда герой хочет вернуться (Э. ван дер Кваст, Э. Мортир), либо соперником, которого он стремится победить (Х. Кох, М. Вортел). Отношением к прошлому продиктован и выбор романного пути героев – все они так или иначе движутся назад, к собственному «я».

Ключевые слова: история, личная история, прошлое, Элкерлейк (каждый)

Sleutelwoorden: geschiedenis, privé geschiedenis, het verleden, Elcerlyc

In het kader van deze voordracht wordt er een poging gedaan het probleem te behandelen van hoe de traditionele sujet- of denkpatronen weer opduiken in de teksten van de hedendaagse Nederlandstalige auteurs, vooral Herman Koch, Ernest van der Kwast, Maartje Wortel, Erwin Mortier en Kees van Kooten.

Het verleden en de hoe de schrijvers ermee omgaan zijn de sleutelbegrippen in deze voordracht. In de boeken van Wortel, Mortier en de anderen wordt het thema van het verleden nog altijd gehanteerd in de vorm van polemieek, of totale afkeer ervan, of er wordt zelfs een nieuw verleden gemaakt, maar nooit komt er een totale verzoening mee, en samen met hun personages blijven de auteurs in hun verleden dobberen. Aan dit dobberen komt geen einde, en dat geldt ten gene dele voor de Lage Landen alleen. Het toekennen van de Nobelprijs 2014 voor de literatuur aan de Fransman Patric Modiano met zijn melancholieke zoektocht naar zijn eigen oorlogsverleden maakt het duidelijk dat zulke zoektochten en verkeren-in-het-verleden hun posities nog altijd niet kwijt zijn in de westerse literatuur.

De Nederlandstalige literaire teksten van de twee laatste decennia vertonen een breuk met narratieve experimenten van de postmoderne tijd. De literatuur is weer ‘vrouwenliteratuur’ geworden, veel te traditioneel, zonder enkele ambitie om uit te staan. Arie van der Ent, Nederlandse vertaler Russische literatuur, drukt zich heel duidelijk uit als hij zegt dat Majesteit Spruitjesgeest nu gezien wordt als handelsmerk van de Nederlandse literatuur. Als voorbeeld noemt hij o.a. de teksten van Grunberg, Koch en Kees van Kooten.

Het experiment is echter nooit voorbij, hoewel de lezer de terugkeer naar de traditionele verhaalpatronen meteen ziet en herkent. Er wordt namelijk niet met narratie geëxperimenteerd maar juist met de inhoud, met het verleden en met herinnering. De hoofdpersonages van Van der Kwast of van Mortier zijn bezig met hun heden noch met hun toekomst. Integendeel beschikt het verleden voor hen over enorme aantrekkingskracht, en ze willen niets liever dan voorgoed blijven in de oude jaren. Aan dit paradijsje komt echter een einde, wat zoveel pijn doet dat het verder leven van de personages nauw verbonden raakt met zo te zeggen de trauma van ontgoocheling.

De teksten als *Giovanna's navel* van Van der Kwast, of *De verrekeijker* van Kees van Kooten (Boekenweekgeschenk 2013) bewijzen ook dat er geen onderscheid kan worden gemaakt tussen ‘historisch’ en ‘privé’ verleden, en dat ze zonder elkaar niet kunnen functioneren. Het verleden van het land hangt sterk van het verleden van een ‘elkerlijk’ of alleman af, en omgekeerd. Daarmee wordt er een nieuw verhaal gecreëerd die we ‘een metaverhaal’ of ‘metafictie’ noemen.

Het spel met traditie begint op het moment dat er een hoofdpersonage wordt gekozen voor het boek. Dan heb je de figuur van Elcerlyc die op pad gaat terug. Net als in het klassieke zinnespel gebruikt Elcerlyc van tegenwoordig zijn vijf zinnen, zijn deugdzaamheid en kennis. Wat wel het verschil maakt is de bestemming.

Het verhaal van Ezio Ortolani (Kwast, *Giovanna's navel*) begint in 1945, een jaar voordat bikini wordt uitgevonden. Kees van Kooten (allebei reël en fictief) is in de ban van zijn overleden vaders veldkijker en op een dag komt hij een notitie in zijn vaders agenda tegen dat die veldkijker gevorderd oftewel gestolen is van een zekere lieutenant Jaap Treurniet. Michael Poloni (Wortel, *Halfmens*) is al lang Mexico uit, weg van zijn ouders en twee oudere broers maar een eigen leven dat herinneringen waard is heeft hij niet. De jongere broer Loozman (Koch, *Het diner*) is

jaloers op zijn broer die inmiddels ‘een hoge heer’ is geworden. Andrea Ornelis (Erwin Mortier, Marcel), de naaister en klerenontwerpster des dorps mag niet open rouwen om haar broer Marcel die gesneuveld was in de Tweede wereldoorlog. Ze leven gewoon door, ze ‘doen allemaal normaal’. Die ‘normale’ uitgangspositie moeten ze echter kwijt. En dan pas begint het verhaal.

De zoektocht van moderne (of postmoderne?) Elcerlyc kent geen rechtstreekse bestemming. Het is een zoektocht naar ‘mijn oude ik’, zoals Cees Nooteboom dat begin jaren negentig uitdrukte. Zo’n zoektocht lijkt ietwat op archeologie waar ‘je een stap naar voren doet en daarna nog twee naar achteren’. De hedendaagse auteurs laten hun karakters bewegen zo te zeggen ‘met hun gezicht naar achteren omgedraaid’ en daarmee verwoorden ze een klassiek concept dat alles wat eens met je is gebeurd in je leven voorgoed bij jou blijft.

Ernest van der Kwast (geboren in 1981) brengt zijn hoofdkarakters eerst samen in 1945, daarna laat hij ze separeren voor zestig jaar om na al die jaren ze weer bij elkaar te brengen. Elcerlyc valt hier samen met Odysseus die na veel jaren terugkeert bij zijn trouwe echtgenote. Wat Odysseus echter niet deed is leven in en met het verleden, maar Ezio Ortolani weet nooit zijn verleden te wisselen voor iets anders. Hij was nooit getrouwd, hij kreeg geen kinderen. De slachtoffer van de eerste golf van de seksuele revolutie bleef hij zijn eerste verlangen zijn hele leven trouw. Zijn tocht naar achteren duurt zestig jaar, en aan het einde vinden de inmiddels oud geworden geliefden elkaar terug. In het verleden.

De stukken van Herman Koch en die van Maartje Wortel hoe taal- en gedachtenarm ook, geven het portret van hoe een moderne Elcerlyc eruitziet, wat hij doet, hoe hij zijn vrije tijd doorbrengt enz. Een mens zonder eigenschappen, een halfmens. Een zoektocht van zo’n mens is allesbehalve duidelijk, de teksten zijn vaag, en als je het boek af hebt, dan blijft de vraag ‘waarom?’ nog lang hangen in de lucht. Bij Koch en Wortel gaat het niet per se om groot talent maar wat ze allemaal schrijven is kenmerkend voor het alledaagse leven van tegenwoordig. Michael Poloni (Wortel) die verliefd wordt op een 20-jarig meisje dat haar been is verloren in een ongeluk neemt wraak op de taxichauffeur die voor dit ongeluk schuldig wordt verklaard. De familie Loozman (Koch) wordt geconfronteerd met een dilemma wat ze verder moeten doen aan het feit dat hun twee zoons gezamenlijk een moord hebben gepleegd op een zwerfster. Het verleden speelt in beide boeken een

negatieve rol, er is geen nostalgie, geen melancholiek verlangen naar mooie oudere tijden, die tijden zijn vol afkeer en jaloezie, en ze gaan eigenlijk nooit voorbij. Een Alleman van tegenwoordig ontbreekt dus deugdzaamheid en kennis, als we Herman Koch en Maartje Wortel mogen geloven.

De Vlaming Erwin Mortier wil het integendeel niet over politiek en hedendaagse maatschappij hebben. Net als zijn veel collega-schrijvers is Mortier geobsedeerd met het verleden (vooral in zijn romandebuut 'Marcel' en in het stuk 'Goddenslaap' van 2008). Zijn verleden is echter een herschape wereld die buiten de tijd blijft. De proza van Mortier is dichtertlijk en rijk, zijn taalgebruik is bijzonder variabel. Een dorp ergens in West-Vlaanderen wordt in Marcel een land apart waar geen klokje tikt en waar men afkeer heeft voor *die Bietels*, en de oma van het hoofd karakter uitbarst als hij van zijn kleinzoon het woordje *sorry* hoort (*Ik had een hond die Sorry heette!*). Ook in die gesloten wereld zit een eigen tragisch verhaal, de lot van oma's jongste broer Marcel die tijdens de oorlog bij de Duitsers in dienst zat en om wie niet gerouwd mocht worden in het openbaar. Marcel is een voorbeeld van een cirkelvormige zoektocht waarbij hoe meer prachtige details naar voren komen hoe dieper men in zijn verleden vastzit. Het echte verleden is het ook namelijk ook niet, het wordt gekunsteld en versierd. Het herscheppen van de wereld gebeurt op gelijke wijze met kleren maken waarmee Andrea Ornelis haar brood verdient. Ze naait een verhaal na een andere, net als ze een jurk na een andere zit te maken (*Ik moet een beetje smaak houden, die kleren zijn toch mijn reclame*). De wereld waarin gesneuvelde Marcel wordt vereerd blijft echter een kunstmatige wereld zonder enkele verandering, en zonder jaartelling. Wel een zoektocht maar een gesloten halfware halfzoektocht, de minst pijnlijke om door te gaan maar de meest misleidende en vervolgens gevaarlijke.

Het wordt dus duidelijk bewezen dat een zoektochtmotief, hoe Europees dan ook, zeer geliefd en gekoesterd wordt in de hedendaagse Nederlandstalige fictie (en non-fictie ook). Het begrip van Elcerlyc of Alleman is evenmin verdwenen uit de Nederlandse samenleving (zie ook de film van Bert Haanstra nog uit 1963). Wat wel anders is geworden is de bestemming van dit soort zoektochten en het doel van zo'n tocht, niet naar het vrome leven maar naar een verloren zelf. Is het soms ook nodig?

Maria Poesjkova (Moskou, Rusland)

Мария Пушкова (Москва, Россия)

Новинки учебно-методической литературы по нидерландскому языку

В своем сообщении я бы хотела познакомить вас с некоторыми новинками учебно-методической литературы по нидерландскому языку. Все книги, с которыми я бы хотела вас познакомить, я активно использую при проведении занятий по языку в различных целевых аудиториях. Выбор используемой литературы зависит от тех целей, которые ставит перед собой преподаватель, работая с той или иной целевой группой. Я вижу свою задачу в том, чтобы научить своих студентов навыкам коммуникации, уметь поддерживать беседу, вести дискуссию, аргументировано отстаивать свою точку зрения. Мыслить самостоятельно, а не просто повторять за преподавателем заученные фразы. Успех на рынке труда в современном мире прежде всего зависит от умения «продать» себя максимально выгодно. Для этого необходимо развивать навыки коммуникации, адаптивные способности, готовность к интеграции и постоянном совершенствовании полученных в процессе обучения навыков. Простое владение языком совершенно недостаточно в современных условиях. Необходимо умение ориентироваться на рынке труда, пробовать себя в разовых проектах, подготовке презентаций, сопровождении групп. Это поможет в будущем уметь выстраивать отношения в коллективе, понять свои слабые и сильные стороны. С этим связан выбор книг, которые я хочу предложить вашему вниманию:

1. Учебник, подготовленный некоммерческой театральной группой Fast Forward «Als ik jou» (Poëzie voor anderstaligen). Это подборка стихотворений, позволяющая познакомить студентов с образцами литературы Нидерландов. Поэзия предоставляет много возможностей для творчества, для дискуссий, для оживления учебного процесса. Рекомендую вам эту замечательную книгу.
2. Серия из трех книжек, предназначенных для подготовки к экзамену NT2 (Examentrainer NT2 – voorbereiding op het Staatsexamen Nederlands als tweede taal):

A) *Luisteren*. Данное пособие состоит из аутентичных интервью с представителями различных профессий и организаций. После прослушивания предлагается выбрать правильный ответ на предлагаемые вопросы. К книге прилагаются аудиофрагменты.

B) *Schrijven*. Данная пособие представляет собой ряд письменных творческих заданий. Темы, мнение по которым следует выразить, достаточно острые, злободневные и дискуссионные. Эти темы можно использовать как для письменных работ, так и для дискуссий в аудитории, как спонтанных, так и подготовленных дома.

C) *Lezen*. Данная часть содержит аутентичные статьи из разных областей знаний – публицистические, технические, научные. Статьи достаточно сложные и требуют навыков работы с письменными источниками. После текста предлагается выбрать правильные ответы. Данные статьи можно использовать для расширения словарного запаса, умения работать с текстом, умения рецензировать текст и для обсуждения прочитанного в аудитории. И, конечно, для перевода. Поскольку тексты разноплановые и достаточно сложные.

3. Кроме того, мне хотелось бы обратить ваше внимание на новый учебник “*Derde ronde*”, который является уже третьим в данной серии учебников. Данный учебник уместно использовать в любой аудитории, на старших курсах. Тексты в учебнике подобраны таким образом, что оставляют широкий простор для дискуссий. Также на основании пройденного материала очень удобно готовить презентации по группам и индивидуально с последующим обсуждением.
4. К сожалению серия учебников *Code*, хотя и представляет интерес, но требует наличия хорошего интернета в аудитории и оплаты лицензии для работы с аудиоматериалами.
5. Для студентов, изучающих политологию, в рамках курса про профессиональной коммуникации, я бы порекомендовала учебник *Politieke wetenschappen*.
6. Несколько слов об учебных пособиях, выпущенных мной в издательстве «Живой язык» Данные пособия предлагается

использовать в качестве прикладных при занятиях языком как на курсах, так и со студентами:

Справочник по глаголам, содержит следующие разделы: Грамматика, Спряжение глаголов и Словарь наиболее часто употребляемых глаголов – 3000 слов, снабженных пояснениями.

Справочник по грамматике, содержит основные систематизированные сведения о грамматике нидерландского языка. В пособии описаны лексико-грамматические категории всех нидерландских частей речи, особенности их образования и употребления. Прилагается список неправильных глаголов.

В словаре содержится 5000 нидерландских слов и 5000 нидерландских предложений, 5000 русских слов и 5000 русских предложений, сгруппированных по 100 различным темам, включающим около 400 разделов: автомобиль, армия, архитектура, аэропорт, банк, больница, время, географические названия, город, деньги и т. В словаре даётся фонетическая транскрипция всех нидерландских и русских слов. В конце словаря приведены два алфавитных указателя нидерландских и русских слов, содержащих номера тем, в которых они встречаются. Словарь может быть использован при изучении как нидерландского языка, так и русского.

Olga Gotman (Pskov, Rusland)

Ольга Готман (Псков, Россия)

Het zout van een taal:

spreekwoorden in het hedendaagse Nederlands

Пословицы в современном нидерландском языке

В статье рассматривается вопрос функционирования пословиц в современном нидерландском языке, в частности, в языке средств массовой информации. Кроме того, автор затрагивает проблему необходимости изучения пословиц при преподавании нидерландского языка.

Ключевые слова: *пословицы, идиомы, языковой тест*

Sleutelwoorden: *spreekwoorden, uitdrukkingen, taaltest*

Toen ik dacht over het thema van ons colloquium, had ik een vraag: wat kan het oude en het nieuwe verbinden?

Natuurlijk, dat is de taal. En spreekwoorden behoren tot de meest archaische vormen van de taal. Ze verbinden het verleden en het heden.

Dus, het onderwerp van mijn aanmelding is “Spreekwoorden in het hedendaagse Nederlands”

Een spreekwoord is een korte, krachtige uitspraak die een waarheid of wijsheid bevat, een collectieve ervaring of morele opvatting weergeeft.

Spreekwoorden weerspiegelen cultuur en geschiedenis van een land en een natie, dus, wij kunnen veel informatie erover vinden als we spreekwoorden bestuderen.

Bijvoorbeeld de uitdrukking ‘een scheve schaats rijden’

Wanneer iemand iets doet wat niet volgens de regels is of wat door mensen wordt afgekeurd, kun je zeggen dat zij of hij ‘een scheve schaats rijdt’. Deze zegswijze wordt in het Nederlands vooral toegepast als iemand vreemdgaat. Maar waar komt de uitdrukking eigenlijk vandaan?

De herkomst van ‘een scheve schaats rijden’ heeft te maken met de ijzers onder de schoenen van de schaatsen. Omdat het de bedoeling is dat je zo goed en recht mogelijk over het ijs glijdt, dienen deze ijzers recht te zijn. Als één van de ijzers scheef is, ga je dus ook scheef schaatsen, waardoor je minder snel vooruit komt.

Omdat je met schaatsen rechte slagen hoort te maken, kwam ‘een scheve schaats rijden’ langzaam maar zeker synoniem te staan voor iets dat niet hoort. Dit gezegde ontdekt en benadrukt het belang van schaatsen in het Nederlandse leven.

Nog een voorbeeld. Als iemand ‘**geld over de balk smijt**’ betekent dit dat hij slecht met geld om kan gaan en het onnodig uitgeeft. Wat heeft een balk eigenlijk te maken met het verspillen van geld?

De verklaringen hebben iets te maken met oude gewoonten uit de landbouw, en wel bij het voeren van vee. De ‘balk’ uit de uitdrukking was waarschijnlijk de balk die in de stallen boven de ruif, de voederbak voor het vee, aanwezig was. Het was bij het voeren van het vee de bedoeling dat het hooi in de ruif werd gegooid. Soms ging dit fout, dan belandde het hooi over de balk. Dit hooi werd dus verspild, en zo kwam ‘over de balk gooien’ langzaam synoniem te staan voor verspilling. Later werd het woord ‘hooi’ vaak weggelaten en kwam daar ‘geld’ voor in de plaats, zodat de huidige uitdrukking ‘geld over de balk smijten’ ontstond.

Deze voorbeelden laten zien hoe het bestuderen van spreekwoorden ons kan vertellen over de geschiedenis van het land. Maar spreekwoorden hebben niet alleen een historische of taalkundige waarde. Spreekwoorden zijn één van de kleurrijkste aspecten van het Nederlands. In het dagelijks taalgebruik duiken spreekwoorden voortdurend op.

Bijvoorbeeld, in een nummer van weekblad Story van 26.01.2010 kan ik alleen maar in de eerste 20 pagina’s de volgende uitdrukkingen vinden

Story, 26.01.2010 (s.3-20)

- Als mensen uit hun cocon breken om **hun steentje bij te dragen**
- Ze hebben **kaarsjes gebrand** omdat haar zoektocht naar ware liefde zou lukken.
- Ik **heb nog veel** opleiding voor de boeg.
- Daar worden de Australiërs in de Amerikaanse showbizz **in de bloemetjes gezet**.
- De Stad Antwerpen deed **nog een duit in het zakje**: 12.500 euro.

Story is het eerste echte roddelblad van Nederland en wordt voornamelijk gelezen door vrouwen met een lbo- (Lager Beroeps Onderwijs), mavo- (middelbaar algemeen voortgezet onderwijs) of mbo-

(middelbaar beroepsonderwijs) opleiding. Zo'n 36% van de lezeressen is huisvrouw en circa 40% heeft een beroep.

Dus, spreekwoorden en gezegden worden veel gebruikt in omgangstaal. En dat is weerspiegeld in het feit dat spreekwoorden een deel van taaltesten voor studenten en docenten van Nederlands zijn.

Dat is een startpagina van een site waar je je kennis van het Nederlands kan testen. (<http://www.nederlandsetaalttest.nl/>)

De volgende onderdelen zijn getest: spelling, zinsbouw, woordenschat, grammatica en een apart deel is gereserveerd tot uitdrukkingen, spreekwoorden en gezegden.

Hetzelfde kunnen we zien op de startpagina van taaltesten voor docenten van Nederlands.

Welke uitdrukkingen en spreekwoorden werden gekozen voor de test?

Hier zijn 2 voorbeelden.

<p>3. Ergens haring of kuit van willen hebben.</p> <p>Kies uit:</p> <p>☐ een aandeel van de winst willen hebben</p> <p>☐ iets te eten willen hebben</p> <p>☐ precies willen weten hoe het zit</p> <p>Vorige <input type="button" value="Volgende"/></p>	<p>Vraag 4 van 15 vragen</p> <p>4. Het hemd is nader dan de rok.</p> <p>Kies uit:</p> <p>☐ een ongeluk zit in een klein hoekje</p> <p>☐ iemand denkt vaak eerst aan zichzelf en zijn familie</p> <p>☐ je beste vriend is meestal een familielid</p>
--	--

In het algemeen zijn er 15 punten en hier kunnen wij zien de andere 13:

- 3. Oog om oog, tand om tand
- 4. Spitsroeden lopen
- 5. Van de hand in de tand leven.
- 6. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan.
- 7. De plaat poetsen.
- 8. Met de noorderzon vertrekken.
- 9. Van een koude kermis thuiskomen.
- 10. Zo gewonnen, zo geronnen.
- 11. Dat kan niet door de beugel.
- 12. Onder andermans duiven schieten.
- 13. Naar iemands pijpen dansen.
- 14. Het hazenpad kiezen.
- 15. Praten als

Wat zeggen de testresultaten?

- 14 of 15 goede antwoorden
hbo, wo (C1/C2)
- 12 of 13 goede antwoorden
bovenbouw havo/vwo en mbo niveau 4 (B2)
- 10 of 11 goede antwoorden
onder-/middenbouw havo/vwo, bovenbouw vmbo, mbo niveau 3 (B1)
- 8 of 9 goede antwoorden
vmbo 1e en 2e jaar (A2)
- 7 of minder goede antwoorden
onvoldoende
(<http://www.docententaaltest.nl/>)

Dus, volgens de samenstellers van de test, is het heel belangrijk om spreekwoorden te kennen.

De andere vraag is welke spreekwoorden moeten worden onderwezen en geleerd.

Bijna alle mensen die Nederlands studeren kennen dit schilderij – “Nederlandse Spreekwoorden” - een schilderij uit 1559, geschilderd door Pieter Bruegel de Oude.

Het aantal spreekwoorden en gezegden dat door Bruegel op het schilderij is uitgebeeld, varieert volgens de beschrijving.

Op het blaadje dat in Berlijn ter beschikking wordt gehouden, staan er 118 opgesomd, op de kopie in het Antwerpse Rockoxhuis denkt men er 108 te kunnen identificeren.

Jan Grauls (1887 – 1960) beperkte het aantal tot 85. Professor Jos Wilmots liet de gezegden die niet meer tot het hedendaagse taalgebruik behoren weg en zijn lijst bevat nu vijftig spreekwoorden en gezegden.

Ik heb naar deze 50 spreekwoorden in het nieuws gezocht en heb de volgende resultaten.

- Niet gevonden (29)
- 1-2 keer gebruikt in het nieuws (12)
- Meermaals gebruikt (9)

Meer dan de helft werd niet gevonden, hiervan zijn de volgende:

- Iemand bij de neus nemen
- Op hete kolen zitten
- De vlaaien groeien op het dak.

- gekscheren met iemand
- zich krommen om door de wereld te kom(m)en
- de blinden leiders der blinden
- Paardenkeutels zijn geen vijgen

De volgende 12 spreekwoorden werden alleen maar 1-2 keer gebruikt:

- met het hoofd tegen de muur lopen
- met twee monden spreken
- tot de tanden gewapend zijn
- iets door de vingers zien
- achter het net vissen
- tussen twee stoelen zitten
- De kruik gaat zo lang te water tot ze barst.
- de kat de bel aanbinden
- parels (soms: rozen) voor de zwijnen gooien
- tegen de stroom oproeien
- geld in het water smijten
- een pilaarbijter

Hier zijn de voorbeelden ervan.

- Het mysterie van Nederlandse groene traagheid

VICE.com - 28/09/2014

Ook op kleinere schaal is het soms **om met je hoofd tegen een muur te slaan.** Het project Duurzame Energie Ramplaan in Haarlem is in principe een prachtvoorbeeld van hoe de toekomst van energieopwekking in Nederland er uit kan zien.

- Drechtje spreekt... Duivendrecht-Noord slaat de trom! Dichtbij.nl - 21/09/2014

Drechtje ziet hoe de omstanders **de kat de bel aanbinden.** Op het bankje zit een jong stel van rond de dertig te genieten van hun broodje.

- Langer werken voor pensioen

De Standaard - 9/10/ 2014

Mensen met een lange loopbaan mogen evenwel vroeger **de kap over de haag gooien.**

Als u kunt zien, soms zijn ze verandert - **om met je hoofd tegen een muur te slaan** in plaats van **om met je hoofd tegen een muur te lopen.**

En de volgende negen spreekwoorden zijn erg vaak gebruikt:

- een oogje in het zeil houden
- stokken in de wielen steken
- door de mand vallen
- zijn pijlen verschieten
- aan het langste eind trekken
- Het kalf is verdronken
- twee vliegen in één klap
- Het hek is van de dam
- ergens een kluif aan hebben

De volgende stap was een dag, 10 oktober, in spreekwoorden in het nieuws voor te stellen.

- Hij stond ook effectief erg dicht bij een verhuis naar het Schumanplein, maar zag uiteindelijk de christendemocrate Thyssen **aan het langste eind trekken** (Het Laatste Nieuws).
- **Twee vliegen in één klap dus**, redeneert Kees Bazem die in zijn vrije tijd als vrijwilliger Bolster onder zijn hoede heeft (Noordhollands Dagblad)
- De buurt is bang dat straks **het hek van de dam** is als de Plantage een uitgebreide horecaverunning krijgt (Haarlems Dagblad).
- Man in vorm John Degenkolb is van de partij en geldt als topfavoriet, maar hij zal een vette **kluif hebben aan** Arnaud Démare (De Morgen).
- Bewegingsdetectoren, deursensors en domotica zorgen ervoor dat er geautomatiseerd **een oogje in het zeil wordt gehouden** (computerworld.nl).
- De gemeente Amsterdam heeft doelbewust het Europese fraudebureau Olaf gevraagd om een onderzoek naar fraude bij de subsidie van een moskee **door de vingers te zien** (<http://m.spitsnieuws.nl>).
- Qredits verleent op non-profitbasis microkredieten tot 50.000 en mkb-kredieten tot 150.000 euro aan bedrijven die **achter het net vissen bij de bank** (cobouw.nl).

Dus, zeven spreekwoorden van de lijst van professor Wilmots waren in het nieuws aanwezig.

Concluderend kan ik de volgende zeggen.

Net als in de levende taal zelf, komen er nieuwe spreekwoorden en gezegden bij en raken andere in onbruik.

In 2011 werd de oproep via Twitter verspreid: "Bedenk een moderne versie van bestaande, bekende spreekwoorden." Er was een overvloed aan tweets rond dit onderwerp. de Nederlandse blogster Michelle Peeters heeft het getwitter rond moderne spreekwoorden op de voet gevolgd. Zij heeft op haar blog een lijstje geplaatst met haar eigen favorieten. Hier zijn de meest interessante spreekwoorden:

- Over mijn like!
- Ieder vogeltje twittert zoals het gebekt is.
- Van de hash op de tag springen.
- Je eigen Windows ingooien.
- Gedane zaken, nemen geen undo.
- Een cookie van eigen deeg krijgen.

Misschien, zullen zij niet worden gebruikt in spraak, maar ik vond dit lijstje heel spannend.

Teresjko Ekaterina (Sint-Petersburg, Rusland)

Терешко Екатерина (Санкт-Петербург, Россия)

Vertaling van metaforen in gedichten

Перевод метафоры в художественном тексте

В статье представлена теория метафоры в сфере последних когнитивных исследований. Рассматривается классификация метафор и их функционирование в художественном тексте на материале двух стихотворных сборников на русском и нидерландском языке. Выделяется лингвокультурологический компонент текста на материале конвенциональных метафор. Выделяются способы перевода метафор и анализируются стихотворные переводы некоторых стихотворений.

Ключевые слова: *метафора, когнитивная лингвистика, художественный текст, перевод, лингвокультурология.*

Sleutelwoorden: *metafoor, beeldspraak, cognitieve linguïstiek, gedichten, vertaling, cultuurverschillen.*

Beeldspraak fascineert de mensheid al eeuwen lang en de theorie over metaforisch taalgebruik gaat dan ook al terug tot Aristoteles. Maar de visie op het gebruik van beeldspraak is in de loop van de tijd echter radicaal gewijzigd.

Aristoteles beschouwde “metafoor” als een esthetisch middel om toespraken of andere teksten mooier en levendiger te maken. Deze opinie bestond nog heel lang in de wetenschappelijke wereld. Maar sinds de jaren 1980 en de ontwikkeling van de cognitieve linguïstiek worden metaforen doorgaans niet meer beschouwd als kunstmatige ornamenten van de taal, maar als een integraal deel van het bestaan. De grondleggers van deze visie zijn de Amerikaanse geleerden Lakoff en Johnson met baanbrekend werk over cognitieve linguïstiek “Metaphors we live by” (1980).

In dit werk wordt de metafoor beschouwd als een conceptueel domein dat in de termen van een ander conceptueel domein begrepen wordt: Conceptueel domein A wordt beschouwd als conceptueel domein B, dan noemt men het de conceptuele metafoor. Zo wordt een deel van zo’n metafoor in de termen van een ander deel begrepen, bijvoorbeeld, we zeggen: De tijd is geld. En daarom zeggen we ook bijvoorbeeld: het kost me veel tijd. Twee domeinen zijn dan het geld – iets wat we goed begrijpen en kennen, en de tijd – iets wat vager voor ons is. In dit geval

wordt het geld het “brondomein” genoemd en de tijd is dan het “doeldomein”.

Door zulke metaforen, zoals tijd is geld, te gebruiken begrijpen we onze omgeving beter. Metaforisatie is dan een eenzijdige projectie van het ‘brondomein’ op het ‘doeldomein’ en als gevolg daarvan wordt een vager concept gestructureerd met behulp van elementen van het ‘brondomein’ dat men door de interactie met de fysieke wereld en de natuur leert kennen.

Lakoff en Johnson (1980) maken een onderscheid tussen dode, conventionele en originele metaforen. Onder ‘dode’ metaforen verstaan zij metaforen die zo goed in de taal geïntegreerd zijn dat ze niet meer als een metafoor door de moedertaalsprekers herkend worden. De conventionele metaforen zijn ook goed in de taal geïntegreerd, maar toch wat minder goed dan de dode metaforen. Het is soms moeilijk om die twee soorten metaforen te onderscheiden. Wat is bijvoorbeeld: er valt niet meer te vertellen? Het werkwoord vallen betekend niet naar beneden gaan, maar het wordt zo normaal in deze context beschouwd dat het niet meer een metafoor is. Aan de andere kant is er een metafoor “in deze tijd” waar de tijd als ruimte wordt begrepen. Hoewel het tweede voorbeeld meer conventioneel en minder dood lijkt te zijn, is het soms moeilijk om het verschil vast te stellen.

Originele metaforen komen dan weer voor in het discours van veel taalgebruikers, maar door de originele aard ervan ‘leven’ deze metaforen meestal niet lang, waardoor een analyse ervan in poëzie te specifiek is om te kunnen leiden tot generaliserende conclusies.

Het is dan heel interessant om te kijken hoe de meest gebruikte conventionele metaforen in de tekst functioneren en vertaald worden. Zo’n onderzoek doet ons op de cultuurverschillen focussen. En hoe beter we de cultuurverschillen kennen, des te beter de communicatie tussen volkeren kan zijn.

Als materiaal voor het onderzoek werden gedichten gekozen als dat deel van de letteren, waar de metafoor het best in past en waar die het vaakst gebruikt wordt door haar heuristische kracht. Er werden twee bundels onderzocht: “Onbewoonbaar verklaard” van Mark Braet en “Pleisterplaats in de woestijn” van Iosif Brodsky. Deze twee dichters waren ongeveer tegelijkertijd in de jaren 70 en 80 actief en beiden werden ook in beide landen vertaald.

In het algemeen blijkt uit het onderzoek dat de Nederlandse (in brede zin) en de Russische cultuur op elkaar lijken dankzij algemene menselijke ervaringen van de interactie met het leefmilieu en de gemeenschappelijke religie in de betekenis van de basisconcepten van het christendom in Nederland en Rusland. Er werden ook enkele verschillen opgemerkt die misschien het meest interessant zijn. Er bestaat, bijvoorbeeld, een verschil in het waarnemen van leven en dood. Het leven en de dood worden vaak in de concepten “boven is het goede” en “beneden is het slechte” begrepen. Het christendom zegt ons dat de geest naar de hemel en, dus naar boven, na de dood gaat, en het lichaam in de aarde, dus beneden, blijft. Maar de aarde in het Russisch in deze context wordt minder “slecht” begrepen dan in het Nederlands dankzij de nog steeds sterke invloed van het heidendom, ondanks het bestaan van het christendom. Daarom is het concept “beneden is het slechte” niet zo scherp gedefinieerd in het Russisch als in het Nederlands.

Bovendien wordt de dood in beide culturen verschillend belichaamd. In de Nederlandse en Vlaamse cultuur is de dood meestal een oude man terwijl in de Russischtalige cultuur het een oude vrouw is.

Deze verschillen zijn gevonden via de analyse van de conventionele metaforen en het besef dat deze verschillen bestaan, kan misverstanden, gebaseerd op zulke cultuurverschillen, helpen te voorkomen.

De beeldspraken vallen vaak ook moeilijk te vertalen en de vertalingen in de onderzochte gedichten hebben mijn aandacht ook getrokken. De metaforen kunnen op enkele manieren vertaald worden:

- Sensu stricto
- Metafoor in een metafoor dat conventioneel in de doeltaal is
- Door om te schrijven
- Geen vertaling

Door meerdere gedichten te hebben geanalyseerd, heb ik opgemerkt dat er een verschil in vertaalstrategie in Rusland en in België bestaat. Als voorbeeld daarvan heb ik maar twee gedichten genomen om het overzichtelijk en kort te houden. Dat zijn “Kerstromance” van Iosif Brodsky en “In deze stilte” van Mark Braet. Door de vergelijking van een originele conventionele metafoor en de vertaling daarvan werd voor ieder beeldspraakgebruik een vertaalstrategie bepaald. Daarna heb ik een algemene tendentie van vertaalstrategie bepaald en het is ok op de grafieken te zien. Het bleek dat in de vertalingen naar het Nederlands 30% van de metaforen “recto stricto” worden vertaald, wat veel meer is

dan bij de vertalingen naar het Russisch, waar het vaakst de tweede strategie gebuikt wordt. Het betekent dat in Nederland de vertalingen veel vaker “vervreemd” worden, terwijl in Rusland worden ze andersom “gedomesticiseerd”. Ook worden de Nederlandse metaforen in het Russisch bijna twee keer zo vaak weggelaten, dan bij de vertalingen naar het Nederlands.

De vertaalstrategieën zijn dus verschillend, maar hoe beter we de culturen van elkaar leren kennen hoe beter we het evenwicht tussen de “vervreemding” en de “domesticering” kunnen vinden. Daarom is het belangrijk om in elkaar geïnteresseerd te blijven ondanks de moeilijke politieke situatie.

Ivan Broesnikov (Minsk, Wit-Rusland)

Иван Брусников (Минск, Белоруссия)

Joost van den Vondel en zijn bijdrage tot de klassieke Nederlandse literatuur

Йоост ван ден Вондел и его вклад в классическую нидерландскую литературу

В данной статье анализируется творческое наследие Йооста ван ден Вондела. Цель доклада – раскрыть тематику его произведений, основываясь на достоверных фактах его биографии и исторических реалиях, в коих он творил свои шедевры. Такой подход имеет определенные плюсы: среди современников Вондела не сыскать второго писателя, который пережил бы столько поворотных событий в истории своей страны и истории литературы. Он родился спустя 20 лет после восстания Нидерландов против испанского владычества, всего шесть – после победы антифеодальной революции и обретения независимости, через два – после смерти угнетателя Нидерландов герцога Альбы и за год – до поражения Непобедимой Армады, коренным образом ослабившего главного противника нидерландской независимости и свободы. А умер Вондел, когда освободившиеся Северные провинции Нидерландов стали экономически самым передовым государством, первой морской державой, обогнавшей не только ослабевавшую Испанию, но и затмевавшей развивающуюся Англию.

Факты изложены в статье в хронологическом порядке – начиная от года публикации первых стихов Йооста ван ден Вондела и заканчивая датами появления на свет самых поздних его творений. В данной работе были освещены такие события как, например, вступление Вондела в камеру риториков, его знакомство с Хофтом и другими известными литераторами; конфликт с радикально настроенными кальвинистами; принятие католицизма; рассмотрен вопрос о влиянии Вондела на становление «классического» европейского барокко (на примерах Мильтона и Грифиуса). В статье отчетливо представлено, как политические и религиозные воззрения автора оказывают влияние на его творчество. В заключении сделана попытка дать максимально лаконичное объяснение, каким же Вондел был человеком и каким его запомнили люди.

Onder redactie van Max Nuijens.

Ключевые слова: *Vondel, поэт и драматург, камера риторов, пьеса, Хофт, Йохан ван Олденбарневелт, Гуго Гроций, наследие, влияние на классическую нидерландскую и европейскую литературу.*

Sleutelwoorden: *Vondel, toneelschrijver en dichter, rederijkerskamer, toneelstuk, Hoofst, Johan van Oldenbarnevelt, Hugo de Groot, erfgoed, invloed op de klassieke Nederlandse en Europese literatuur.*

Tot voor kort betekende de naam van Joost van den Vondel voor mij niet echt veel. Toen ik kennis maakte met de treurspelen "Samson of Heilige wraeck" en "Lucifer" van deze opmerkelijke man, kon ik me niet voorstellen dat een gedetailleerde studie van zijn leven en literaire carrière me zo enthousiast zou krijgen. Toen ik me meer in de geschiedenis ging verdiepen, begon ik te realiseren dat de taak om binnen een kort verslag over het werk van Vondel te vertellen bijna onmogelijk is. Ik zal echter proberen binnen de toegewezen tijd, binnen de betrouwbare feiten en de subjectieve emoties uit te vinden welke erfenis ons door Joost van den Vondel is nagelaten en welke invloed op de klassieke Nederlandse en Europese literatuur hij had.

De waarde en het belang van Vondels literaire werken zijn moeilijk te overschatten, zelfs op de Europese schaal. Kunnen we ons de Europese Barok zonder Milton en Grotius voorstellen? En trouwens, als Vondels "Lucifer" en "Samson" niet zouden worden geschreven, wie weet wat er zou zijn verschenen van de meesterwerken van Milton's "Paradise Lost" en "Samson Agonistis". In "Paradise Lost" en "Paradise Regained" zijn er ook vele parallellen te vinden met de tragedie van "Adam in ballingschap", met gedichten "Johannes de Doper" en "Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst". De impact van Vondel op Milton wordt al meer dan honderd jaar bestudeerd, en de discussie is nog niet voorbij. Er is ook geen tekort aan onderzoek naar het onderwerp "Vondel – Gryphius".

Voor een andere schrijver zou dit meer dan genoeg voor onsterfelijkheid zijn (om eeuwen bekend te worden). Maar in de literaire werken van Vondel is het slechts een belangrijke, interessante mijlpaal, maar toch slechts een episodische. Het (bewaard gebleven) erfgoed van Vondel telt 24 originele drama's op Bijbelse, mythologische en historische thema's, acht vertalingen van de werken van Seneca, Sophocles, Euripides, en Hugo de Groot (die trouwens meestal in het Latijns schreef). De grote, bijna vier duizend Alexandrine rijen, het poëem "Johannes de Doper".

Tallose odes, satires, hekeldichten, lofdichten, sonnetten, epitafen, vertalingen uit Ovidius, Vergilius, en nog (veel) meer.

Joost van den Vondel werd op 17 november 1587 in Keulen geboren als oudste van zeven kinderen van Joost van den Vondel en Sara Cranen. Zijn grootvader van moederszijde, de Antwerpenaar Peter Kranen, was in achting onder de Brabantse dichters.

Vondels lidmaatschap van de Waterlandse gemeente werd met zijn doop in 1606 een feit. Zijn doopsgezinde overtuiging was in die tijd zowel in onderwerpskeuze als in stijl duidelijk +in zijn poëzie terug te vinden. Zijn kenspreuk luidde: 'Liefde verwinnet al', wat waarschijnlijk duidde op de liefde van en voor God. Vondels eerste gedichten werden in 1607 gepubliceerd in het liedbundeltje *Den nieuwen verbeterden lusthof*, amoureuze gedichten die licht-erotisch van aard waren en een grote dosis klassieke mythologie in zich hadden. Later bleek dit toch niet het genre waarmee Vondel verder wilde en schreef hij steeds meer gedichten met een religieus-moralistische strekking. Via zijn leraar Willem Bartjens kwam hij in contact met de Brabantse rederijkerskamer 't Wit Lavendel, waar Bartjens lid van was. De jonge Vondel werd al snel actief in de Kamer en het duurde niet lang voordat zijn dichterlijke productie toenam.

In het jaar van zijn huwelijk schreef Vondel zijn eerste toneelstuk, getiteld *Het Pascha* ofte de verlossing Israëls uit Egypten, dat door 't Wit Lavendel werd opgevoerd. De verantwoordelijkheid voor de zijdehandel op de Warmoesstraat nam veel van zijn tijd in beslag, maar desondanks zag Vondel kans om te schrijven. In 1613 verscheen *Den gulden winkel der kunstlievende Nederlanders*, een bundel met afbeeldingen die op anekdotische wijze morele lessen gaf aan de hand van verhalen uit de mythologie en de geschiedenis. De platen van deze - oorspronkelijk Latijnse – bundel dateerden al uit de zestiende eeuw en ook de Nederlandse vertaling van 1584 was al enigszins verouderd. Uitgever Dirck Pieterszoon Pers, met wie Vondel sinds diens publicatie van *Lusthof* een goede samenwerking genoot, vroeg hem daarom de platen te voorzien van bijschriften. Onder Vondels hand kreeg het boek sterk de vorm van een emblembundel, waarbij de afbeelding, de verklarende tekst en het kortere motto ook op een meer symbolische manier gelezen konden worden. De bundel was daarmee geheel volgens het renaissancistische principe van *utile dulci*, oftewel, ter lering en vermaak.

Hetzelfde moraliserende aspect was terug te vinden in de bundel met dierenfabels, *Vorstelijcke warande der dieren* (1617). Daarnaast dichtte Vondel ook over actuele onderwerpen, zoals het sonnet *Op het twaalfjarige bestandt der Vereenigde Nederlanden* (1609) en over de Hollandse scheepvaart, in *Hymnus, Ofte Lof-Gesangh, Over de wijdberoemde scheeps-vaert der Vereenighde Nederlanden* (1613).

Vondels religiositeit kwam vooral naar voren in werken zoals *Hieruzalem verwoest* en *De helden Godes des ouden verbonds* (beide 1620). De dichter was in 1616 diaken geworden in de gemeente waarvan hij lid was en de intensiteit van zijn religieuze beleving leek zich dus te weerspiegelen in zijn onderwerpskeuze. Onder invloed van de doopsgezinde leer – gericht op zondebesef en boetedoening – veranderde ook zijn zinspreuk in het meer plechtige: 'Door een ist nu voldaan', een anagram van 'Joost van den Vondeler' dat wees op de genade van God voor zondaren en de wedergeboorte die men als mens moest ondergaan.

In de jaren twintig, een periode van studie, kwam hij in contact met een aantal vooraanstaande literaire figuren uit een ander sociaal milieu en verwisselde hij de doopsgezinde kennissenkring van de Brabantse rederijderskamer voor de meer libertijns-humanistische kring rond dichters als P.C. Hooft en Laurens Reael. Van mei 1622 tot mei 1623 kwam Vondel geregeld over de vloer bij Anna en Maria Tesselschade, de dochters van de in 1620 overleden Roemer Visscher, waar de dichters levendige discussies voerden en regels voor de Nederlandse taal opstelden. Dankzij zijn nieuwe vrienden (en de Latijnse lessen van zijn vijftien jaar jongere broer Willem) maakte Vondel zich de humanistische cultuur en de literatuur van de klassieken eigen, waarmee hij een degelijke basis legde voor de nieuwe wending in zijn dichterschap.

Een andere belangrijk element in Vondels leven was zijn betrokkenheid bij de politieke en godsdienstige ontwikkelingen in de Republiek. De hervormde staatskerk in de Nederlanden was verdeeld in twee partijen, de 'rekkelijke' remonstranten en de 'precieze' contraremonstranten, die ieder ook verschillende politieke kampen aanhingen. De remonstranten zagen in raadpensionaris Johan van Oldenbarnevelt hun leider, terwijl de contraremonstranten stadhouder Maurits steunden. Het conflict kwam in 1618 tot een hoogtepunt, toen Maurits veel van zijn tegenstanders uit belangrijke functies probeerde te verwijderen en ook Van Oldenbarnevelt liet arresteren. De tachtigjarige raadpensionaris werd

aangeklaagd wegens hoogverraad en machtsmisbruik en in mei 1619 terechtgesteld.

Vondel, die sympathiseerde met de meer vrijzinnige remonstranten en grote bewondering koesterde voor Johan van Oldenbarnevelt, was verontwaardigd over dit staaltje onrecht. In zijn ogen was Van Oldenbarnevelt het voorbeeld van vaderlandslievendheid en werd hij het slachtoffer van de machtswellust van de calvinisten. Zijn verzet tegen de gang van zaken resulteerde in het hekeldrama *Palamedes oft Vermoorde onnooselheyd* (1623), zij het dan verhuuld in een klassieke setting. Al snel volgde een aanklacht en de dichter kreeg een boete van 300 gulden opgelegd.

Vondel bleef naast lofdichten op personen die hij bewonderde ook altijd hekeldichten publiceren tegen de calvinistische predikanten en de politieke navolgers van Maurits. Gedichten als *Geuse Vesper* (ca. 1625), *Rommel-pot van 't Hanekot* (1627), en *Roskam* (1630) zijn hier voorbeelden van.

Toen in 1635 zijn geliefde vrouw Maeyken kwam te overlijden, wist Vondel zich geen raad meer. Het verdriet belemmerde hem zo in zijn werk dat het grote epos over Constantijn de Grote – in navolging van Tasso's *Gerusalemme liberata* – nooit werd voltooid. Vondel refereerde wel aan het werk dat hij vernietigde in de 'Lijkklacht aan het vrouwe-koor' over het verlies van zijn vrouw. Hij vergeleek Maeyken met Creüse, de vrouw van Aeneas en in de Renaissance het voorbeeld van de ideale vrouw. Vondel vertelt hoe zijn vrouw in een droom aan hem verschijnt en hem op het hart drukt zijn werk niet op te geven. Het mocht niet baten, na drie jaren van worstelen, verbrandde Vondel de papieren van de vijf boeken die hij afrondde

Na het vernietigen van de Constantinade schreef Vondel in 1639 aan zijn vriend en leermeester Hugo de Groot dat hij 'aan de treurspelen vervallen' was. In deze bewoordingen klinkt het alsof de dichter drama een minderwaardig genre vond, terwijl hij vanaf 1637 bijna onafgebroken aan toneelspelen heeft gewerkt. De eerste in de reeks was het omstreden drama *Gysbreght van Aemstel*, opgedragen aan De Groot, uit 1637. Het stuk was geïnspireerd op Vergilius Aeneïs en had net als het klassieke voorbeeld als doel zijn stadsgenoten een beroemde held uit de geschiedenis te laten zien waar Amsterdam trots op kon zijn. Het stuk ging 3 januari 1638 in première ter inwijding van de nieuwe Amsterdamse Schouwburg. Dat was later dan gepland omdat er volgens

protestantse predikanten teveel paapse invloeden in het stuk te zien waren.

De beschuldiging van de predikanten over de roomse ideeën in de Gysbreght, was echter niet helemaal uit de lucht komen vallen. Vondel had nauwe banden met Hugo de Groot en diens denkbeelden hebben waarschijnlijk ook invloed gehad op die van Vondel. De kerkelijke twisten die Vondel waarnam binnen de doopsgezinde gemeente stonden de dichter tegen en dit maakte het mogelijk dat hij zich meer aangetrokken voelde tot de rooms-katholieke kerk, waar de gelovigen één autoriteit erkenden: de paus. Bovendien gingen veel intellectuelen uit zijn kennissenkring over tot het rooms-katholicisme, mede door de propaganda van pastoor Marius van het Begijnhof. In Amsterdam groeide het aantal katholieken sterk: in 1650 vormden zij al bijna acht procent van de bevolking. Rond 1640 is Vondel officieel tot de katholieke kerk toegetreden, een ommekeer die hem niet altijd in dank werd afgenomen en die duidelijk terug te vinden is in zijn werken, zoals in Brieven der heilighe maeghden, martelaressen (1642).

Door Vondels bekering bekoelde zijn vriendschap met Hooft en Huygens en de pogingen van Vondels kant om het weer goed te maken, lijken niet erg veel succes te hebben gehad. De reactie van Barleaus op de aan Huygens opgedragen vertaling van de Aeneïs luidde: 'bloedeloos, zonder merg, en met gebroken lendenen'. Desondanks functioneerde Vondel toch gedurende een groot deel van zijn leven min of meer officieel als stadsdichter.

In de periode 1639 tot 1670 – en eigenlijk tot het einde van zijn leven – schreef Vondel naast gedichten ook veel toneelwerken, veelal bewerkingen van Bijbelse onderwerpen, zoals Gebroeders (1640), Joseph in Egypten (1640) en Lucifer (1654), maar ook actuele historische drama's zoals Maria Stuart of gemartelde majesteit (1646). Hoewel Lucifer vaak wordt beschreven als Vondels meesterwerk, was het Bijbels drama Jephtha of Offerbelofte (1659) in Vondels eigen visie het toneelstuk dat het dichtst zijn ideaal benaderde. De held van het stuk was een evenwichtig figuur, noch geheel goed, noch geheel slecht, met een christelijke levensvisie. Ook de plot (de ontwikkeling van een verkeerde beslissing, via inkeer tot berouw) was volgens de normen van de klassieken en het stuk voldeed aan de regels van Aristoteles van eenheid van tijd, plaats en ruimte. Met deze ingrediënten dacht Vondel de klassieken te overtreffen, omdat hij, boven hun eisen, ook een christelijk element had toegevoegd. Het publiek dacht er anders over, zij

zagen liever spektakel en vonden de lange monologen en weinig wisselende decors tegenvallen.

Vondel reageerde juist in diezelfde periode op kritiek van predikanten op het medium toneel. In 1661 publiceerde hij *Tooneelschilt of Pleitrede* voor het tooneelrecht waarin hij zich verdedigde door te wijzen op het didactisch belang van drama. Ook had de dichter, die zich intussen grondig in de klassieken had verdiept, verschillende vertalingen van grote schrijvers verzorgd, zoals Publius Virgilius Maroos *Wercken* en Ovidius' *Heldinnenbrieven*, beide in 1646.

In laatste jaren literair gezien bleef Vondel echter onverminderd productief tot vlak voor zijn dood. Er verschenen in deze tijd niet alleen vertalingen, maar ook veel oorspronkelijk werk over verschillende thema's. Naast een tiental tragedies, werkte hij in de laatste twintig jaar van zijn leven aan twee religieuze leerdichten, *Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst* (1662) en *De heerlyckheit der kercke* (1663), en een bijbels epos over Johannes de Doper, *Joannes de boetgezant* (1662).

Men kan eeuwenlang over Vondel en zijn werken praten, maar ik wil ook al iets samenvatten. Wie is eigenlijk Joost van den Vondel? Een voortreffelijke dichter en een grote toneelschrijver. De patriot, wiens erfgoed zijn eigen landgenoten pas later konden waarderen. Idealist, die de instorting van hun idealen overleefde. De man die vele belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van zijn land, wereldgeschiedenis en literatuur geschiedenis meemaakte. Al deze is Joost van den Vondel.

Olga Izotova (Minsk, Wit-Rusland)

Ольга Изотова (Минск, Белоруссия)

Sinterklaas in Nederland: tradities van een volksfeest in een nieuwe culturele context

Sinterklaasfeest в Нидерландах: традиции фольклорного праздника в новом социокультурном контексте

В статье рассматриваются традиции и новации голландского фольклорного праздника Sinterklaasfeest, который в настоящее время отмечается 5 декабря (накануне дня святого Николая). Автор анализирует изменения в структуре праздника, функционирование праздника в семейном кругу и учебных (также трудовых) коллективах, описывает атрибуты праздника и его главных героев – Синтеркласа и его помощника Черного Пита, предпринимает попытку анализа воспитательного потенциала праздника.

Автор отмечает, что традиционный вариант праздничного сценария (так называемый Sinterklaasochtend) сохранялся в Нидерландах вплоть до 1950 гг., а в некоторых сельских регионах – и до 1970 гг.

В середине 20 века, во многих семьях начинают дарить детям подарки уже вечером 5 декабря (Sinterklaasavond или Pakjesavond («вечер подарков»)) – причем, подарки появляются, как правило, самым необычным образом.

Примечательно, что Синтерклас уже более не рассматривается как исключительно детский праздник, взрослые также активно в нем участвуют, обмениваются подарками, стихами и сюрпризами. Стихи, чаще всего, вручаются адресату вместе с подарком – обычно отличаются выраженным юмористическим подтекстом, в них автор концентрирует внимание на плохих привычках и недостатках характера получателя.

В Нидерландах есть также «рождественский Дед Мороз», который дарит подарки детям и взрослым. Здесь его называют Керстман. Но исконно голландский праздник, все-таки, – встреча и чествование Синтеркласа. Голландцы бережно хранят эту традицию, стараясь, чтобы ее не вытеснили новые веяния. В некоторых городах до 7 декабря запрещены все связанные с Рождеством атрибуты. Были даже случаи, когда полиция арестовывала рекламных Керстманов, появившихся на улицах до установленного срока. Впрочем, сейчас Синтерклас и Керстман в Нидерландах вполне уживаются друг с другом, а голландцы с удовольствием празднуют и прибытие их старого доброго Синта (Sint) из Испании, и Рождество.

Ключевые слова: фольклорный праздник, Синтерклас, Черный Пит, традиционные песни, посвященные празднику (*Sinterklaasliedjes*), вечер накануне дня святого Николая (*Sinterklaasavond* или *Pakjesavond*), типичные лакомства, связанные с праздником, подарки, стихи, нематериальное культурное наследие.

Sleutelwoorden: *volksfeest, Sinterklaas, Zwarte Piet, Sinterklaasliedjes, Sinterklaasavond (Pakjesavond), typische lekkernijen die bij het Sinterklaasfeest horen, cadeautjes, gedichten, immaterieel erfgoed.*

Op 5 december is het in Nederland sinterklaasavond. Het feest van Sint-Nicolaas bestaat al meer dan 700 jaar, maar veel elementen van de huidige sinterklaasviering hebben pas vanaf omstreeks 1850 vorm gekregen. Zo is de nu algemene sinterklaasavond of pakjesavond in huiselijke kring op 5 december van betrekkelijk recente datum.

Geschiedenis

Het sinterklaasfeest in Nederland na de Reformatie

Het sinterklaasfeest heeft het in Nederland na de Reformatie moeten opnemen tegen protestantse bezwaren tegen de katholieke heiligenverering. Protestantse predikanten probeerden het feest af te schaffen, omdat zij het als een katholiek bijgeloof veroordeelden. Rond 1600 werd het bijvoorbeeld in Delft verboden om deze feestdag te vieren en vaardigden sommige steden een verbod af op schoenzetten, of openbare verkoop van sinterklaaslekkernijen. Ook de kerkhervormer Maarten Luther verzette zich tegen het feest. Hij vond dat het geven van geschenken meer paste bij het kerstfeest. Het feest was echter zo populair dat dit streven weinig succes heeft gehad, zelfs niet bij het strengst protestantse volksdeel. Het feest verdween weliswaar voor een deel uit de straat, maar in huiselijke kring bleef het bestaan. Nog in 1895 sprak de burgemeester van Sluis zich uit tegen de viering op openbare scholen, maar in de 20e eeuw kreeg het feest steeds meer de wind in de zeilen.

Twintigste eeuw

De eerste decennia van de twintigste eeuw bestonden er nog grote regionale en sociale verschillen in de viering van het feest. Pakjesavond was een stedelijk verschijnsel dat op het platteland nauwelijks voorkwam. In dorpen werd wel een schoen of klomp gezet met iets voor het paard van Sinterklaas, maar alleen in burgerlijke kringen werd pakjesavond gevierd en verscheen de Sint ook zelf. Via scholen vond de

invoering van deze nieuwe viering plaats. De scholen gebruikten Sinterklaas als steun bij de opvoeding en ontleenden er prestige aan. Daarnaast bood de nieuwe viering een alternatief tegen de wilde vormen van sinterklaasvieren die nog op het platteland bestonden: het klaasjagen of sunteklaaslopen. Lawaai makende jongelui trokken potsierlijk verkleed, met onherkenbaar gemaakte zwarte gezichten langs de huizen. Ze vroegen naar stoute kinderen, maakten kinderen bang, strooiden pepernoten en vroegen om geld of lekkers. Eind negentiende, begin twintigste eeuw groeide het verzet tegen deze wilde praktijken die gezien werden als een vorm van bedelarij. Daartegenover stelde men de nieuwe beschaafde Sinterklaas.

Dit proces van verburgerlijking heeft de uniformering van het feest in Nederland tot gevolg gehad. Een voorbeeld daarvan is ook de naam van Zwarte Piet die als enige naam voor de knecht gaat gelden, terwijl er tot dan toe allerlei regionale benamingen in gebruik waren (zoals Nicodemus, Assiepan, Hans Moef of eenvoudig Jan de Knecht).

In de loop van de twintigste eeuw begonnen ook volwassenen onderling cadeautjes met surprises en gedichten uit te wisselen en zij raakten meer bij het feest betrokken. Aan intochten en schoolfeesten werd in de kranten steeds meer aandacht besteed. Zo ontstond een nationaal gevoel rond het feest, dat nog versterkt werd door de uitzendingen van de intocht op de televisie vanaf de jaren zestig.

Sinds de jaren dertig wordt Sinterklaas door de commercie ingezet als reclamemiddel. Deze speelde in op en versterkte een al opkomende “verlieving” van het feest als gevolg van veranderingen in de opvattingen over de opvoeding. De houding tegenover kinderen werd minder hiërarchisch. In de toenemende gelijke gezinsverhoudingen gingen nu ook kinderen ouders cadeautjes geven. Tegelijk veranderde de Sint van een strenge opvoeder tot een 'lieve' Sint die ook stoute kinderen beloont. De zak van Sinterklaas was er niet meer voor om kinderen mee te nemen naar Spanje maar om geschenken mee te nemen.

Sinterklaasochtend

Kunstschilder Jan Steen heeft in de 17e eeuw de sinterklaasochtend op twee schilderijen vastgelegd. Daarop is ook goed te zien wat de kinderen in hun schoen kregen. Vaak was dat naast speelgoed verschillende soorten snoepgoed zoals speculaas, pepernoten, chocoladeletters en marsepein. Dit zijn lekkernijen die in traditionele vormen werden

gemaakt. Als drank werd chocolademelk geschonken. Opvallend is dat vooral jongens een roe of zakje zout in de schoen vonden.

Meestal werd de schoen bij de haard (of naast het bed) gezet, want Zwarte Piet komt van het dak door de schoorsteen naar binnen. De volgende dag vonden de kinderen dan wat lekkers of een klein cadeautje in hun schoen.

Bas Lohmann (geboren in 1965, bracht een deel van zijn jeugd door in Ruinen (Drenthe)), vertelt:

«Для нас, детей, дни накануне праздника были самым волнующим временем года: какие подарки нас ждут? Только в течение нескольких недель в году, предшествующих празднику святого Николая, продавались особые лакомства, связанные с праздником: шоколадные мыши и лягушки с начинкой, большие шоколадные сигары в золотистой фольге, буквы из шоколада (на праздник каждому дарят букву, с которой начинается его имя), сигареты из шоколада, пряники с анисом и многое другое. В одном магазине все эти вещи были выставлены на отдельном столике. Мы приходили и смотрели на эти «драгоценности» с большим благоговением – этот столик, покрытый белой скатертью, и впрямь напоминал маленький алтарь. Мы любили покупать шоколадные сигареты: пачки были почти точными копиями пачек настоящих сигарет, а круглые шоколадные слитки были обтянуты белой бумагой, словом, всё как у взрослых. Помню, как мы стояли на улице, вдыхали холодный осенний воздух, затягивали «сигарету», а потом выпускали пар из лёгких, принимая как можно более вальяжную позу. Крестьянские матери, проезжая мимо на велосипеде, смотрели на нас весьма неодобрительно. Самым дорогим лакомством, который также можно было видеть на прилавках только в это время, был марципан. Он продавался в форме овощей, колбас, мышек, но среди нас марципан в виде вставной челюсти пользовался самой большой популярностью.»

II, наконец, утром 6 декабря, мы, как правило, находили в своем башмачке небольшие подарки и лакомства».

Pakjesavond

Pakjesavond is een nieuw fenomeen dat vooral Nederlands is. In België kent men zoiets niet. Daar wordt de ochtend van de zesde december uitgekozen als pakjesochtend. Liedjes worden hier gezongen op de avond dat kinderen hun schoen zetten.

Pakjesavond was voor de Tweede Wereldoorlog geen algemeen verschijnsel. De crisisjaren speelden daarin een grote rol. De

toenemende welvaart na de oorlog bood meer ruimte voor een geefcultuur, een geschenkenfeest in het kader van het oer-Hollandse sinterklaasfeest.

Sinterklaas transformeerde echter gaandeweg van onzichtbare magische brenger van wonderbaarlijke gaven tot een opa-achtige kindervriend, die de kinderen met zijn zwarte pieten thuis met een zak vol cadeautjes bezocht.

Max Nuijens (geboren in 1976 in Alkmaar (Noord-Holland)) vertelt:

«Meestal bij ons thuis was het zo: na 15 november (wanneer Sinterklaas het land inkomt) kunnen de kinderen een lijstje maken, kunnen opschrijven welke cadeautjes ze willen. Bij voorbeeld, een bal of kleurpotloden of een nieuwe beer. Ze maken een lang lijstje, dat vouwen ze dan op en dat doen ze in de schoen – dat doen ze 's avonds. Ze zetten hun schoen en dan 's ochtends is zo'n lijstje verdwenen. We vragen dat aan mama: "Mama, waar is dat lijstje gebleven?" En zegt mama: "Oh, dat heeft Sinterklaas meegenomen. Of Zwarte Piet misschien. Zwarte Piet geeft dit lijstje aan Sinterklaas"».

Rond begin december kan een kind een wortel in zijn schoen doen en de volgende dag is de wortel ook verdwenen. Het paard van Sinterklaas eet die wortel op. Als dank legt Sinterklaas dan een snoepje in de schoen.

Op 5 december was het zo dat er 's avonds op het raam werd geklopt – opeens zo – we zaten in de kamer, het was donker – we waren toen een beetje bang. En op een gegeven moment werd het ook op de deur geklopt en toen gingen we kijken en we deden de deur open: er lag een zak met cadeautjes die Sinterklaas had achtergelaten.

Het was echter een buurman die aan het raam was aan het kloppen, aan de deur. Onze ouders hadden hem elk jaar gevraagd om aan de deur te gaan kloppen en een zak met cadeautjes achter te laten».

Ariana Lammers, geboren in 1968 in Arnhem (Gelderland), beschrijft de volgende belangrijke gewoonten die met Pakjesavond verbonden zijn: het zingen van Sinterklaasliedjes, hard bonzen op het raam, cadeautjes: *«We kregen altijd relatief kleine cadeaus, die in een grote wasmand aan onze deur werden bezorgd. Dat ging altijd gepaard met hard bonzen op ons raam terwijl we Sinterklaasliedjes aan het zingen waren. We kregen altijd een pyjama met Sinterklaas. Ik was altijd erg blij met mijn nieuwe pyjama en wilde hem meteen 's nachts aan».*

Kirsten de Gelder, geboren in 1985 in Zelhem (Gelderland), vertelt: *«Het Sinterklaasfeest is een mysterieus, spannend feest voor kinderen, waarin ze echt hun best doen om lief te zijn voor iedereen en voor Sinterklaas zelf natuurlijk.*

Vroeger vierden we het met de hele familie: mijn gezin, ooms en tantes, neefjes en nichtjes, opa en oma. Al die cadeaus, de liedjes, het snoep en de donkerte en kou buiten en de warmte en de gezelligheid binnen...».

Scholen gebruikten Sinterklaas ook als steun bij de opvoeding:

«Op school was er een soort Sinterklaasfeest. En toen kwam er Sinterklaas. En dan werd Sinterklaas feestelijk binnengebaald. En Zwarte Piet – die danste in het rond. En de kinderen – die zongen liedjes. Sinterklaas heeft ook een boek en hij gaat daar inkijken en zegt, bij voorbeeld: Jan, je moet naar Sinterklaas komen. En dan gaat Sinterklaas lezen wat staat er in zijn boek over Jan. En Jan heeft zijn huiswerk niet gemaakt of zijn kamer niet opgeruimd. Maar uiteindelijk komt het wel goed: Sinterklaas zegt: maar je hebt jezelf goed gedragen dit jaar en dan vraagt hij aan Zwarte Piet om een cadeautje te geven» (Max Nuijens, geboren in 1976 in Alkmaar (Noord-Holland)).

Pakjesavond of Sinterklaasavond is er al lang niet meer alleen voor kinderen. Volwassenen geven elkaar, meestal anoniem, geschenken, al dan niet voorzien van een sinterklaasgedicht of verpakt als “surprise”. Vaak wordt door middel van lootjes trekken anoniem bepaald voor wie men een cadeautje moet kopen. Weer een ander vorm is het sinterklaasdobbelen:

«Toen we ouder werden, trokken we lootjes. Alle namen van de gezinsleden werden op aparte papiertjes geschreven en gingen in een bakje. Iedereen pakte er een papiertje met een naam uit en voor die persoon moest je een cadeautje kopen, een gedicht schrijven en een surprise maken (een originele manier om het cadeau te verpakken).

Vandaag de dag vind ik het nog steeds leuk om samen met vriendinnen Sinterklaas te vieren. De laatste paar jaar kochten we allemaal een cadeautje voor een bepaald bedrag en aan de hand van een spel met opdrachten werd dan bepaald wie welk cadeautje kreeg. Erg leuk!» (Ariana Lammers, geboren in 1968 in Arnhem (Gelderland)).

Kirsten de Gelder, geboren in 1985 r. in Zelhem (Gelderland), vertelt:

«Toen we allemaal volwassen werden, bleven we Sinterklaas vieren met het gezin. Met soms gemene maar toch lieve gedichten voor elkaar en nog steeds veel cadeaus».

Het Sinterklaasfeest wordt niet alleen in de huiselijke kring gevierd maar ook op het werk:

«Toen ik werkte op een school als leraar, kwam er één van de leraren verkleed als Sinterklaas – het was overdag tijdens de pauze, we zaten allemaal koffie te drinken in de kamer en hij kwam binnen en hij deed een heel toneelstukje – allemaal grappen en met een boek. Er was ook veel vrolijkheid.

Eigenlijk grijp je Sinterklaas aan in Nederland om iets te zeggen wat je anders niet durft te zeggen.

Bijvoorbeeld, uw collega maakt nooit het schoolbord schoon, laat altijd rommel achter en je bent daar ontevreden over. Maar normaal zullen we dat niet zeggen maar in zo'n soort toneelstukje mag Sinterklaas kritiek geven – die mag zeggen: “Ik geef u een cadeautje maar u moet wel altijd uw bord uitvegen en altijd uw rommel opruimen!”» (Max Nuijens, geboren in 1976 in Alkmaar (Noord-Holland)).

Sinterklaasliedjes

Het zingen voor Sinterklaas is een van de belangrijkste gewoonten die met dit folkloristische feest verbonden zijn. De liedjes, hoewel terug te vinden op geluidsdragers en in boeken, worden in de eerste plaats doorgegeven van ouder op kind.

Sinterklaasliederen gaan dan ook al generaties mee en zijn weinig aan mode onderhevig – hoogstens kan men zeggen dat liedjes, of coupletten, waarin in de eerste plaats gewaarschuwd wordt voor bijvoorbeeld de straf die Zwarte Piet kan uitdelen, na de Tweede Wereldoorlog langzaam in onbruik geraakt zijn.

Het zingen van sinterklaasliedjes kwam in de 17e eeuw al voor, maar zoals het geval is met de meeste nu bekende volksliedjes is het huidige repertoire aan sinterklaasliedjes in de 19e eeuw vastgelegd. Een van de bekendste sinterklaasliedjes, “*Zie ginds komt de stoomboot*”, is van de hand van de Amsterdamse onderwijzer Jan Schenkman. De melodie hiervan is gebaseerd op een ouder Duits lied. Andere liedjes, zoals “Sinterklaas kapoentje” en “Zie de maan schijnt door de bomen” hebben een originele melodie.

Tot slot moet ik zeggen dat het Sinterklaasfeest één van de geliefde feesten in Nederland is.

In de jaren tachtig zijn actiecomités opgericht die zich verzetten tegen een vroege komst van de Kerstman, tegen de discussies over de modernisering of afschaffing van de figuur van Zwarte Piet en tegen de commercialisering van Sinterklaas. Hun doel is Sinterklaas te beschermen tegen concurrentie en “vreemde” invloeden.

In 2013 is het Nederlandse sinterklaasfeest ingediend bij het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Dit centrum moet het feest goedkeuren, zodat het geplaatst kan worden op de Nationale

Max Nuijens (Minsk, Wit-Rusland)

Макс Нэйенс (Минск, Белоруссия)

Paasvee: West-Friese boerenfolklore in de 21e eeuw

Пасхальная выставка крупного рогатого скота: западно-фризский крестьянский фольклор в 21 веке

Презентация состоит из двух частей: краткой информации об историко-культурном регионе Западная Фрисландия (информации о западно-фризском локальном костюме, западно-фризском диалекте и др.) и описания Пасхальной выставки крупного рогатого скота в городе Схаген.

В г. Схаген уже более ста лет проводится пасхальная выставка крупного рогатого скота. Эта выставка возникла как результат сотрудничества владельцев мясных магазинчиков и производителей мяса с тем, чтобы повысить качество мясных коров и обеспечить продажу говядины.

Пасхальная выставка скота в г. Схаген из маленькой ярмарки превратилась в событие общенационального масштаба, на котором в том числе выступают и самые популярные голландские исполнители.

Тем не менее, начиная с 1990-х годов ежегодная Пасхальная выставка столкнулась со множеством проблем, самой значимой из которых оказалось проблема болезней скота. Это привело к принятию государственными структурами комплекса ограничительных мер, которые означали для крестьян большие затраты. К тому же, в настоящей ситуации общеевропейского экономического кризиса руководство г. Схаген вынуждено экономить на субсидировании Пасхальной выставки крупного рогатого скота.

Несмотря на все эти проблемы, полагаю, что традиция проведения данной выставки сохранится еще на многие годы. Существует огромное количество объединений и фондов, которые работают над сохранением традиций и фольклора Западной Фрисландии. Также яркий и привлекательный для туристов праздник чрезвычайно важен для такого небольшого города как Схаген. Это дает повод для оптимизма.

Ключевые слова: *регион Западная Фрисландия, крестьянский фольклор, Пасхальная выставка крупного рогатого скота, Схаген, локальный костюм, западно-фризский диалект*

Sleutelwoorden: *West-Friesland, boerenfolklore, Paasveetentoonstelling, Schagen, klederdracht, West-Fries dialect*

Mijn presentatie bestaat uit twee delen: een indruk van de regio West-Friesland en een beschrijving van de Paasveetentoonstelling in het stadje Schagen.

West-Friesland is een historische regio in de huidige provincie Noord-Holland. In voorhistorische tijden bestond “Friesland” uit een groot gebied, met delen van Noord-Nederland, Duitsland en Denemarken. Doordat er van de 9^e tot de 13^e eeuw veel land wegsloeg door de invloed van de zee, ontstond de Zuiderzee en raakte er een stuk van het historische Friesland geïsoleerd. De plaatselijke bevolking bouwde verschillende dijken, die in de loop van de tijd met elkaar werden verbonden en werden verhoogd. Zo ontstond de Omringdijk, die nu nog als de historische grens van de regio geldt.

De belangrijkste steden in West-Friesland zijn Enkhuizen, Hoorn, Alkmaar, Heerhugowaard en Schagen. In dit laatste stadje wordt ’s zomers elke week een zogenaamde “West-Friese Markt” gehouden, die bestaat uit een optocht van verschillende rijtuigen met paarden en mensen in klederdracht. Er worden oude ambachten getoond die te maken hebben met de agrarische geschiedenis van het gebied. In september vindt het “ringsteken” plaats, waarbij men gezeten op een “sjees” (een lichte paardenwagen) met een stok in een ring probeert te steken. Ringsteken en harddraverijwedstrijden vinden ook in kleine dorpen in de omgeving plaats.

De specifiek West-Friese klederdracht wordt door verschillende verenigingen behouden en getoond. Kenmerkend zijn de kanten kapjes en vilten hoedjes van ruim een eeuw geleden.

West-Friesland heeft haar eigen dialect: het West-Fries. Het wordt gekenmerkt door een zangerige, laconieke toon. Het Westfries Genootschap in het bijzonder houdt zich bezig met het behoud en de verdere ontwikkeling van dit dialect. Er bestaat ook een woordenboek en op de website van het Westfries Genootschap verschijnt de publicatie “Skroivendervort”, waaruit de onderstaande dialoog als voorbeeld is genomen.

- Heuil!
- Heuil!
- Hoe is 't?
- Gaat.
- Nag weg weest guster?
- Ja.

- Weer h -je weest?
- Nei de kerk.
- 'k Wist niet dat je deer nag kwamme.
- N h, altemetteres.
- Wazze d'r nag mooie woorde?
- Ja 'oor, puur z 'n zo t.
- En mooi zongen?
- Nei, dat niet.
- Was 'r gien koor?
- Nei.
- Wat was d'r den?
- Boekemarkt.

Nu we een indruk hebben van de mensen en de omgeving, richten we ons op het stadje Schagen, waar al meer dan honderd jaar een Paasveetentoonstelling wordt gehouden. Deze veekeuring ontstond in 1894, toen plaatselijke slagers en veehouders de koppen bij elkaar stoken om hun product aan de man te brengen. Het doel was om de kwaliteit van vleeskoeien te verbeteren door een jaarlijkse competitie, waardoor kennis kon worden uitgewisseld en er meer aandacht kwam voor de veefokkerij. Slagers deden graag mee om hun winkelverkoop te bevorderen en boeren wilden laten zien dat ze de beste koeien hadden. De Paasveetentoonstelling wordt voor Pasen gehouden. Wanneer het namelijk Pasen was, wilden mensen die aan de vastentijd hadden meegedaan wel een vers stuk vlees op hun bord. In de winter en in het voorjaar at men vooral gezouten vlees en worst; vers vlees was een luxe. Daarom wist een slager die in die tijd de beste koeien opkocht, veel vlees te verkopen. Als de slager een kampioenskie in de winkel had liggen, was dit natuurlijk een uitstekende reclame voor zijn biefstukken.

Een eeuw geleden gebeurde er veel in de landbouw wat betreft technische vooruitgang, verbetering van kennis en promotie van producten. In heel Nederland ontstonden er landbouwtentoonstellingen en veekeuringen. Gaandeweg werd de Paasveetentoonstelling in Schagen een evenement waarbij steeds meer kwam kijken. Er werden verschillende landbouwhuisdieren tentoongesteld, er waren landbouwmachines te zien, er werd een markt georganiseerd en er werden optredens verzorgd door bekende Nederlandse zangers die een groot publiek trokken. De horeca in Schagen speelt een grote rol bij de organisatie van het feest dat na de veekeuring begint. In zekere zin kan

men zeggen dat het feest (festival) de eigenlijke veekeuring overschaduwde.

Sinds de jaren 1990 wordt de jaarlijkse Paasveetentoonstelling geconfronteerd met een aantal problemen. Een groot aantal veeziekten teisterde de Nederlandse veehouderijsector. De Gekkekoeienziekte, mond-en-klauwzeer, varkenspest, vogelgriep, blauwkap, zwoegerziekte, rotkreupel en Q-koorts zijn enige van de ziekten waar veehouders mee te maken hebben gekregen. Tijdens een veekeuring komen dieren met elkaar in contact en kan een besmetting zich uitbreiden. Daarom moeten er veel maatregelen worden uitgevoerd. Dieren moeten worden gewassen, vervoermiddelen schoongemaakt en ontsmet, dieren moeten vooraf medisch worden gekeurd en ingeënt enz. Dit zorgt voor hoge kosten, waardoor het voor boeren minder aantrekkelijk wordt om met dieren aan de keuring bij te dragen. De laatste jaren mogen er alleen nog maar koeien worden tentoongesteld. Op dit moment worden er nog maar op twee plaatsen in Nederland Paasveetentoonstellingen gehouden: in Rhenen en in Schagen.

Er is dus reden voor zorg. In de jaren na 2008 worden gemeenten geconfronteerd met de noodzaak om te bezuinigen, en de gemeente Schagen heeft dan ook besloten geen subsidie meer aan de Paasvee te verlenen. Nu moet de Koninklijke Vereeniging tot het houden van Jaarlijksche Paaschtentoonstellingen zelf de onkosten financieren, daarbij geholpen door contributies van leden en sponsors (waaronder de plaatselijke middenstand). De vereniging is inmiddels actief op Facebook en heeft een eigen website.

Ondanks de problemen denk ik dat de Paasveetentoonstelling nog lang bestaat. Op mijn zoektocht naar informatie ben ik op een groot aantal verenigingen en stichtingen gestuit die zonder winstoogmerk en met vrijwilligers werken aan het behoud van de tradities en folklore van West-Friesland. Schagen vormt een belangrijke trekpleister voor toeristen uit binnen- en buitenland. De middenstand heeft dus veel te verliezen bij het verdwijnen van een evenement dat een dergelijk grote uitstraling heeft. Laten we niet vergeten dat de Paasvee een stukje boerenfolklore is, die oorspronkelijk uit winstoogmerk is ontstaan. Dit vormt ook de sleutel voor het toekomstige bestaan van deze unieke traditie.

Literatuur

M. Meester, Abbekerk. Skroivendevort 2014, nr. 3,

[http://www.westfriesgenootschap.nl/creatief/stukkies/creatief_stukkies_25_1.ph](http://www.westfriesgenootschap.nl/creatief/stukkies/creatief_stukkies_25_1.php)

p

Koninklijke Vereniging tot het houden van Jaarlijksche Paashtentoonstellingen,

[http://www.paasveeschagen.nl/pg-27103-7-69919/pagina/home -
paasvee tentoonstelling schagen.html](http://www.paasveeschagen.nl/pg-27103-7-69919/pagina/home-_paasvee_tentoonstelling_schagen.html)

Vereniging Behoud Westfries Kostuum, <http://www.westfrieskostuum.nl>

West-Friese Folklore, [http://www.westfriesefolklore.nl/pg-12757-7-
9465/pagina/home.html](http://www.westfriesefolklore.nl/pg-12757-7-9465/pagina/home.html)

West-Fries Genootschap, <http://www.westfriesgenootschap.nl>

Darja Stantsel (Minsk, Wit-Rusland)

Дарья Станцель (Минск, Белоруссия)

De Belgische keuken

als weerspiegeling van de nationale traditie

Бельгийская национальная кухня

как отражение национальной традиции

На протяжении всей своей истории человечество не переставало экспериментировать. И, кажется, наша тяга к «новому» всё чаще и чаще возвращает нас к «старому». Объясняется это тем, что усвоенный опыт человечества в целом, или какого-либо народа в частности, передаётся от старшего поколения к младшему. В поисках неизведанного мы неизбежно натываемся на уже знакомое и привычное нашему сознанию. Это же касается и культуры питания, выбора продуктов и их приготовления. Из этого следует, что национальная кухня как традиция – неотъемлемая составляющая национального наследия, которой ни в коем случае нельзя пренебрегать.

Что же представляет собой бельгийская национальная кухня? Поскольку земли этой небольшой страны в различные периоды своей истории оказывались захваченными различными европейскими народами (римлянами, викингами, испанцами, немцами и французами), Бельгия стала местом встречи германской и романской культур. Всяческие техники и стили приготовления пищи, сами ингредиенты, были переняты местным населением и тем самым предварили рождение бельгийской кухни – одной из самых изысканных в Европе. Своими корнями бельгийские кулинарные традиции уходят в эпоху Средневековья – период расцвета фламандской культуры. Региональные различия национальной кухни преимущественно объясняются использованием локальных ингредиентов (например, в прибрежных районах всегда были популярны мидии).

В статье описываются некоторые кулинарные предпочтения бельгийцев, а также всемирно известные продукты, производимые в королевстве Бельгия.

Ключевые слова: *традиция, национальная кухня, история, фламандская культура, национальные блюда, мидии, картофель-фри, бельгийское пиво, приправы/специи;*

Onder redactie van Annelies Dejonghe.

Sleutelwoorden: *traditie, nationale keuken, geschiedenis, Vlaamse cultuur, nationale gerechten, mosselen, frietjes, Belgische bier, specerijen.*

Het koken evolueert zoals de smaak verandert. Enkele tientallen jaren geleden leerden we de mode van de rauwkost kennen. Alleen koude schotels waren nog gewild, en gezond. Dan werd overgeschakeld op het "exotische": om in de mode te blijven leerden we met stokjes eten. Dankzij reizen naar vreemde landen moesten we paella, moussaka, goulash en zelfs plumpudding eten.

Maar na al deze experimenten willen mensen naar de bron van hun nationale keuken terugkeren, want dit is niet alleen de traditie, maar ook een staaltje van het dagelijkse leven van onze voorouders. Langzamerhand kwam men tot de slotsom dat de keuken van onze overgrootmoeders niet zo te versmaden is en dat we eigenlijk helemaal niet ver hoeven te zoeken. Hetzelfde geldt voor elke nationale keuken.

Wat is eigenlijk "Belgische keuken"? Door de eeuwen heen heeft België bezetting gekend door bijna elk Europees volk – de Romeinen, Vikingen, Spanjaarden, Fransen, Duitsers en Hollanders, waardoor het een ontmoetingsplaats werd voor de Germaanse culturen van Noord-Europa en de Latijnse culturen van het zuiden. Geliefde kooktechnieken, stijlen en ingrediënten van de bezetters werden opgenomen door de plaatselijke bevolking, die reeds tegen de Middeleeuwen een volkomen eigen keuken had ontwikkeld. Tegenwoordig gaan de Belgen er prat op dat zij hun gerechten met Franse finesse bereiden, maar ze in rijkelijke Germaanse porties opdienen.

De Belgische keuken heeft nog steeds diepe wortels in de Middeleeuwen. Deze middeleeuwse invloed – een tijd waarin de Vlaamse cultuur hoogontwikkeld was – kan men nog steeds zien in de manier waarop verschillende soorten mosterd en azijn en gedroogd fruit worden verwerkt tot een delicaat evenwicht van zoet-en-zuur en zoet-en-zout in hetzelfde gerecht en in het gebruik van vers en gedroogd fruit en – in het bijzonder – amandelen om de smaak en de presentatie van een gerecht te verrijken. De specerijen die zo rijkelijk worden gebruikt van vleesgerechten tot groenten, nagerechten en wijn – kaneel, peper, saffraan, gember en laurier, hebben hun herkomst uit de middeleeuwse specerijenhandel. Zeer geliefd zijn ook verse kruiden zoals peterselie, kervel, tijm, salie en bieslook die in de tuinen van de kloosters werden gekweekt en enthousiast (worden) gebruikt.

In de Belgische keuken wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van regionale en seizoensgebonden ingrediënten, zodat er in dit kleine land toch aanzienlijke regionale verschillen in de nationale keuken bestaan. Zo worden de spijskaarten en thuisbereidingen aan de kust door mosselen en vis overheerst, terwijl in de Ardennen vooral wild wordt gebruikt. Bovendien hebben zowel Vlamingen als Walen op hun beurt eigen regionale gerechten ontwikkeld.

België is beslist een land van vleeseters, met een grote consumptie van varkensvlees, runds- en kalfsvlees, kip en konijn. Ook wild is bijzonder geliefd, van konijn tot everzwijn, wild gevogelte – eend, fazant, patrijs en duif. Niet zelden vormen een schotel van fijne charcuterie, verschillende soorten broodjes en een pintje een hele maaltijd.

Belgen zijn gek op aardappelen op alle mogelijke manieren bereid: frites worden algemeen beschouwd als nationale specialiteit. Mosselen – nog een passie – worden regelmatig verorberd, liefst in grote hoeveelheden en bijna altijd vergezeld van frietjes.

Beroemd zijn ook de verse groenten. Wie kent niet de "Brusselse spruitjes", of witloof?

Ondanks deze extreem rijke variatie aan lekker eten, is het beslist verwonderlijk dat slechts zo weinig kookboeken gewijd worden aan de Belgische keuken. De reden hiervoor is echter eenvoudig: de meeste familierecepten worden nog steeds mondeling doorgegeven, van generatie op generatie.

Het Vlaamse gerecht nummer één is zeker frietjes met stoofvlees. Als iemand een nòg Vlaamser gerecht kent, mag hij het altijd laten weten. Het is eigenlijk simpel te zeggen, over de Vlaamse grenzen kénnen ze "stoofvlees – friet" of "friet met stoverij" zelfs niet. In het zuiden van Nederland kan je nog wel iets vinden dat erop lijkt, en dat wordt daar dan "zuurvlees" genoemd, maar dat is natuurlijk lang niet hetzelfde. Alleen valt moeilijk te bepalen of dat komt doordat zuurvlees en stoofvlees niet echt hetzelfde zijn, dan wel of het komt door de zwakkere frietenbakkerskwaliteiten van onze noorderburen. Daar begint het natuurlijk wel mee: een perfect frietje. En een goede kwak mayonaise.

Je vraagt je soms af hoe dat nu toch kan, dat zo'n lekker gerechtje nergens anders bekend is. In feite is het ook niet zo heel moeilijk te maken. De basis is rundvlees, best zenuwstuk, in gelijke stukken, niet te groot en niet te klein. Dikwijls wordt gedacht dat in stoofvlees best vlees

van mindere kwaliteit kan gebruikt worden, maar niets is minder waar. Voor het stoven gebruik je een ruime stoofpot, waarin je eerst uien met wat boter stooft. Nadat de stukken vlees lichtjes werden gebakken in een pan, gaan ze mee in de pot. In de pan waarin de stukken vlees gebakken werden komt wat bruin bier, voor de saus. Als het kookt, gaat deze saus mee in de pot, samen met de kruiden, waarna die een stevige tijd mag sudderen. Af en toe omroeren, en een paar uur later is het klaar.

De saus apart is in Vlaanderen zo mogelijk nog populairder dan het gerecht zelf. Geen enkel Vlaams frituur heeft de combinatie "frietjes met stoofvleessaus" niet. Misschien is het omdat Vlamingen trots zijn op hun bruine biertjes, die de basis voor de saus vormen?

Belgische bieren

Een andere specialiteit is het Belgische bier, vooral abdijbier (van o.a. de abdij van Orval, abdij van Leffe, abdij van Hoegaarden, Sint-Sixtusabdij van Westvleteren of abdij Notre-Dame de Saint-Rémy) en speciaalbier zoals krieklambiek, Gueuze, Ketje (Brussels speciaalbier), Framboise (frambozenlambiek), Faro, Lambiek of Aerts. Hoewel België een klein land is, telt het een groot aantal bieren en een breed gamma aan stijlen. Haast elk bier heeft zijn eigen glas, dat zeer gevarieerde vormen kan hebben.

Bier wordt meer gedronken dan wijn en België produceert maar liefst een 300-tal variëteiten, waarvan vele worden gebrouwen door kleine artisanale brouwers die sinds eeuwen hun recept in de familie hebben gehouden.

De Belgen zijn trots op hun bier.

Men onderscheidt er 7 soorten:

Ondergistend bier, bv. Stella, Jupiler;

Bovengistend bier, bv. Chimay, Westmalle;

Bier van spontane gisting, bv. Kriek Belle-Vue, Gueuze;

Zwaar bier, bv. Duvel, Gouden Carolus;

Bruin bier, bv. Rodenbach;

Bovengistend seizoengebonden bieren;

Witbier, bv. Hoegaarden.

De rijke en subtiele Belgische bierkeuken begint pas nu haar invloed buiten 's lands grenzen te ontplooien.

Belgische kazen

Daarnaast produceren de Belgische landbouwers een groot aantal delicate kazen, die in het bijzonder na de maaltijd worden gegeten zoals dessertkazen, Passendale, Beauvoorde, Lo, Wijnendale, Hervekaas (fromage de Hervé), Floreffe, Maredsous, Damme, Orvalkaas, Limburger, geitenkaas, mandjeskaas, platte kaas.

Belgische chocolade

Belgische chocolade geniet wereldwijd een goede reputatie. Deze dankt ze in grote mate aan een traditie, die een strenge wetgeving voor de productie wist af te dwingen. Zo blijven – zelfs sinds een Europese richtlijn het gebruik van 5% plantaardige vetten die niet van cacao boter afkomstig zijn toelaat – de meeste ambachtelijke chocoladefabrikanten de eis van „100% cacao boter“ trouw. De kwaliteit van deze chocolade wordt gegarandeerd door het door de Belgische staat opgerichte kwaliteitslabel „Ambao“.

Tot de bekendste Belgische specialiteiten behoren zonder twijfel de pralines. Zij werden naar verluidt in 1912 door Jean Neuhaus junior uitgevonden. Drie jaar later zou hij de “ballotin” of het “pralinedoosje” uitvinden waardoor de pralines na aankoop hun temperatuur zouden blijven behouden. Vandaag de dag bestaan er honderd verschillende soorten. Ze worden zelfs in families ingedeeld: manons, pralines met slagroom, pralines met marsepein, met likeur, of ook nog truffels.

Conclusie

Zoals ik jullie heb aangetoond heeft België een hele lange en rijke traditie in de keuken. Vandaag de dag behoort de Belgische keuken tot de beste keukens in Europa. Dat kun je zien aan het aantal Michelin-sterren voor de restaurants. Ook komen de Nederlanders en zelfs de Fransen graag naar België om eens lekker te eten, te drinken en te snoepen.

Literatuur

1. Vlaamse kring in Griekenland, http://www.vlaamse-kring.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=65&Itemid=85&lang=nl
2. Belgische keuken, http://nl.wikipedia.org/wiki/Belgische_keuken
3. Alles over Belgische recepten, <http://www.smulweb.nl/recepten/belgisch>
4. Selectie authentieke Vlaamse recepten, http://www.vlaamse-kring.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=87&lang=nl

Petra Couvée (Nederland)

Пейтра Куве (Нидерланды)

Van de Indische archipel tot de Goelag: het heldendom van Multatuli in Rusland

От Индийского архипелага до ГУЛАГа: слава Мультатули в России.

Нидерландский писатель Мультатули (Эдуард Дауэс-Деккер, 1820-1887) сыграл значительную роль в русской литературе 20-ого века. Русским читателям он был представлен как «певец свободы», анти-колониалист и «Солженицын XIX века», который на родине не всегда получал ту оценку, которую он заслуживал. Героический пример Мультатули вдохновлял таких значительных русских писателей, как Константин Паустовский и Виктор Астафьев.

Ключевые слова: *Мультатули (Эдуард Дауэс-Деккер), Э. Выгодская, К. Паустовский, В. Астафьев, Нидерландская литература – 19 в., Русская литература – 20 в., советская детская литература, положительный герой, Голландская Ост-Индия, (анти)колониализм, литературное влияние.*

Sleutelwoorden: *Multatuli (Eduard Douwes Dekker). E. Vygodskaja, K. Paustovski, V. Astafjev. Nederlandse literatuur 19e eeuw, Russische literatuur – 20e eeuw, kinderliteratuur in de Sovjet Unie, positieve held, Nederlands-Indië, (anti)kolonialisme, literaire invloed.*

Een thema waar ik graag over lees, denk en schrijf is de receptie van de Nederlandse literatuur in Rusland. Daar wil ik het vandaag over hebben.

In 2005 werd ik door de slavist Werner Scheltjens gevraagd een stuk te schrijven over een Russisch kinderboek uit 1936 van Emma Vygodskaja. En dat deed ik. Het betrof een geromantiseerde biografie van de Nederlandse schrijver Multatuli (Eduard Douwes Dekker, 1820-1887). Mijn artikel ging behalve over Vygodskaja's boek ook over twee andere grote Russische pleitbezorgers van Multatuli: Konstantin Paustovski en Viktor Astafjev.

Mijn artikel is verschenen in het literair tijdschrift “Over Multatuli” (57, 2006) en zal in 2015 in het Russisch verschijnen in de bundel *Scandinavica* (Staatsuniversiteit Sint Petersburg). Wat hieronder volgt is een ingekorte, enigszins gewijzigde versie van het oorspronkelijke artikel en een plan voor vervolgonderzoek.

In een cultuur waarin het lijden en de verdienste ervan zo centraal staan, kan de pennaam ‘hij heeft veel geleden of verdragen’ eenvoudig niet stuk. Multatuli is dan ook veel vertaald in het Russisch, heeft aantoonbaar invloed gehad op de Russische literatuur en wordt tot op heden als een held vereerd. Nog voor de revolutie, in 1903, zette W.W. Bitner met een biografische schets ‘Multatuli en zijn oeuvre’ de toon. ‘Multatuli’, zo betoogde hij, was ‘een heraut van de vrijheid, in de ruimste zin van het woord, omdat hij streed tegen alle vormen van belemmering van de persoonlijke vrijheid, de gedachtevrijheid en de vrijheid van het woord; omdat hij enghartige vooroordelen belachelijk maakte en opriep de verworpenen te helpen’. Na de revolutie bleek ‘de heraut van de vrijheid’ goed te passen in beide circuits die het totalitaire sovjetregime kenmerkten: de partij en haar kunstpausen annexeerden Multatuli als positieve held die streed tegen het roofzuchtige imperialisme en het opnam voor de onderdrukte broedervolkeren, terwijl de officieuze, dissidente kringen in hem een ‘Solzjenitsyn van de XIXe eeuw’ zagen, die individu en vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel droeg.

Multatuli’s vurigste pleitbezorgster in Rusland is vermoedelijk de kinderboekenschrijfster Emma Iosifovna Vygodskaja (1899-1949) geweest. Begonnen als vertaalster uit het Frans, Duits en Engels, is ze nu nog vooral bekend als schrijfster van de roman *De gevaarlijke vluchteling* (Opasnyi beglets) die zich afspeelt tegen de achtergrond van de Opstand van Sepoy van 1857 in India. Verder is er weinig over haar bekend.

De Geschiedenis van Eduard Dekker (Istorija Edvarda Dekkera), een *vie romancée* van de Nederlandse schrijver, kwam uit in 1936 in de serie ‘Het leven van opmerkelijke mensen’, bestemd voor de middelbare schooljeugd, in een oplage van 25.000 en voor de prijs van drieënhalve roebel. In 1949 verscheen van Vygodskaja ook nog *Vlam van de woede* (Plamja gneva), een ingekorte bewerking van de tekst uit 1936. de Duitse vertaling *Flamme des Zorns, Die Geschichte des Eduard Dekker* kwam in 1953 voor de Duitse socialistische jeugd op de markt gevolgd door enkele herdrukken in onvoorstelbare oplagen.

De geschiedenis van Eduard Douwes Dekker geeft een chronologisch overzicht van Multatuli’s leven, tot aan de uitgave van de Max Havelaar in vier delen: Amsterdam, het pakhuis van de wereld, Holland in de tropen, De ondergang, Max Havelaar. In het ingekorte *Vlam van de woede* is het eerste hoofdstuk verwerkt als terugblik: Multatuli wordt vanaf zijn

aankomst in Padang (1844) tot aan de tweede druk van *Max Havelaar* gevolgd.

Het Russische kinderboek als opvoedingsinstrument nam in de communistische tijd een hoge vlucht. De staat spaarde kosten noch moeite zijn kinderen tot ware socialisten te kneden, te beginnen met Maksim Gorki die in 1919 de publicatie van het eerste sovjetijdschrift voor kinderen initieerde, 'Noorderlicht' (Severnoe sijanie). Anderzijds dwong de beperking van de artistieke vrijheid vanaf het einde van de jaren twintig een groep 'controversiële' schrijvers voor volwassenen als Charms, Vvedenski, Olesja e.a., hun heil te zoeken in de kinderliteratuur en het kindertheater. De kinderliteratuur kreeg daardoor onverwacht een nieuwe impuls, terwijl de volwassenenliteratuur in het keurslijf van het socialistische realisme vastliep. Een kenmerk van de kinderliteratuur uit de jaren dertig is het verlangen naar het exotische dat alleen maar sterker werd naar mate de mogelijkheid om naar het buitenland te reizen afnam.

Het levensverhaal van Multatuli verenigde die twee belangrijke elementen in zich: het was avontuurlijk en gepeperd genoeg om de jonge geest te boeien, terwijl het, geheel naar socialistisch realistisch voorschrift van de 'positieve held', de optimistische mens belichaamde die opkwam voor de verworpenen.

Het eerste deel van *De geschiedenis van Eduard Dekker* waarin zijn jeugd in Amsterdam beschreven wordt, doet denken aan *Hans Brinker and The Silver Skates*, het Amerikaanse kinderboek over Nederland dat niemand in Nederland kent. Mary Mapes Dodge noch Emma Vygodskaja zijn ooit in Nederland geweest en baseren zich op boekenkennis. Op een enkele Duits klinkende naam na, is het Nederland van Vygodskaja goed getroffen. Daarbij vermengt ze de grachtenromantiek met een scheut Insulinde en een stoot socialistisch élan.

In het boek neemt Eduard al snel de rol van 'positieve held' op zich in een scène die duidelijk geïnspireerd is op *Woutertje Pieterse*. Wanneer meester Sjnappel zijn klas vraagt een opstel te schrijven over wat Nederland groot gemaakt heeft (haringkaken, cacao, de Gouden Eeuw, de Hollandse deugdzaamheid) begint de jonge Eduard, in de stijl van zijn grote held Abellino uit *The Bravo of Venice* van Matthew Lewis, ijverig te schrijven aan een opstel over de lucratieve Nederlandse piraterij. Maar meester Sjnappel krijgt daar al snel lucht van:

'Een ongehoorde brutaliteit', zei meester Sjnappel.

'Bied je verontschuldigen aan.'

‘Waarom?’

‘Voor deze ongehoorde verzinsels en leugens.’

‘Ik heb de waarheid geschreven, zei Edvard, als er geen piraten zouden zijn geweest...’

‘Zwijg!’

‘Eruit!’, schreeuwde meester Sjnappel, ‘Je bent zelf een piraat, mijn school uit!’

Uit deze opstandige piraat laat Vygodskaja haar positieve held Multatuli geboren worden, een rol die hij het hele boek lang met verve vervult. Toch is *De geschiedenis* nergens saai, voorspelbaar of prekerig. Het heeft de vaart en de spanning van een echt jongensboek: blote voeten, bloed, giftige pijlen en een goede inborst à la ‘Winnetou’.

Een andere pleitbezorger van Multatuli’s werk in Rusland was de schrijver Konstantin Paustovski (1892-1968). In 1925, hetzelfde jaar als waarin de eerste integrale Russische *Max Havelaar* verscheen, schreef Paustovski een gloedvol betoog over de schrijver in het curieuze verhaal ‘De koningin van Holland’ (Koroleva gollandskaja) waarin de heroïek van Douwes Dekker helder afsteekt tegen de grauwheid van de Hollandse luchten, de krenterigheid der kooplieden en de decadentie van de majesteit. In zijn novelle *De Gouden roos* (Zolotaja roza) die dertig jaar later uitkomt, is een levensbeschrijving van Multatuli opgenomen die nog even bewonderend maar feitelijker is. Het valt niet te achterhalen in hoeverre Paustovski Vygodskaja’s roman kende - hij liep in de tijd dat het boek uitkwam al tegen de veertig - noch of Vygodskaja op de hoogte was van Paustovski’s vroege verhaal over Multatuli en Nederland.

Wel op de hoogte was de Siberische dorpschrijver Viktor Astafjev (1924-2001). Een van zijn *Inkervingen* (Zatjosi, een soort vrije literaire invallen), getiteld ‘Multatuli’, is gewijd aan een bezoek aan Holland dat Astafjev in 1990 op uitnodiging van zijn uitgever Meulenhoff (in de tekst aangeduid als Mechelen) maakt.

In de verre-verre kindertijd, in het verre-verre Noorden, in de lange poolnachten las ik boeken die mij door het lot gezonden waren en die ik op een of andere manier had zien te bemachtigen, los te bedelen of zelfs te stelen. Hoe en waarvandaan het boek bij mij terecht was gekomen uit de serie ‘Het leven van opmerkelijke mensen’ over de Nederlandse schrijver Eduard Dekker, met de bijnaam Multatuli - wat in het Maleis ‘martelaar’ betekent en in het Latijn ‘veel geleden’ en wat bij ons zo’n beetje neerkomt op Maksim Gorki (de bittere) - weet ik nu niet meer. ...

En de jaren verliepen, ik was al op een gevorderde leeftijd, en in de voetstappen van Multatuli getreden, schrijver geworden... Op een dag besloot de uitgever mij naar Nederland uit te nodigen.

Eensgezind zijn de Russische Multatulianen van het eerste uur over de miskennis van de grote schrijver in eigen land. Dat laat zich vooral verklaren uit de publicitaire verwickelingen rondom *Max Havelaar*. Opmerkelijk is wel dat latere bewonderaars daarin volharden op een moment dat er zelfs in het eerbiedloze Nederland allang een Multatuli-Genootschap, Multatuli-Museum, Multatuli-fonds, Multatuli-commissie, Multatuli-borstbeeld, recentelijk nog een Multatuli postzegel, en een toegewijde schare Multatuli-fans bestaan. Daarbij verdient gezegd te worden dat nergens ter wereld helden zo onderhouden en gul vereerd worden als in Rusland. Tijdens het communistische bewind werd Rusland een kweekbed voor helden, die de daarbij behorende blijken van heldenverering voortbrachten en nalieten: standbeelden, borstbeelden, gedenkplaten, speldjes, affiches, banieren, grafstenen met verse bloemen en huismuseumpjes.

De verbazing over deze Nederlandse miskennis van Multatuli komt goed tot uitdrukking in Astafjevs "Multatuli". Het verhaal laat ons kennismaken met Astafjevs begeleiders, een fotograaf en een vertaalster Russisch, en voert ons langs de grachten van Amsterdam, langs het café Peter de Grote, langs de eenden in de gracht; bij dit alles wordt uitvoerig stilgestaan. Totdat Astafjev 'diep in de wildernis van de stad' plotseling stuit op het borstbeeld van zijn grote leermeester, het borstbeeld op de Torensluit, de 'literaire donderwolk', van Hans Bayens. Hij ergert zich eraan dat het beeld te klein is, te onopvallend en slechts alleen de naam «MULTATULI» draagt.

De volgende dag vroeg ik de journalist, de vertaalster Russisch en uiteindelijk mijn uitgever over Multatuli, over Douwes Dekker, die geweldige reiziger en schrijver, maar niemand wist iets of had iets gehoord van de man met dat uiterst zeldzame lot en zelfs over zijn borstbeeld, dat ik die nacht in het hart van het oude Amsterdam aan getroffen had, wist niemand iets met zekerheid te zeggen.

De laatste dagen heb ik een klein, keurig land leren kennen dat ondergedompeld is in een voldane onverschilligheid tegenover alles wat niet met huis en haard te maken heeft, een comfortabel gezinsleven, de eigen voedertrog of zelfs zijn eigen geschiedenis.'

In Idee 590 schrijft Multatuli: 'Moet dan ten eeuwigen dage de arbeid van het heden, beloond worden met standbeelden in de toekomst? Is het aan zekere lieden niet vergund te leven ... vóór ze dood zijn?'

Daar stopte mijn artikel in 2006. Inmiddels werk ik in Sint-Petersburg en ben ik meer te weten gekomen over Emma Vygodskaja. Ik heb besloten mijn onderzoek naar haar Multatuli-biografie voortzetten en uit te diepen. Ik hoop aan de hand van ingezonden brieven van jonge lezers een indruk te krijgen van de receptie van dit boek, dat zoveel oplagen kende. Ook hoop ik in het archief van *Detgiz* iets te achterhalen over de totstandkoming ervan en de werkwijze van Emma Vygodskaja en haar redacteuren. Wie weet dat het een mooi verhaal oplevert.

Bibliografie:

V. Astaf'ev. *Zatjosi, tetrad' sjestaja, poslednjaja narodnaja simfonia*. zie: http://lib.meta.ua/?book_id=13851

N. Maas, 'Portfolio: Schouder aan schouder met de onderdrukte broedervolkeren', in: 'Over Multatuli' (34), Amsterdam, 1995. pp. 33-44.

D. van der Meulen, *Multatuli, Leven en werken van Eduard Douwes Dekker*, Sun, Nijmegen, 2002. pp. 302-303.

V. V. Osjis, *Mul'tatuli. Bibliografitsjeskij ukazatel'*, Moskou, Kniga, 1971.

K. Paustovski, *Rasskazy, Otsjerki, publitsistika. Stat'i i vystuplenija po voprosam literatury i iskusstva*, Chudozjestvennaja literatura, Moskva, 1972, pp. 51-55.

K. Paustovski, *Sobranie Sotsjinenii, (3), Povesti, Chudozjestvennaja literatura*, Moskva, 1967.

E. Vygodskaja, *Istorija Edvarda Dekkera, Izdatel'stvo detskoj literatury*, Moskva, Leningrad, 1936

Dmitry Sivov (Moskou, Rusland)
ДМИТРИЙ СИВОВ (Москва, Россия)

**België en Congo:
geschiedenis van de relaties en moderniteit
Бельгия и Конго: история и современное
состояние взаимоотношений**

Автор говорит об одном из важнейших аспектов в истории Бельгии - колониальной политике и ее отношениях со своей колонией. Автор пытается дать ответ на вопрос – является ли влияние Бельгии на свою колонию позитивным или негативным? Много ли привнесли бельгийцы, или больше разрушили? И кто виновен в экономическом коллапсе уже независимого Конго?

Ключевые слова: Конго, бельгийская колониальная политика, экономические реформы, колониальная эксплуатация.

Sleutelwoorden: Congo, Belgisch koloniaal beleid, economische hervormingen, koloniale exploitatie.

Congo is een van de rijkste gebieden in Afrika. Hier kan men bijna alle soorten erts, diamanten, uranium, enz. vinden. In 17-18de eeuw was het ook de enige plaats in Afrika waar je enorme bossen van rubberboom kon vinden. En in de 19e eeuw was gom/rubber erg belangrijk voor Europa. Tijdens de industriële revolutie was rubber erg belangrijk voor de ontwikkeling van de Europese machten. We kunnen dus zeggen dat in de 19e eeuw Congo een erg belangrijke (we kunnen zelfs zeggen strategische) bron van grondstoffen was voor Europa.

De geschiedenis van de relaties tussen Congo en de Europese machten (eerst met Portugal en sinds de 18e eeuw met Engeland en Frankrijk) begon in 1482. Dit jaar was Diogu Kan de eerste Europeaan die in Congo is gekomen. Sinds 1482 heeft de koning van Portugal enkele expedities georganiseerd om de oorsprong van Nijl te vinden. In die tijd bestond er een legende over Sint Juan die bij de oorsprong van Nijl woonde en zo rijk was dat alle gebouwen in zijn land werden gemaakt van diamanten en goud. Maar deze expedities gingen verloren en tot 1816 gebruikten de Europeanen Congo alleen om slaven te kopen (tot 1885 was Congo officieel een onafhankelijk land. Maar in feite was het een gezamenlijke condominium van Spanje, Frankrijk en Engeland).

In 1816 hebben de Britten ook enkele expedities georganiseerd. Het hoofddoel van deze expedities was om de oorsprong van de Congo-rivier te vinden. De expedities van James Tuckey en David Livingstone waren de eerste succesvolle expedities maar niemand van deze twee onderzoekers heeft de oorsprong van de Congo-rivier gevonden. De eerste onderzoeker die het heeft gedaan was de journaliste uit de Verenigde Staten Henry Morton Stanley in 1876.

De expeditie van Stanley heeft de situatie veranderd. Op dit moment was de koning van België Leopold II op zoek naar een gebied om er een kolonie te verkrijgen. Hij dacht dat België een van de Grote Machten van Europa moet zijn. En om een Grote Macht te worden moest België een kolonie hebben. De expeditie van Stanley heeft een groot terrein in Afrika gevonden dat aan niemand behoorde. Maar Leopold kon geen geweld gebruiken om dat terrein te bezetten. Dat zal de oorlog met Frankrijk en Groot Brittannië betekenen. Leopold heeft een plan uitgewerkt.

Eerste stap. In 1876 heeft België een geografische conferentie georganiseerd. Na afloop van de conferentie werd een akkoord gesloten om een internationale vereniging Association Internationale Africaine in te stellen. Natuurlijk werd Leopold de voorzitter van deze vereniging gekozen. Hij heeft met Stanley een contract gesloten. Volgens de voorwaarden van dit verdrag moest Stanley handelsakkoorden sluiten met de stammen die aan de Congo-rivier woonden. Natuurlijk waren deze akkoorden niet rechtvaardig. De stammen ontvingen prullen voor enkele kilo's van ivoor (een erg dure materiaal in Europa op die tijd). Bij de jaren 1880 waren bijna alle stammen van de Congo-rivier onder controle van Leopold II. Een belangrijke opmerking - onder controle van Leopold II betekent niet dat die onder controle van België waren.

Tweede stap - de internationale Conferentie van 1884 in Berlijn. Op deze conferentie hebben Frankrijk en Engeland een belangrijk akkoord met België gesloten. België ontving Congo als een officiële kolonie. Maar Congo moest vrijhandelszone zijn voor Frankrijk en Engeland. België ook moest voor de ontwikkeling van dit terrein zorgen. Anders zou Congo onder controle van het bedrijfsleven van Frankrijk en Engeland vallen. Hier wil ik opmerken dat deze afspraak op de eerste plaats de afspraak tussen Engeland en Frankrijk was. Engeland noch Frankrijk waren bereid om oorlog te voeren in Centraal Afrika. deze kolonie aan België te geven was een soort compromis tussen deze twee Machten.

Dit waren moeilijke voorwaarden voor Leopold II maar hij heeft zijn hoofddoel bereikt - nu had België een kolonie.

Nu kunnen wij het koloniale beleid van België in drie perioden verdelen. Die kunnen jullie op de slide zien.

De eerste periode begon in 1885. De kolonie was onder controle van de koning en zijn gezin en niet van de Belgische regering.

Eerst is Leopold II aan administratieve hervormingen van de kolonie begonnen. Congo werd verdeeld in soort provincies. Leopoldville werd tot het handels en politieke centrum van de kolonie. Elke provincie had haar eigen centrum. Deze centra waren een soort vestingen. Elke dergelijke vesting bevatte administratieve gebouwen, ziekenhuizen (voor Europeanen alleen) en kazernes. De stammen die in de provincies woonden moesten naar deze centra ivoor (en sinds 1890 rubber ook) sturen. Anders stuurde de administratie soldaten naar deze dorpen. Het doel van dergelijke operaties was om de stammen te verschrikken om de belasting te krijgen. De soldaten vermoordden de mannen van de dorpen, sneden handen of voetzolen af, verkrachtten vrouwen, enz.

Nog een voorbeeld van de exploitatie. In de 19de eeuw waren de enige soort van vervoer in Congo de stoomschepen. Natuurlijk konden alleen Europeanen dit vervoer gebruiken. De Congolezen waren gebruikt alleen om het hardste werk aan boord te doen. 's Nachts stopten de stoomschepen bij de wal van de Congo-rivier. De Congolezen hadden geen recht om aan boord te slapen. Ze moesten brandstof voorbereiden. De stoomschepen werkten op die tijd met hout. Zo, de stoomschepen stopten om 10 uur 's avonds. De Congolezen gingen aan wal, bereidden de brandstof voor en dan gingen dan slapen. Om ongeveer 2 uur 's nachts. En de stoomschepen vertrokken om vijf - zes uur 's morgens. De Congolezen hadden dus alleen drie - vier uren om te slapen. En dergelijke agenda - bijna elke dag. Voor dat werk moesten de Congolezen een salaris krijgen. Maar echt waren de salarissen te laag en vaak kregen de Congolezen niets.

Maar Leopold heeft een afspraak gemaakt om de kolonie te ontwikkelen. In 1886 heeft hij het spoorwegbedrijf van Congo ingesteld. De eerste lijn van de Congolese spoorweg werd gebouwd in de jaren 1886 - 1890 van Leopoldville tot Matadi. Maar dit project kostte te veel voor de begroting van Leopold II. In 1889 heeft Leopold krediet gekregen van de *Societe Generale* - een van de grootste financiële organisaties ter wereld.

In 1900 Societe Generale had alle Belgische bedrijven in Congo onder controle.

De tweede periode van exploitatie:

In 1909 is Leopold II gestorven. Zijn zoon, de nieuwe koning Albert I was in Congo niet geïnteresseerd. De eerste hervormingen van Albert I waren militaire hervormingen. In 1912 werd het Nationale Leger van Congo ingesteld. Voor het eerst moesten alle Congolese soldaten een contract met Belgische koloniale administratie sluiten. Maar de exploitatie van de Congolese mensen was nog steeds heftig.

Hier moeten wij opmerken dat tijdens de twee Wereldoorlogen Congo een grote rol heeft gespeeld. Alleen dankzij het Congolees leger waren alle militaire plannen van de Duitsers in Centrale Afrika mislukt.

Na de Eerste Wereldoorlog is Albert I de nieuwe economische hervormingen begonnen. Op die tijd was de kolonie nadelig voor België. De prijzen van exportproducten van Congo – rubber, ivoor en fruit – waren te laag om winst te krijgen. Albert heeft de controle over de kolonie doorgegeven aan het Belgische Parlement. Congo is dus staatskolonie geworden. De economie van Congo werd gecontroleerd door Belgische Societe Generale.

De eerste hervormingen van de Belgische regering waren erop gericht om de krachtige industrie in Congo te vormen. De aandacht werd besteed op de eerste plaats aan de ontwikkeling van mijnen, fabrieken, plantages en wat belangrijk is - aan de ontwikkeling van het systeem van vervoer (bij de jaren 1900 hebben mensen bijna alle rubberboombossen omgehakt. De enige blijvende gombomen groeiden op de plantages). In het begin van de Tweede Wereldoorlog was Congo een van de meest ontwikkelde kolonies in Afrika. Bij elke mijn of fabriek werd een stad opgebouwd, Congolese mensen hebben de eerste sociale hulp gekregen van de administratie, elk Congolees heeft recht gekregen op onderwijs en medische zorg. Niettemin woonden de Congolezen in armoede. Het systeem van vervoer werd ontwikkeld alleen in de Westerse provincies. In de Oosterse provincies was het niveau van leven hetzelfde als in bijvoorbeeld 18de of 19de eeuw.

Bij 1940 was de winst van de kolonie enorm. Mensen dolven erts in de mijnen, produceerden industriële goederen in de fabrieken en deze goederen werden getransporteerd naar Leopoldville en vandaar - naar België of andere landen. Het ontwikkelde vervoersysteem maakte het erg

snel en goedkoop. Bijna 60% van deze winst ging naar de begroting van België. De andere 40% kreeg Societe Generale.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakte dergelijk systeem het mogelijk om uranium te sturen naar de Verenigde Staten en staal van de beste kwaliteit - naar Engeland. (een belangrijke opmerking – het hele kernprogramma van de VS werd gebouwd op basis van Congolees uranium - het was goedkoper en het was makkelijker om het in Congo te delven).

Na de Tweede Wereldoorlog werd alleen sociaal beleid in Congo hervormd. De Congolezen kregen nu meer geld voor het werk, meer sociale hulp. De koloniale administratie zorgde nu voor jonge gezinnen. De administratie heeft de eerste scholen voor de Congolese kinderen geopend.

Maar het bedrijfsleven van de VS en Engeland wilden de rijke bronnen van Congo bezetten. In 1885 geven Congo door aan België was een compromisvariant voor het bedrijfsleven van Frankrijk en Engeland. Niemand wilde oorlog voeren voor een kolonie die erg arm was. En in de jaren na de Tweede Wereldoorlog is België een struikelblok geworden. Maar de posities van België in Congo waren erg sterk. Het Belgische bedrijfsleven controleerde bijna 98% van de Congolese markt en dankzij sociale en economische hervormingen was de Belgische administratie erg populair in Congo.

De situatie veranderde in 1960. De door het Amerikaanse bedrijfsleven gefinancierde aanhangers van de onafhankelijkheid hebben eerst de toestemming behaald om politieke partijen te vormen en later de protestbetogingen in alle grote steden van Congo begonnen. Natuurlijk werden deze protestbetogingen ondersteund door de VS en de Sovjet Unie.

Na de onafhankelijkheid van Congo in 1960 begon een politieke crisis. Die heeft tot 1975 geduurd. Na de moord op Lumumba heeft de Sovjet Unie haar invloed in Congo verloren. Tijdens deze crisis begon in de in drie delen verdeeld Congo een burgeroorlog. De gevolgen van de burgeroorlog waren vreselijk. De rijke economie werd vernietigd, België heeft de politieke macht in Congo verloren maar tegelijkertijd heeft België haar bedrijven behouden. De nieuwe leider van Congo, Mobutu was een marionette van de VS. Maar de invloed van België was nog steeds groot - die controleerde de hele economie van Congo.

In 1990 werd de macht van Mobutu verzwakt door bijna 15 jaar oorlog tegen de gendarmen van Katanga. Het nieuwe politieke crisis duurde tot 2006. Tijdens deze crisis heeft de regering van Congo, onder invloed van de VS, alle Belgische bedrijven genationaliseerd. België heeft dus de rest van het invloed in Congo verloren. Deze bedrijven waren in de jaren 2000 door de bedrijven uit de VS gekocht, voor een lage prijs, natuurlijk. Bijna gratis.

Helaas zijn nu de relaties tussen België en Congo op een erg laag niveau. De economische banden tussen de twee landen bestaan bijna niet. Er zijn nog enkele kleine organisaties van de voormalige ambtenaren van koloniale administratie, een paar organisaties die zorgen voor rechtsbescherming in Congo, voor de bescherming van kinderen, jonge gezinnen, vrouwen. Maar in andere sferen is Congo nu georiënteerd naar de VS.

Laten wij een conclusie maken. Was de koloniale beleid van België nadelig of nuttig voor Congo? De banden met Congo waren natuurlijk erg nuttig voor België - sinds 1885 en tot 1960 kreeg België een enorme economische winst. Dat leidde tot een erg snel economische groei van België in het einde van de 19de – begin van de 20e eeuw.

Maar wat over Congo? Aan de ene kant was het koloniale beleid nadelig. De cultuur van Congo was bijna vernietigd. En dat betreft ook de politieke cultuur, Congo was een erg krachtige macht in de 15e eeuw. Natuurlijk bestond er een rijke cultuur, de Congolezen hadden grote politieke ervaring. De voormalige banden en sociaal structuur van de Congolese maatschappij werd ook vernietigd. Volgens de Amerikaanse onderzoeker Adam Ochschild was de bevolking van Congo in 1885 6 miljoen mensen. In 1900 was het alleen 3 miljoen.

Van de andere kant, heeft België in de laatste 60 jaren van haar koloniale beleid veel geld geïnvesteerd in Congo. België heeft een erg ontwikkeld systeem van vervoer opgebouwd. Als voorbeeld – de eerste luchthaven in Centraal Afrika werd in Congo opgebouwd. Belgische administratie zorgde voor de economische ontwikkeling, voor het onderwijs voor Congolezen, voor de sociale hervormingen. Bij 1960 was Congo een van de meest ontwikkelde kolonies in de wereld.

Vandaag is Congo, volgens het onderzoek van het Internationaal Monetair Fonds van 2012, het armste land ter wereld. Het vervoersysteem werd vernietigd tijdens de burgeroorlogen, de meeste fabrieken en mijnen functioneren niet meer. De enige wat Congo

vandaag exporteert is erts en diamanten in de VS, Frankrijk, Engeland enz. voor een erg lage prijs. Het uranium werd nog tijdens de eerste politieke crisis voor gratis weggebracht door de bedrijven van de VS. Sinds de jaren 1960 begon de eerste periode van vrede in 2006. Bijna 46 jaren van oorlog, meer dan 100 000 doden in het eerste crisis in 1961, helaas hebben we geen informatie over de verliezen in de laatste crisis.

De laatste vraag - was het nuttig voor België en Congo om bijna alle banden te verbreken? Ik persoonlijk denk dat het 100% nadelig was. In België en Congo begon het economische crisis. De economieën van beide landen waren wederzijds afhankelijk. Maar in België was deze crisis niet zo diep en bracht niet zo veel nadeel. En in Congo? Wat we vandaag in Congo zien zijn alleen de ruïnen van de economische bloei van 40 jaar geleden.

Marina Novikova (Minsk, Wit-Rusland)

Марина Новикова (Минск, Белоруссия)

Het ontstaan en de ontwikkeling van de Rotterdamse haven in de maritieme geschiedenis van Nederland

Возникновение и основные этапы становления порта Роттердама в рамках развития морской истории Нидерландов

В докладе рассматриваются возникновение и основные этапы становления порта Роттердама в рамках развития морской истории Нидерландов. По мнению автора, возрастанию роли порта Роттердама в Нидерландах послужили две основные причины. Во-первых, бурное развитие судоходства и торговли в Балтийском и Северном морях, что превратило Нидерланды в сильнейшую торговую державу данного региона. Во-вторых, предприимчивость жителей города, позволявшая развивать наиболее доходные отрасли экономики города в связи с уникальным географическим положением, например, оснащение, ввод в эксплуатацию и ремонт судов, а также перевалка грузов.

Таким образом, изучение истории развития порта Роттердама показало, что город постепенно становится основным центром мировой торговли, так как порт находится в дельте главных рек Европы. В шестнадцатом веке Роттердам был центральной точкой рыбной торговли и судостроения, однако это не позволило превратиться в центр колониальной торговли, так как в то время ещё не существовало прямого транспортного сообщения между портом и морем. Поэтому был проложен прямой канал из города в открытое море, что увеличило объём перевалки грузов и судов, которые обслуживались в порту.

Глобализация и бурное развитие контейнерных перевозок в двадцатом веке привели к увеличению территории порта, вследствие чего был построен новый терминал под названием Европорт. Расширение территории порта происходит также в последние сорок лет из-за увеличивающегося числа предприятий в этом районе и постоянных поставок сырья в промышленные регионы Европы. Все эти факторы обуславливают лидирующие позиции порта Роттердама с точки зрения организации логистики и обслуживания мировой торговли.

Onder redactie van Max Nuijens.

Ключевые слова: Роттердам, Нидерланды, порт, торговля, колониальная торговля, мировая торговля, территория, промышленная территория, судно, судоходство, погрузка, разгрузка, перевалка грузов, контейнеризация.

Sleutelwoorden: Rotterdam, Nederland, haven, handel, koloniale handel, wereldhandel, terrein, industrieterrein, schip, scheepvaart, laden, lossen, overslag van goederen, containerisatie.

*Wie nu op dezelfde plek gaat staan, ziet een totaal andere stad.
Maar tegelijkertijd ook dezelfde stad - want de activiteit en bedrijvigheid van
de haven is een constante in de geschiedenis van Rotterdam.
Die bedrijvigheid, het harde werken en de drang tot vernieuwing
verbinden verleden, heden en toekomst van deze stad.*

Toespraak van minister-president Rutte
bij de opening van de tentoonstelling “Topstukken”
in het Maritiem Museum in Rotterdam op 1 oktober 2014.

Bijna geen land ter wereld heeft zo’n rijke scheepvaartgeschiedenis als Nederland. Daarbij komen alle belangrijke thema’s aan bod: van de vroegste verkenning van verre kusten tot de nieuwste ontwikkelingen bij koopvaardij en marine. In Nederland is niet alleen het klimaat maritiem, maar ook de cultuur. Te weinig Nederlanders realiseren zich echter hoe essentieel het water en de scheepvaart zijn geweest voor de maatschappelijke en economische ontwikkeling van hun land.

Maar als er één plek is die duidelijk maakt waarom Nederland in de moderne tijd zo’n belangrijk handelsland is, dan is het wel Rotterdam. Wie Rotterdam zegt, denkt aan de havens en de scheepvaart.

Rotterdam is een wereldhaven en dat betekent niet alleen dat zij heel groot is, maar ook dat er jaarlijks enorme hoeveelheden goederen van en naar deze haven worden vervoerd. Deze goederen zijn echt niet allemaal bedoeld voor de stad en de haven Rotterdam. Meer dan 85% van alle binnenkomende goederen wordt verder vervoerd naar andere plaatsen in Nederland en vooral naar het Europese achterland. Rotterdam is het middelpunt voor transport van goederen.

Daarom wil ik gaan kijken hoe het komt dat de haven van Rotterdam tot een van de grootste havens van de wereld is uitgegroeid en hoe de haven

nu zo groot is geworden. Ik denk dat twee oorzaken ervan aan de basis liggen.

Ten eerste maakte de bloei van de scheepvaart, met name van de handel op de Oostzee, van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden een maritieme grootmacht die in de 17e eeuw zowel economisch als politiek haar hoogtepunt bereikte. Toen ontwikkelde Rotterdam zich tot een belangrijke vissershaven en later pikte de stad een graantje mee van de koloniale scheepvaart.

Ten tweede hadden de Rotterdammers altijd een zeer ondernemende geest. Ze bleven niet hangen in de visserij en de kleine handel, maar gingen volledig voor de grote handel en het redden van schepen (het uitrusten en in de vaart brengen van schepen).

Rotterdam dankt haar bestaan aan de uitmonding van het veenriviertje de Rotte in de Nieuwe Maas. Bij deze uitmonding ontstond een kleine nederzetting. De bewoners en de graven van Holland wilden de achterliggende veengebieden ontginnen. Rond het jaar 1250 was in de monding van het riviertje de Rotte een dam gelegd, om te voorkomen dat het instromende zeewater het riviertje te zout maakte. Daarom besloten ze de oevers langs de Nieuwe Maas iets op te hogen en de Rotte af te dammen. Bij die dam werden goederen met de hand overgeladen van rivierboten op kustscheepjes: het begin van de Rotterdamse haven. Graaf Willem IV verleende op 7 juni 1340 definitief stadsrechten aan Rotterdam. De stad telde toen zo'n 2000 inwoners.

Na de val van Antwerpen tijdens de Tachtigjarige Oorlog in 1585 verliet meer dan de helft van de honderdduizend inwoners de stad. De meesten trokken naar de noordelijke provincies. Niet zelden was dit via een omweg via andere landen. Daarbij bleven enkelen achter, zodat de vluchtelingen die in de Republiek arriveerden vaak familieleden op meerdere plaatsen in Europa hadden. Dit zorgde voor een uitgebreid netwerk dat niet alleen de handel bevorderde, maar ook de informatiestroom naar vooral Rotterdam.

De handel met de landen rond de Oostzee (of Baltische Zee) en de Middellandse Zee was in de 16e en 17e eeuw van groot belang. De Hollanders waren economisch vooral dominant geworden doordat ze zich richtten op het massavervoer. Door de constante vraag naar schepen met een grote capaciteit, ontwikkelden de werven nieuwe scheepstypen. Deze schepen konden sneller varen met een kleinere bemanning dan eerdere scheepstypen. Daarom gingen de rotterdammers

volledig voor de grote handel en het redden van schepen. Deze nieuwe strategie was onder meer mogelijk omdat Rotterdam goede binnenlandse waterverbindingen had, zoals de Merwe en de Schie. En de strategie slaagde, want in de 17e eeuw had Rotterdam het stapelrecht. Dat betekende dat de stad het monopolie had op de overslag van alle goederen die over de Beneden-Maas werden aangevoerd.

De groei van de stad ging zo snel dat er al uitbreidingen nodig waren. Toen kwamen respectievelijk de Oude Haven en de Nieuwe Haven tot stand. Tussen 1590 en 1615 kreeg de Stadsdriehoek zijn vorm. De naam Stadsdriehoek verwijst naar de historische driehoekige vorm van de stad Rotterdam. De Coolvest en de Schiedamsevest vormden de grens in het westen, de Goudsevest in het noordoosten en de Nieuwe Maas in het zuiden.

In 1600 bezaten de Nederlanders al zo'n 10.000 schepen; zij bevoeren alle zeeën en oceanen. Het leeuwendeel van de West-Europese handel werd in de 17e eeuw vervoerd door Nederlandse schepen. Zij beheersten niet alleen de handel tussen Spanje, Frankrijk, Engeland en de Oostzee, maar ook een groot deel van de kustvaart tussen Franse havens onderling. Zelfs Franse wijngaarden waren particulier bezit van Nederlanders. Rond 1670 beschikte het land over circa 15.000 schepen. Dat was vijfmaal meer dan de Engelse vloot. Op het hoogtepunt bestond de vloot uit 20.000 schepen. Daarmee werd het grootste deel van de zouthandel, de haringhandel, de graanhandel en de wijnhandel in Europa beheerst.

In de 18e eeuw stijgt het gemiddelde aantal schepen dat Rotterdam bezoekt jaarlijks. Van 240 in het eerste kwart van de eeuw, tot 284 in het tweede kwart en 321 in het derde kwart. Als gevolg van de Vierde Engelse Oorlog daalde het vervolgens weer tot een gemiddelde van 171 schepen per jaar in het vierde kwart.

Pas in de eerste helft van de 19e eeuw ontstond behoefte aan de uitbreiding van ligplaatsen. Dit kwam vooral door de Belgische Opstand in 1830: een aantal rederijen besloot hun schepen over te brengen naar Rotterdam. Ook kwamen er door de industriële revolutie grotere schepen.

Op een gegeven moment was de behoefte aan ligplaatsen zo groot, dat in betrekkelijk korte tijd (tussen 1847 en 1854) de Willemskade en de Westerkade werden gebouwd en de Veerhaven en de Westerhaven

werden gegraven. Deze havenontwikkeling kreeg als naam: het tweede Nieuwe Werk.

Om de toegang tot Rotterdam te verbeteren werd het kanaal door Voorne aangelegd, hoewel dit niet erg effectief bleek. Met de ontwikkeling van de stoomvoortstuwing werden de schepen steeds groter. Daarom kreeg Rotterdam een betere verbinding met de zee. Van 1866 tot 1872 werd de Nieuwe Waterweg gegraven, zodat Rotterdam een rechtstreekse verbinding met de zee kreeg.

Rotterdam was in het begin van de 19e eeuw nog niet zo groot. De gemeente beschikte zelf niet over ruimte voor industriële ontwikkeling langs het water, voor bijvoorbeeld de bouw van nieuwe fabrieken en scheepswerven. Aan de overkant, in de gemeenten IJsselmonde en Charlois bezat Rotterdam wel grote oppervlaktes grond aan de rivier. Sinds 1590 was ze eigenaar van het gehele eiland Feijenoord, dat in de gemeente IJsselmonde lag. Daarom konden de Nederlandsche Stoomboot Maatschappij (NSM) en de Scheepswerf en machinefabriek Feijenoord naar het eiland verhuizen.

In 1862 werd in Rotterdam de eerste petroleum aangevoerd en opgeslagen in het Oost-Indische Huis aan de Boompjes. Omdat deze olie niet goed was geraffineerd, bevatte ze nog lichte fracties en was dus gevaarlijk. De olie moest zo snel mogelijk de stad uit. Eigenaren van vemen die de boel niet meer konden verzekeren, weigerden opslag. Daarom stichtte Pakhuismeesteren (met medewerking van Rotterdam) op Feijenoord een opslagplaats voor petroleum. Het bedrijf was namelijk de enige die de olie in grote hoeveelheden kon opslaan.

De Acte van Mannheim (1869), die het varen op de Rijn tolvrij maakte, het groeiende scheepvaartverkeer, het gebrek aan ligplaatsen, waardoor vaak zeeschepen voor anker op de rivier hun lading in lichters (klein schip waar de goederen uit een groot schip in worden overgeladen) moesten lossen, de uitbreiding van het spoorwegnet en de verbetering van de verbinding van Rotterdam met zee: al deze factoren stimuleerden de oprichting van de Rotterdamse Handelsvereniging (1871) door een aantal particulieren. Zij zorgden voor de ontwikkeling van de infrastructuur waardoor groei mogelijk was. Nieuwe havens, industrieterreinen, wegen enzovoort. Zo realiseerde de Handelsvereniging in Feijenoord een modern ingerichte haven.

Rotterdam nam in de ontwikkeling ook een aantal zaken voor haar rekening, zoals het graven van de Entrepothaven, de Binnenhaven en de

Spoorweghaven, het bouwen van de kademuren en het aanleggen van straten en riolering. Daarnaast bouwde de gemeente samen met de spoorwegen verschillende oeververbindingen.

Met de aanleg van de Handelsinrichtingen verdween de petroleumopslag op Feijenoord. Rotterdam moest op zoek naar een andere locatie. Ze had voor deze opslag grond beschikbaar aan de Sluisjesdijk, langs de rivier. De opslag van petroleum aan de Sluisjesdijk breidt zich geleidelijk uit. Esso vestigde zich in 1890 op die locatie en Shell begon er vanaf 1902 ruwe benzine te raffineren.

Toen beschikte Rotterdam over slechts één particulier droogdok (een vaste bouw- of reparatieplaats voor schepen). Gezien de sterk toenemende scheepvaart en de snelle groei van het aantal stoomschepen was dit onvoldoende. Antwerpen daarentegen had vijf droogdokken. Omdat de reizen naar Antwerpen onnodige kosten en oponthoud met zich meebrachten, drong het bedrijfsleven bij de gemeente aan op uitbreiding. De Dokhaven werd tussen 1881 en 1882 gegraven. Op 27 oktober 1883 werd het eerste gemeentelijke drijvende droogdok geopend. Het was geschikt voor de grootste schepen van die tijd. Inmiddels is de Dokhaven gedempt. Daar bovenop ligt een parkje.

De ruimtelijke schaalvergroting is een belangrijke ontwikkeling in het havengebied Rotterdam-Zuid. Meer ruimte en grotere en diepere havens waren nodig om de goederenstroom te kunnen verwerken. Dit had aan de ene kant te maken met de sterke groei van de doorvoer- en overslagfunctie. Granen, kolen en ertsen werden in steeds grotere hoeveelheden aangevoerd. Aan de andere kant was er de schaalvergroting in het transport. Om de grotere schepen te kunnen ontvangen waren er grotere en diepere havens nodig.

Al in 1880 was een eerste ontwerp voor een berghaven van rijnschepen gereed. Pas in 1887 gaf de Raad goedkeuring voor aanleg van de Rijnhaven. Al tijdens de aanleg veranderde de Rijnhaven van functie. Het werd in plaats van een berghaven voor binnenschepen een transitohaven (doorvoerhaven) voor boord-boord overslag (overslag direct van schip naar schip).

Tijdens de aanleg van de Rijnhaven bleef het scheepvaartverkeer groeien. Er moest nog een haven bijkomen, een die twee keer zo groot was als de Rijnhaven.

De trans-Atlantische lijndiensten en de korte vaart hadden behoefte aan kadeterreinen voor een snelle af- en aanvaart en overslag. De

Binnenhaven, de Spoorweghaven en andere achter bruggen gelegen havens vonden ze niet geschikt. Ook was er in sommige havens gewoonweg te weinig ruimte. Daarna werden opeenvolgend de Parkhaven (1890 – 1908), de Schiehaven (1904 – 1909) en de St. Jobshaven (1906 – 1908) opgeleverd. Door de opkomst van het containervervoer hebben deze havens hun functie verloren. Alle overslagbedrijven zijn verdwenen en het havengebied wordt veranderd in een woon- en werkgebied met een stedelijk karakter.

Terwijl de Maashaven nog niet eens helemaal klaar was, meldde de Havenmeester al dat hij vol lag met zee- en rijschepen. De gemeente kwam vervolgens met een ontwerp voor twee havens, met daartussen een schiereiland voor industriële bedrijven.

Die twee havens waren de Waalhaven (een kopie van de Maashaven) en de Lekhaven: een meer westelijk gelegen haven. Rond die Lekhaven zouden zich dan nieuwe petroledbedrijven kunnen vestigen.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog gingen ondanks de Nederlandse neutraliteit 185 schepen verloren. Doordat zoveel vrachtruimte verloren ging, stegen de vrachtprijzen enorm, waardoor het aantrekkelijk was om de schepen in de vaart te houden en zelfs nieuwe te bouwen.

Na de oorlog was de markt sterk fluctuerend, maar in 1930 sloeg de grote crisis toe. In 1936 verliet Nederland als één van de laatste landen de gouden standaard, waardoor de Nederlandse gulden sterk in waarde daalde, hetgeen de concurrentiepositie van Nederland zeer ten goede kwam. Voortaan waren Nederlandse schepen weer betaalbaar voor het buitenland.

Daarnaast was er ook een sterke kleine handelsvaart, zodat de Nederlandse koopvaardij in een gezonde positie verkeerde aan het einde van de jaren '30. De kleine handelsvaart was ontstaan uit de Veenkoloniale zeevaart. Tot in de 20e eeuw maakte deze nog gebruik van zeilschepen. Dit was echter niet concurrerend meer, waardoor men overstapte op dieselmotoren. De tussenstap met stoomvoortstuwning werd dus overgeslagen, waardoor men goedkoper kon varen dan de Britse kustvaarders die wel veel stoomschepen had.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog gingen 525 Nederlandse schepen verloren. Om het verwoeste Europa op te bouwen werd het Marshallplan opgesteld. In verbazingwekkend tempo bleek Europa in staat zich te herstellen. Ook werd op grote schaal begonnen met

nieuwbouw en herstel van beschadigde schepen. In 1955 was de Nederlandse vloot anderhalf maal zo groot als in 1939.

De haven van Rotterdam speelde op deze ontwikkeling in met de aanleg van de Europoort, dat bereikbaar was voor de grootste zeeschepen.

In de jaren na de oorlog werden er plannen ontwikkeld om tegelijkertijd de economische basis van de haven te verbreden. Naast de handelshaven moest Rotterdam ook industriehaven worden. Er was diep vaarwater nodig en meer ruimte voor de overslag, opslag en verwerking van de aangevoerde massagoederen, met name aardolie.

In zomer van 1955 ving het Havenbedrijf op dat de Hamburgse vestigingen van BP, Shell, Mobil en Esso plannen hadden om in het Ruhrgebied raffinaderijen te bouwen vanwege de sterk groeiende vraag naar benzine. Ze wilden de ruwe aardolie in Wilhelmshaven laten aanvoeren en deze van daaruit per pijpleiding naar het Ruhrgebied transporteren. Ook moesten in de haven, waar de olie aan land kwam, tanks worden gebouwd.

Het was en is namelijk niet mogelijk de scheepsladingen direct in de pijpleiding richting het Ruhrgebied te pompen. Om de schepen snel te lossen, is een buffer nodig.

Om de ruwe olie naar Rotterdam te halen, moest er een haven voor diep stekende schepen komen (tegenover Hoek van Holland). Rotterdam ging voortvarend te werk: al op 6 juni 1956 gaf ze een persconferentie over de Rotterdamse havenplannen en het pijpleidingproject.

Op 28 november 1957 bespreekt de gemeenteraad het plan Europoort. Het bevat de aanleg van terreinen voor een hoogoven- en staalbedrijf, de op- en overslag van kolen, ertsen en aardolie. En tenslotte voor een reparatiebedrijf voor grote schepen.

Op 13 september 1958 geeft koningin Juliana het startsein voor de baggerwerkzaamheden voor het Europoortproject.

Bijna een jaar later (eind augustus 1960) opent burgemeester Van Walsum de Europoort. En op 13 december 1960 ontvangt Shell de eerste tanker: de Zweedse A.K. Fernström. In 1960 wordt ook de eerste pijpleiding naar het achterland in gebruik genomen: de Rotterdam-Rijn Pijpleiding met een capaciteit van 20 miljoen ton.

In 1966 werd in Rotterdam de eerste container gelost. In 1967 werd in het Eemhaven-gebied Europe Container Terminals (ECT) geopend. Dit bedrijf groeide uit tot het grootste containeroverslagbedrijf van Europa.

De containerisatie zorgde voor een verlies aan banen in de haven. Door de containerisatie en schaalvergroting fuseerden veel rederijen. Van de 619 rederijen in 1965 waren er in 1980 nog maar 235 over.

In 1965, als de Europoort nog niet is voltooid, begint Rijkswaterstaat in overleg met Rotterdam met de aanleg van de dammen voor de Maasvlakte. Dit betekent een uitbreiding van drieduizend hectare. Ook in de jaren daarna blijkt het gebied in trek bij bedrijven in de (petro)chemie en de op- en overslag van droge massagoederen.

Voor de ontwikkeling van Rotterdam als containerhaven is het van belang dat begin jaren tachtig de sprong naar de Maasvlakte wordt gemaakt. ECT bouwt daar de Deltaterminal. De grootschalige aanpak geeft Rotterdam een voorsprong op de concurrenten. Rotterdam is de grootste containerhaven van Europa geworden.

Het concept Distriparken (een groot distributie (verdeel)centrum, gebouwd in de buurt van een containerterminal met goede verbindingen met het achterland) is ontstaan nadat eind jaren '70, want de containeroverslag in de Rotterdamse haven tot wasdom komt. De containerisatie neemt een vlucht en een tweetal nieuwe ontwikkelingen worden zichtbaar:

1. Het ontstaan van Round the World-services. Dat houdt in dat rederijen hun schepen een vaste route rond de aarde laten varen, waarbij op geplande tijdstippen bepaalde havens worden aangedaan. Deze mainports moeten dan toegerust zijn voor de verdere distributie van de goederen;
2. Een toename van Less than full Container Loads. Met andere woorden: er werden steeds meer containers vervoerd met lading voor verschillende bestemmingen, in plaats van containers van één afzender naar één bestemming. Deze ontwikkeling was het gevolg van de toenemende perfectionering van logistieke besturingssystemen. Voor het afhandelen van deze LCL's waren speciale faciliteiten nodig: voorzieningen waar tegelijkertijd opslag, distributie en groupage kon plaatsvinden. Rotterdam schoot hierin tekort.

De haven beschikte destijds – globaal genomen – over drie aanlandingspunten van containers:

1. de Waal-Eemhaven;
2. het Botlekgebied;
3. de Maasvlakte.

In deze drie gebieden werden de Distriparken Eemhaven (1989), Botlek (1987) en Maasvlakte (1996) gerealiseerd.

Stilstand is achteruitgang. Dat geldt ook voor de Rotterdamse haven. Om ook in de toekomst aan de stijgende vraag te voldoen en daarmee de leidende rol te blijven vervullen was uitbreiding noodzakelijk. Doet de haven dat niet dan is de kans groot dat rederijen Rotterdam in de toekomst links laten liggen. Met de aanleg van Maasvlakte 2 is een hoogwaardige toplocatie in het hart van de Europese markt ontstaan. Daarmee kan de haven vooruit.

Maasvlakte 2 is de uitbreiding van de Rotterdamse haven. Direct ten westen van het huidige haven- en industriegebied wordt in de Noordzee een nieuwe Europese toplocatie voor havenactiviteiten en industrie gecreëerd. Toen in 2008 de aanleg van Maasvlakte 2 van start ging, was de zee er 17 meter diep. Inmiddels is de eerste fase van de aanleg afgerond en ligt er 700 ha havengebied. Maasvlakte 2 omvat straks netto 1.000 hectare bedrijfsterrein, direct gelegen aan diep vaarwater.

De Rotterdamse haven ligt in de delta van grote Europese rivieren, is voor zeeschepen bereikbaar en heeft op dit moment een achterland met wel honderd miljoen mensen op één dag rijden. Het is de natuurlijke plek voor de belangrijkste Europese haven.

In de zestiende eeuw ontwikkelde Rotterdam zich tot een belangrijke vissershaven en later pikte de stad een graantje mee van de koloniale scheepvaart. Toch werd zij nooit het centrum van de koloniale handel: de haven was toen vanuit zee te moeilijk bereikbaar. In de tweede helft van de negentiende eeuw veranderde de haven ingrijpend. In het Duitse Ruhrgebied kwam industrie tot bloei. Bovendien werd Rotterdam veel beter bereikbaar vanuit de zee. Er was een nieuwe verbinding naar de haven gegraven: de Nieuwe Waterweg.

Bij de wederopbouw van Nederland had het herstel van de haven van Rotterdam dan ook topprioriteit. Die haven was zwaar beschadigd uit de Tweede Wereldoorlog gekomen, bijna de helft was verwoest. Mede door de succesvolle Europese samenwerking herstelde de handel met het achterland zich. De groei ging zo snel dat er in de jaren vijftig al uitbreidingen nodig waren: de Eemhaven en Botlek werden aangelegd.

Ook in de laatste veertig jaar heeft de haven een voortdurende groei gekend, met bijvoorbeeld de aanleg van Europoort en de Maasvlakte. Opnieuw loopt de haven van Rotterdam in ruimtelijk opzicht tegen haar grenzen aan. In het bestaande haven- en industriegebied is voor nieuwe

bedrijven en bestaande klanten, die willen groeien vrijwel geen ruimte meer beschikbaar. Wil Rotterdam zich blijven ontwikkelen, dan moet extra ruimte gemaakt worden. Met name voor de diepzeegerelateerde containersector, de chemische industrie en distributieparken is ruimte nodig. Daar liggen de kansen.

Er is de Nederlandse overheid veel aan gelegen de haven van Rotterdam concurrerend te houden. Nu de globalisering heeft gezorgd voor intensief goederenverkeer over de hele wereld en voor toename van de concurrentie, ook tussen havens, besteedt de overheid extra zorg aan de inrichting en de bereikbaarheid van de haven.

Literatuur

1. Maritieme geschiedenis van Nederland [Electronic Resource]. – 2007. – Mode of access: http://nl.wikipedia.org/wiki/Maritieme_geschiedenis_van_Nederland. – Date of access: 26.09.2014.
2. Daalder, R. Maritieme geschiedenis van Nederland in 70 hoogtepunten / R. Daalder. – Walburg Pers, 2004. – 240 p.
3. Haven van Rotterdam vanaf ca. 1880. Poort naar de wereld [Electronic Resource]. – 2013. – Mode of access: <http://www.entoen.nu/havenvanrotterdam>. – Date of access: 02.10.2014.
4. Haven van Rotterdam [Electronic Resource]. – 2004. – Mode of access: <http://www.scholieren.com/profielwerkstuk/18475>. – Date of access: 12.10.2014.
5. Geschiedenis Havenontwikkeling [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.portofrotterdam.com/nl/Over-de-haven/haven-rotterdam/Documents/Geschiedenis/index.html>. – Date of access: 14.10.2014.

Natalia Kabanova (Moskou, Rusland)

Наталия Кабанова (Москва, Россия)

De Haagse vredesconferenties van 1899 en 1907: nog steeds van groot belang

Гаагские мирные конференции: непреходящее значение

Доклад посвящен Гаагским мирным конференциям 1899 и 1907 гг. и их месту в современном международном гуманитарном праве. В начале представлена общая информация по данным конференциям. Далее рассматривается Гаагская конвенция об открытии военных действий и то, как с ней соотносятся современные вооруженные конфликты. Затем речь идет о способах приостановления и окончания военных действий. В этой части также упоминается расхожее утверждение о том, что Россия и Япония якобы находятся в состоянии войны. В заключении представлены важнейшие тезисы доклада.

Ключевые слова: Гаагские мирные конференции, Гаагские конвенции, международное гуманитарное право, законы и обычаи войны, объявление войны, состояние войны, перемирие, капитуляция, открытие военных действий, окончание военных действий, Федор Мартенс, оговорка Мартенса.

Sleutelwoorden: Haagse vredesconferenties, Haagse conventies, internationaal humanitair recht, methoden van oorlogvoering, oorlogsverklaring, staat van oorlog, wapenstilstand, capitulatie, openen van vijandelijkheden, beëindiging van vijandelijkheden, Fyodor Martens, Martens-clausule.

Wanneer?, Wie? & Wat?

In 1899 en 1907 werden in Den Haag twee internationale vredesconferenties gehouden. Ze staan ook wel bekend als de Haagse Vredesconferenties.

Vertegenwoordigers van 26 regeringen uit Europa, Noord Amerika en Azië namen aan de eerste conferentie deel. Tijdens de conferentie maakten ze afspraken over een aantal vraagstukken zoals methoden van oorlogvoering te land en ter zee, het tijdelijke verbod op bombardementen vanuit luchtballonnen, op het gebruik van gifgassen en andere chemische wapens en op het gebruik van hollepuntkogels. Deze bepalingen werden in drie conventies en drie verklaringen vastgelegd.

De tweede conferentie begon op 15de juni 1907 met de bedoeling de bepalingen van de vorige vredesconferentie uit te breiden en enkele bepalingen te wijzigen. Aan de tweede Haagse conferentie namen vertegenwoordigers van bijna alle toenmalige staten deel, van 44 regeringen uit Europa, Azië, Noord en Latijns Amerika. Op de conferentie werden 13 conventies ondertekend, die gaan o.a. om de vreedzame regeling van internationale geschillen, de wetten en gewoontes bij oorlogvoering, de rechten en plichten van neutrale mogendheden en personen bij oorlogvoering te land en ter zee, en andere.

De Russische bijdrage

Voor ons zijn de Haagse vredesconferenties en de Haagse conventies interessant niet alleen omdat ze in één van de belangrijkste Nederlandse steden plaatsvonden maar ook vanwege de grote bijdrage die Rusland heeft opgeleverd aan dit deel van internationaal humanitair recht.

De eerste conferentie van Den Haag werd bijeengeroepen op initiatief van de Russische tsaar Nikolaj II, en beide conferenties werden onder het voorzitterschap gehouden van Russische gezanten.

Bovendien speelde de Russische gezant bij de eerste conferentie Fyodor Martens een substantiële rol bij de ontwikkeling van internationaal humanitair recht. De oorlogvoering die tot dan toe bijna uitsluitend werd geregeld door het gewoonterecht, werd op de Conferenties van Den Haag gedeeltelijk gecodificeerd. Deze codificatie ging vergezeld van de bekende «Martens-clausule» die vernoemd werd naar de naam van de Russische gezant Fyodor Martens die ze voorstelde: « [...] In afwachting dat een meer volledig wetboek van de wetten van den oorlog kan worden uitgevaardigd, achten de Hoge Verdragsluitende Partijen het nuttig te verklaren, dat in de gevallen, welke niet begrepen zijn in de door Haar aangenomen reglementaire bepalingen, de bevolkingen en de oorlogvoerenden verblijven onder de bescherming en de heerschappij der beginselen van het volkenrecht, zoals die voortvloeien uit de tussen beschaafde volken gevestigde gebruiken, de wetten der menselijkheid en de eisen van het openbare rechtsbewustzijn ».

De “Martens-clausule” werd verder in een aantal verdragen en conventies gebruikt zoals Protocol 1 van de Conventie van Geneve van 1949 en de VN-Conventie over gewone wapens van 1980.

Het openen van de vijandelijkheden: yes we can, can't we?

Volgens het gewoonterecht moet een oorlog voorafgegaan worden door een formele verklaring van oorlog. Dit principe werd vastgelegd in de Haagse conventie van 1907 over “Het openen van de vijandelijkheden”. Volgens artikel 1 hoeven militaire acties tussen staten niet te beginnen zonder dat oorlog wordt verklaard op een gemotiveerde manier of dat een ultimatum wordt gestuurd.

Ik stel een vraag: als een staat aan alle voorwaarden van dit artikel voldoet mag deze staat een oorlog beginnen? Het antwoord is nee. Het is niet zo eenvoudig. Volgens een VN-resolutie die in 1974 aangenomen werd is oorlog of elke vorm van agressie, die niets te maken heeft met zelfverdediging, onrechtmatig. En als een staat een oorlog begint zonder een formele verklaring wordt dit als verzwarende omstandigheden beschouwd.

Het antwoord op de vraag die in de titel van dit deel is te zien is dus “No, you can't”. Men kan oorlogsacties zo gewoon niet beginnen tegen welk land dan ook (Joegoslavië, Irak, Syrië).

Beëindiging van de vijandelijkheden en van de staat van oorlog:

zijn Rusland en Japan nog steeds op voet van oorlog?

Er moet gediscrimineerd worden tussen de beëindiging van de vijandelijkheden en van de staat van oorlog.

Wat het eerste begrip betreft kunnen vijandelijkheden volgens de respectieve Haagse conventie beëindigt worden op twee manieren: wapenstilstand of capitulatie. Maar wat de beëindiging van de staat van oorlog betreft wordt deze procedure *normaal gesproken* verwezenlijkt door de ondertekening van een vredesverdrag.

Vandaag de dag wordt een populaire vraag soms gesteld: als Rusland en Japan geen vredesverdrag hebben ondertekend, zijn ze nog steeds op voet van oorlog? Het antwoord is: nee. En dit is waarom.

Er bestaan nog ten minste twee wijzen om de staat van oorlog te beëindigen:

a) Als twee strijdende partijen geen overleg voeren, kan één van de staten op zijn eigen initiatief en op unilaterale manier de beëindiging van de staat van oorlog verklaren zoals de Sovjet Unie heeft in 1955 gedaan jegens Duitsland.

b) De staat van oorlog kan ook beëindigt worden als de betrokken landen een bilaterale verklaring daarover onderteken. Zo was het in 1956 toen de Sovjet Unie en Japan een gezamenlijke verklaring hebben onderschreven die de staat van oorlog beëindigde tussen de twee landen.

Dit betekent dat toch Rusland en Japan geen vredesverdrag hebben gesloten zijn ze tegenwoordig niet in staat van oorlog.

Conclusie

1) De twee Haagse vredesconferenties, eerst in zijn soort, werden in 1899 en 1907 gehouden met het doel de gewoonten en normen van oorlogvoering te codificeren. De conferenties en wat er daarop besloten werd zijn een belangrijk deel van internationaal humanitair recht geworden. De conferenties werden door bijna alle toenmalige staten bijgewoond.

2) Rusland heeft veel bijgedragen tot de organisatie van de conferenties en in principe tot de ontwikkeling van internationaal humanitair recht.

3) Het is onrechtmatig een oorlog of militaire acties tegen welk land dan ook te beginnen behalve dat het een bedrijf van zelfverdediging is (=overeenkomstig het VN-Handvest). Als militaire acties zonder provisionele verklaring op gang worden gekomen dan is er sprake van verzwarende omstandigheden.

4) De staat van oorlog wordt normaal gesproken door de ondertekening van het vredesverdrag beëindigd. Er bestaan echter nog twee wijzen: een unilaterale of bilaterale verklaring. Sinds 1956 zijn dus Rusland en Japan niet meer in staat van oorlog op grond van een gezamenlijke verklaring.

5) Ik probeerde te tonen dat wat er op de Haagse vredesconferenties werd afgesproken, helemaal niet ouderwets is, en bovendien een basis voor het huidige internationaal humanitair recht is geworden. Daarom zijn de Haagse vredesconferenties nog steeds van groot belang.

Petr Oskolkov (Moskou, Rusland)

Петр Осколков (Москва, Россия)

Calvinistisch Nederland: historische mythe en de realiteit van vandaag

Кальвинистские Нидерланды: исторический миф и современная реальность

Доклад представляет собой критическое рассмотрение одного из самых распространённых стереотипов о нидерландском обществе – его протестантского, кальвинистского характера. Анализируется исторический аспект проблемы – развитие кальвинистской идеологии и мультиконфессионализма в Нидерландах со времён Реформации до наших дней. Особое внимание автор считает необходимым уделить таким ключевым событиям и явлениям, как Дордрехтский синод, нидерландское Просвещение, Второй Ватиканский собор, современное возрождение интереса к религии «не столь далёких предков». Вопрос «кальвинистских» Нидерландов – вопрос скорее не религиозной, а этической и этнической самоидентификации. Автор доказывает, что кальвинисты почти никогда не были в Нидерландах абсолютным большинством населения. Кальвинизм стал для Республики Соединённых провинций средством самоидентификации, национальной идеей; не менее актуальным был поиск самоидентификации и в конце XIX, и в начале XXI века. Для многих нидерландцев Новейшего времени кальвинизм был и остаётся «образом жизни», «экспортным брендом», а кальвинистская идеология – привлекательным средством сплочения нации. Иными словами, даже если ты – нидерландский католик или лютеранин, то, поскольку ты «голландец», то уже немного «кальвинист». Миф продолжает работать.

Ключевые слова: нидерландское общество, протестантизм, кальвинизм, идеология, самоидентификация.

Sleutelwoorden: Nederlandse samenleving, protestantisme, calvinisme, ideologie, zelfidentificatie.

Als je iemand vraagt, wat gelooft men in Nederland, zal het antwoord in de meeste gevallen luiden: protestantisme. Of zelfs preciezer – calvinisme, als uw gesprekspartner wel iets over Nederland heeft gelezen/gehoord. Het imago van Nederland als een protestants land werd eeuwenlang gecreëerd. Als gevolg, als een buitenlander over Nederland hoort, dan denkt hij eerst... oké, eerst aan de Walletjes, molen, kaas en meiden in klompen. Maar verder – aan strenge Puriteinse

moraliteit en aan de burgemeesters in zwarte kleding. Maar waarom is het zo, en is het zo?

Reformatie was natuurlijk cruciaal voor Nederland. Een verre provincie van Spanje streefde naar de onafhankelijkheid, en in die strijd waren alle middelen goed. De taal, tradities, uiterlijk – alles moest Nederlanders onderscheiden van de Spanjaarden! Dus weg met de koning en met “zijn” religie – in het bijzonder als er nu een mogelijkheid was om een nieuwe, echt Nederlandse confessie op te richten; de keuze was toen al groot.

Dat was een gelukkig toeval – gelukkig voor Wilhelmus, Marnix en andere leden van de geuzen-gemeenschap – dat de Lage Landen een plek waren, waar talloze predikanten naar toe stroomden. Hun preken wekten nieuwsgierigheid, hun ideeën waren voor velen aantrekkelijk. Langzamerhand werden ze tot een ideaal basis van de revolutie.

Niet alles werd maar getolereerd in het tolerante Nederland. Nog vóór de komst van de “verschrikkelijke Inquisitie” werden anabaptisten hard vervolgd. Zelfs als predikant Menno Simons de gematigde, pacifistische vleugel van anabaptisten stichtte, hielp het niet: van 1536 tot 1576 werden 51 mennonieten vanwege hun geloof ter dood gebracht.¹

Na de Revolutie voelden vele Nederlanders gebrek aan zekerheid, men zocht nieuwe vormen van het geloof. Calvinisme was nog niet tot officiële staatskerk benoemd, maar was het *de facto*: staatslieden mochten alleen calvinistisch zijn, lutheranen, mennonieten en natuurlijk katholieken waren (officieel) vervolgd. Waarom officieel? – omdat in vele steden waren er in feite geen vervolgingen te vinden. Bijvoorbeeld wist iedereen, waar de verborgen katholieke kapellen en lutherse gebedshuizen zich bevonden, en schot niet op naar de staatspolitie. Katholieken mochten natuurlijk van de “catacomben-geest” genieten en hun kerk “Ons’-Lieve-Heer-Op-Solder” noemen, maar in ieder geval waren de orgelmuziek en de liederen niet te verbergen – en het hoefde ook niet. Katholieken moesten maar wel een “beleefdheidsbelasting” betalen. Degenen die van staatsdienst niet droomden, waren katholiek (zoals dichter Joost van den Vondel, beeldhouwers Rombout Verhulst en Hendrick de Keyser), lutheraans, remonstrants (Hugo de Groot, Desiderius Erasmus) of zelfs niet-kerkelijk (zoals Rembrandt); en dat wist ook iedereen.

¹ Мак Г. Амстердам: один город – одна жизнь. М.: Издательство Ольги Морозовой, 2013. С. 117

Op de Synode van Dordrecht (1618-1619) heeft calvinisme uiteindelijk de “wedstrijd om tot staatskerk benoemd te worden” gewonnen. Dat was natuurlijk ook de overwinning van Maurits van Oranje op Jan Oldenbarnevelt, van gomaristen/Preciezen op Arminianen (remonstranten), enzovoorts, enzovoorts, maar de belangrijkste uitkomst (vanuit de hedendaagse uitzicht) was dat in Nederland “theocratie van calvinistische stempel”² werd ingesteld. Waarom eigenlijk calvinisme? Het was de ideale ideologie voor de kooplui- en regentenmoraal, die geen vrije plek laat voor de “nutteloze” katholieke rites en dogma’s. Pure praktijk, succes als determinerend factor voor je uitverkorenheid, en werkethiek die geen luiheid en spilzucht tolereert.

Met de komst van de zogenaamde Verlichting werden vele dingen veranderd. De Verlichting was eigenlijk een atheïstisch-vrijmetselaarse (vanaf het midden van de 18de eeuw) quasi-intellectuele beweging, die ook gebaseerd was op de heidense en eugenetische wortels. In Nederland was de Verlichting heel bijzonder: in tegenstelling tot Frankrijk, bleef de intellectuele elite, die de modieuze tradities wilde navolgen, nog steeds doorgrondig kerkelijk³. Niettemin verspreidden zich de seculier-liberale waarden heel snel, en binnenkort kon de “Nederlandse geest” niet meer de “geest van Calvijn” worden genoemd, maar wel de “geest van Spinoza” of de “geest van Erasmus”.

Het idee dat de “moraal” belangrijker is dan het geloof, werd verder ontwikkeld in de tijd van verzuiling. De zuilen waren niet uitsluitend op religieus basis gebouwd – socialisten en liberalen-vrijzinnigen als bewijs, en de rest (katholieken en protestanten) beschouwden hun religieuze zelfbenoeming meer als een levenswijze. Tegelijkertijd met die processen ontstond in Nederland het streven naar de “nadere Reformatie”, om “neerlands Israël” te redden. Een levend symbool van die beweging in de 19de eeuw was Abraham Kuyper met zijn onafhankelijke kerkgemeenschappen en de kersverse Vrije Universiteit te Amsterdam. We moeten echter zeggen dat in het begin van zijn activiteiten Abraham Kuyper geen “nieuw calvinisme” wilde creëren en zich bijna nooit een calvinist noemde, alleen maar “gereformeerd”.⁴

² Romein A. en J. De lage landen bij de zee. Een geschiedenis van het Nederlandse volk. Amsterdam, 1973. P. 316

³ Schutte G.J. Nederland: een calvinistische natie? // BMGN, 107 (1992) afl. 4. P. 701

⁴ Te Velde H. Het calvinistische Nederland // Groniek, II (1994). P. 60

“De kerk. De tale Kanaäns, de galm / De logge, moeizaam voortgetrokken psalm...” – schreef drs. P. (Heinz Hermann Polzer) nog in de jaren 80 van de twintigste eeuw.⁵ De beschreven sfeer is, God zij dank, tot de dag van vandaag niet verdwenen, maar toen was de ontkerkelijking zich al lang aan het manifesteren. De naoorlogse generatie voelde zich teleurgesteld, ze eiste meer op en verkreeg minder, en er ontstond een behoefte om een zondebok te vinden. En er was zo een gevonden: de “burgers”, de “burgermoraliteit”, die dankzij de ideeën van Kuyper nóg steeds met calvinisme, gordijnenloze ramen en Bijbellezen werd geassocieerd. Provo’s wilden de “burgers” attaqueren, en attaqueerden in feite het Nederlandse christendom.

De bange kerk verzocht zich dringend te moderniseren. Met protestantse kerken, in Nederland vooral calvinisten, verliep dit proces zonder moeite, want de plaatselijke kerken waren van elkaar onafhankelijk en mochten welke dan ook innovaties invoeren zonder de toestemming van het “centrale kerkelijke gezag” te krijgen. Met rooms-katholieken was het veel moeilijker, want zonder toestemming van Vaticaan waren alle hervormingen niet legitiem. Het moeizaam verlopende Tweede Vaticaans Concilie eindigde toch met de overwinning van modernisten; in feite ontstond er een “hervormde katholieke kerk” waar nauwelijks iets te vinden is van de “echte” Roomse kerk zoals ze existeerde tot 1962. In beide gevallen kreeg de wereld nieuwe dissenters: uit “nieuw” protestantisme werden “bevindelijk-gereformeerden” geboren (die bestonden echter al in de 19de eeuw, maar nu kreeg hun stroming de nieuwe betekenis), en uit “neocatholicisme” – de traditionele Priesterlijke Broederschap van Sint-Pius X (FSSPX) en de meer radicale sedevacantisten.

Dit alles hielp maar niet. De ontkerkelijking nam toe, en nu zijn de cijfers heel triest: “In 1849 zag 1 % van de mensen [in Nederland] zichzelf als buitenkerkelijk, in 1958 24 % en in 2004 was dat 64 %”⁶. De cijfers van 2012 kunt u zien in de tabel. Opvallend is dat protestanten nog steeds geen meerderheid constitueren. De meeste gelovigen zijn katholiek, wat ook niet verrassend is: in tegenstelling tot calvinisten behielden katholieken alles wat een institutionele band creëerde tussen gelovigen en de kerk. Die band was soms toch moeilijk te verbreken.

⁵ Polzer H.H. Weelde en feestgedruis. De beste gedichten van drs. P. Sijthoff, 1986. P. 182

⁶ Vellekoop M. Nederland verandert, en wat doet de kerk? 2006. P. 11

	Protestantse Kerk in Nederland	Katholieke Kerk
Aantal leden (31-12) absoluut in % van Nederlandse bevolking	1.762.000 11%	4.044.000 24,1%
Aantal parochies/gemeenten/ kerken (31-12)	1.774	981
Aantal (31-12) priesters/predikanten/diakens pastorale werk(st)ers vrijwilligers	2.097 290 197.400	644 282 222.700
Aantal kerkgebouwen	2.535	1.593

Bron: Het Kaski-instituut (Radboud Universiteit Nijmegen), 2013

Het is in het kader van ontkerkelijking dat de zgn. “Emerging Church” zijn invloed in Nederland heeft verspreid. Ter verbeelding spreekt ook het feit dat een aantal orthodoxen in Nederland is toegenomen: op zoek naar de verloren geestelijkheid gaan sommige Nederlanders toch niet naar moskeeën en synagogen, maar ook naar de geheimvolle Oosterse orthodoxie. In Nederland zijn enkele Russisch-Orthodoxe kloosters te vinden: in Hemelum (Friesland), Sint-Hubert (Noord-Brabant), Den Haag en Asten (Noord-Brabant).

Het beeld van *echt* calvinistisch Nederland is nog te vinden in zgn. Bijbelgordel: een landstreek in provincies Zeeland, Zuid-Holland, Gelderland en Overijssel. Natuurlijk worden ook de “bevindelijk gereformeerden” als calvinisten beschouwd, hoewel sommige calvinisten die bewering niet zouden goedkeuren. De “bevindelijke” broeders volgen alle rites na, spreken soms heel archaisch Nederlands (eigenlijk de “Tale Kanaäns”) en neigen zich een beetje te isoleren van de moderne seculiere maatschappij.

Heel onverwacht heb ik in Internet een aantal artikels gevonden over de herlevende belangstelling voor calvinisme in Nederland in verband met... economisch crisis. De zakenlui zoeken verschillende wegen om zich en hun eigendom te redden, en sommigen keren tot een middel beproefd door generaties van hun voorouders⁷. Hier gaat het echter alweer over de zgn. calvinistische levensstijl, voor theologie hebben dit soort nieuwelingen nauwelijks belangstelling. Van de buitenkant ziet het

⁷ Lungescu O. Economic crisis boosts Dutch Calvinism // BBC News, 10 July 2009

er aardig uit: in Dordrecht werd een tentoonstelling georganiseerd genoemd “Calvijn & Ik”, waar men verschillende souvenirs kon kopen met het portret van de Franse ketter. De “Trouw”, die in een seculiere omgeving probeert zich aan de beginselen van protestantisme vast te houden, organiseerde een omvraag “Hoe calvinistisch ben jij”. Met behulp van verschillende vragen rekende computer je “C-factor” uit. Uit de omvraag bleek dat de levensbeschouwing van 56 % Nederlanders met calvinistische beginselen overeenstemt – nog een bewijs dat het hier bijna nooit om theologie gaat.⁸ Ik persoonlijk heb een C-Factor van 53 %...

Vanwege het gebrek aan informatie zijn velen ervan zeker dat de strikte moraal te vinden is alleen bij calvinisten. Zij denken dus: “Ik wil moreel eruitzien, dus ga ik naar de Hervormde Kerk”. Dat speelt natuurlijk in de handen van de hervormden en gereformeerden, maar is niet zo waar: de katholieke Contrareformatie steunde ook op strenge morele regels, en de katholieken van vandaag, als ze genoeg “kerkelijk” zijn, mogen ook de voorbeelden tonen van strikte gezonde moraliteit. De puriteins-christelijke geloofsopvoeding in Nederland, waar nu enige zoekende mensen het voorbeeld voor zichzelf vinden, was ook niet exclusief voor Nederland en voor de calvinisten.⁹ Calvinisme wordt dus geassocieerd niet met de calvinistische theologie maar met de levensbeschouwing: “De calvinistische traditie deed en doet haar invloed nog gelden, ook in kringen waar men het woord ‘calvinisme’ nauwelijks meer kent”.¹⁰

Dus tot welke conclusie mogen wij nu komen? Nederland was zelden écht calvinistisch, want de calvinisten waren geen meerderheid voor het jaar 1809, toen het aantal gelovigen bij de gereformeerde kerk de cijfer 55 % van de bevolking bereikte (door demografische en sociale ontwikkelingen)¹¹. Niettemin was dat een soort imago en levensbeschouwing dat velen voor zich aantrekkelijk vonden. In de loop der eeuwen verdwenen de theologische disputen uit het publieke leven, Nederland werd beschouwd vaker als het land van Erasmus en Spinoza, en niet van Calvijn en Oldenbarnevelt... Maar met de verzuiling kwam een besef dat het land iets nodig heeft om de hele bevolking bijeen te houden. Calvinisme werd dan gereduceerd tot een levensstijl en exportbrend. Niet velen streefden toen naar “Neerlands Israël”, maar

⁸ URL: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4464/trouw/integration/nmc/frameset/test/calvijn.dhtml>

⁹ *Te Velde H.* Op. cit. P. 60

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Schutte G.J.* Op. cit. P. 700

velen streefden naar een rijk sterk Nederland met een ideologie van slimme regenten, met een *calvinistische ideologie*. Dat wil zeggen, zelfs als je katholiek of lutheraans was, voelde je zich toch “een beetje” calvinistisch – ten minste omdat je Nederlandse patriot was.

Nu, als de ontkerkelijking haar catharsis heeft bereikt, en niet alleen calvinisten, maar alle protestanten geen meerderheid zijn in het percentage gelovigen (ze staan achter katholieken), is calvinisme in de meeste gevallen (niet allen natuurlijk!) een soort aantrekkelijke levensstijl en een aardig beeld. De mooie mythe werkt dus nog steeds.

Ekaterina Netsjaï (Minsk, Wit-Rusland)

Екатерина Нечай (Минск, Белоруссия)

Gezelligheid binnen en buitenshuis

Понятие уюта (gezelligheid) в доме

и за его пределами

Понятия “gezellig”, “gezelligheid”, существующие в нидерландском языке, являются многоплановыми, сложными для понимания иностранцами связующими элементами не только языка, но и культуры страны в целом. Многообразие областей употребления и ситуационных вариантов перевода позволяет согласиться с тем, что их передача, как сугубо «нидерландского явления», средствами другого языка – дело весьма затруднительное. С течением времени приобретаются новые значения и новые оттенки уже существующих значений. Мы начинаем отождествлять их с новыми реалиями или же с новыми интерпретациями уже существующих явлений, традиций, взглядов: создать уютную атмосферу в доме, классно поболтать с друзьями, «зачетно» посмотреть футбол с пивом и чипсами и др. «Gezelligheid» объединяет людей для дальнейшей социализации в группе, получения и отдачи позитивной энергии и опыта.

Ключевые слова: дружеский, уютный, компанейский, семья, социальный, проводить время вместе (в компании), общество

Sleutelwoorden: gezellig, gezelligheid, het gezin, sociaal, samen zijn, samenleving

“Gezelligheid zorgt voor binding en het is sociaal. Het is goed voor je. Mensen zijn gezelschapswezens. Iedereen vindt het belangrijk om aandacht te krijgen van anderen en opgenomen te worden in een groep”. (Hannah)

Wat is er nodig om je thuis te voelen in het Nederland van de 21ste eeuw? “Gezelligheid”. Als er iets is dat Nederlanders verbindt, dan is dat het wel. Volgens reisgidsschrijvers en buitenlanders die een tijdje in de polders gewoond hebben, is gezelligheid “typically Dutch”. Op de tweede plaats van Trouw’s identiteitslijst na “doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg” kwam “hang naar gezelligheid”.

Je kan vaak horen beweren, meestal met verborgen trots dat het woord “gezellig” niet te vertalen is. Dat mensen in het buitenland niet alleen dit niet weten maar ook het hele begrip niet kennen. In heel de wereld is dit het enigste volk dat weet wat gezelligheid is. Is dat waar?

Rij op zondag naar België, ga een restaurant in en kijk hoe oma om 1 uur 's middags aan een grote pint zit met haar Vlaamse kleinzoon.

Als mensen de Nederlandse gezelligheid noemen, bedoelen ze meestal dingen als: gezellig met z'n allen naar het voetbal te kijken wanneer Oranje speelt, gezellig rond de tafel rummikub spelen of ganzenborden met het hele gezin en natuurlijk de gezellige zaterdagse televisieavond in de vorige eeuw uitgevonden door Mies Bouwman en Willem Ruis.

Nu gaan mensen op zoek naar veel lossere en meer tijdelijke vormen van gezelligheid buiten de traditionele verbanden als het gezin en verenigingsleven. Chillen met vrienden en gezelligheid in het commerciële publieke domein zijn belangrijk geworden.

“Ik vind het ook heel gezellig om met mijn vrienden te gaan drinken. Meestal spreek ik met één van hen af en sluiten er steeds meer mensen aan, vrienden van vrienden, via-via, kennissen uit alle hoeken en gaten. We doen dan niet eens per se echt iets, we zitten, drinken, lachen, roken en eten wat”. (Julie)

Er zijn vier verschillende vormen van gezelligheid.

- Huiselijkheid
- Het gezin
- Gezelligheid buitenshuis (tijd voor een borrel)
- Iets van religieuze tradities verwacht mag worden

In maart 2012 stelde Ronald van Raak, Tweede Kamerlid voor de Socialistische Partij: “ Het moet weer wat gezelliger worden in Nederland”. Wat bedoelde hij met zijn woorden? Hij bedoelde dat de samenleving harder was geworden. In de eerste plaats moeten verantwoordelijkheid en omzien naar elkaar de gezelligheid terugbrengen.

- Nederlandse gezelligheid hangt samen met huiselijkheid. Met allerlei spulletjes, tafelkleden en schilderijtjes probeer men eigen huis gezellig te maken.

“Mijn moeder besteedt altijd heel veel aandacht aan het gezellig maken van het huis. Ze koopt leuke plantjes en 's-avonds steekt ze altijd kaarsjes aan. Ik denk dat, dat ook wel typisch Nederlands is, je huis ‘gezellig’ willen maken”. (Maud)

Het creëren van huiselijke intimiteit is in Nederland een ideaal dat teruggaat tot de zeventiende eeuw. Een heleboel internet pagina's: VIVA-huis gezellig maken, 10 manieren om van je huis een thuis te

maken, hoe maak ik mijn huis gezellig – zorgen voor het bepalen van wat gezelligheid binnen je huis betekent (met kussens, vazen, blikken, bloempotten, bijzettafels en een poef). Wat hier ook genoemd moet worden is dat met de Kerstdagen alle deuren of muren met ontvangen kaarten worden versieren.

De laatste jaren is die huiselijkheid uitgebreid naar de sfeer buiten. Mensen versieren niet alleen maar hun huis maar ook de straat. Zij versieren ook de sociale ruimte. Met voetbal gelegenheden, voor Koningsdag. Tijdens het wereldkampioenschap voetbal wordt alles oranje. Straten uit verschillende steden mengen zich in de strijd voor mooiste Oranje straat van de stad, provincie of het hele land.

Een groot gedeelte van het centrum is bezet met terrassen waar je gezellig koffie kunt drinken – er staan gezellige stoeltjes en tafeltjes en er staan vaak geen vaste banken. Dat betekent dat er geen plek voor junks en zwervers is. Het wordt omschreven door sociologen als het onder controle brengen van de publieke ruimte door middel van een cappuccino. Ze laten bovendien zien dat gezelligheid een belangrijke economische waarde vertegenwoordigt. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Frankrijk is Nederland het land van de grote pleinen waar de nationale saamhorigheid groots gevierd wordt op drukke terrassen en in cafés.

- **Het gezin**

Gezelligheid is het individuele plezier van als gelijke samenzijn. De manier van gezellig samenzijn is van tijd en plaats afhankelijk. Iedere periode van het jaar heeft haar eigen tradities. Sinterklaas, Kerstmis en Koningsdag zijn tegenwoordig ideale gelegenheden om samen het spel te spelen van verwachtingsvolle avondjes, cadeaus delen, liedjes zingen, lekker koken, verkleeden en de markt afstruinen op zoek naar koopjes. Op Koningsdag is iedereen oranje en is iedereen gelijk.

“Ik denk dat voor mij de meeste gezelligheid toch binnenshuis ligt en samen met familie of vrienden een activiteit te onderen.” (Eline)

“Vanuit het drukke studentenleven binnenkomen in je ouderlijk huis, waar het vertrouwd ruikt en waar je precies kan zijn wie je wil.” (Julie)

Jan Steen schilderde in 1668 bijvoorbeeld “het vrolijke huisgezin”, een schilderij dat zich bevindt in het Rijksmuseum. De kamer ziet er licht en gezellig uit. Iedereen maakt plezier. Twee jongens maken muziek en moeder en grootmoeder zingen. Vader heft het glas. De andere kinderen roken een pijpje en ook de kleintjes zijn al aan de wijn.

Familiedagen worden één keer per jaar georganiseerd de hele familie komt dan samen gaat om gezellige activiteiten te organiseren. Soms heb je familieleden een lange tijd niet gezien.

“In België is het vaak de gewoonte om s’ avonds met het hele gezin (vooral met jonge kinderen) voor de tv te zitten, oudere kinderen trekken zich vaak terug op hun kamer en studeren of doen andere dingen” (Brecht)

“Wat ook heel gezellig is, is samen op de bank te zitten en film kijken of tv kijken.” (Ursula)

Deze gewoonte is al jaren oud. Ze kijken om 8 uur nieuws, Boer zoekt vrouw, alles is liefde Goede Tijden, Slechte Tijden een soapserie die een van de meest bekeken programma’s op tv is sinds 1990.

Familie diners, gezellig koken of gewoon met ouders thee drinken en kletsen.

*“Op zaterdag hebben wij de traditie dat we altijd tussen de middag **patat eten** en bij veel gezinnen is het wel zo dat er op vrijdag iets ongezonds wordt gegeten.” (Gerlice)*

“Dan gaan we aan tafel, we eten en drinken en blijven nog heel lang zitten als de borden leeg zijn. Er worden hevige gesprekken gevoerd over alles wat ons maar enigszins boeit, van nieuwe mode tot gelijke rechten voor homo’s.” (Julie)

Spelletjesavonden worden georganiseerd thuis en buiten, voor gezin, vrienden om te kletsen met een kopje thee of koffie erbij. Sommige spelen Macchiavelli, sommige Kolonisten van Catan, voor meer actieve: het spel de Weerwolven van Wakkerdam, Mens erger je niet. Dit soort “ouderwetse” spelletjes wordt nog steeds driftig gespeeld in menige Hollandse huiskamer met een drankje, borrelnootjes, chips en Hollandse kaasblokjes, soms bitterballen en knakworstjes. Rummikub werd in 1983 “Spel van het Jaar” in Nederland.

“Met vrienden organiseren mijn zus en ik vaak Catan-avonden (van het bordspel kolonisten van satan) of andere spelletjesavonden.” (Eline)

“Vroeger ging ik met mijn broer en zussen spelletjes doen en dat doen we nog steeds als ze allemaal thuis zijn”. (Hannah)

Voor dit soort avondjes is het eigen achtertuintje de beste oplossing.

Op zondag ’s morgens gaan de hele gezinnen naar de kerk. Vervolgens is het tijd voor familie bezoek bij opa’s en oma’s. Wat drinken en eten betreft, staan op de tafel kopjes thee of koffie, niet alle hapjes in een keer op de tafel maar rondje na rondje. Zo genoemde Oma’s bezoek. Als Oma of Opa in een verzorgingshuis woont, gaan kinderen en klein

kinderen daar op bezoek. Ze nemen mee foto's, kaartjes en iets lekkers om te eten.

Het idee van samen zijn wordt gerealiseerd met barbecues: met het gezin of met de studenten vereniging om gezellig een verjaardag te vieren of het eind van een studiejaar. Het feit dat in de parken bij het minste straaltje zon wordt al gebarbecued, verraad een hang naar gezelligheid.

“Als het mooi weer is dan zitten we lekker in de tuin of gaan we barbecueën als ik bij mijn moeder thuis ben”. (Caia)

“Ik denk dat dat wel typisch Nederlands is om op een terrasje te zitten. Als de zon maar een beetje schijnt dan gaat iedereen gelijk een terrasje pakken.” (Jordi)

Sommige mensen bezoeken oude en zieken mensen “voor de gezelligheid” om samen te wandelen, spelletjes doen of iets anders.

- **Tijd voor een borrel (buitenshuis)**

Borrelen is meestal verbonden in Nederland met studenten, studentenleven en zeker studenten verenigingen.

“Veel mensen die op kamers wonen voor hun studie sluiten zich aan bij een studentenvereniging. Hier doen ze gezellig samen borrelen” (Margot)

Zij organiseren drankspellen zoals bijvoorbeeld Kingsen waarbij je verschillende opdrachten moet uitvoeren, afhankelijk van de kaart die je trekt.

“Als ik met vrienden in Nederland afspraak gaan we vaak naar de Bakker Bart of de Hema. Daar drinken we dan vaak even wat en gaan daarna meestal even de stad in”. (Marijn)

Voor het begin van gesprek in café leggen mensen hun mobieltjes bij elkaar. De eerste van de groep die een mobieltje beantwoordt of een Whats app beantwoordt moet voor de hele groep betalen.

“Ik vind het ook leuk om naar cafeetjes te gaan waar ze lekkere Belgische biertjes hebben”. (Jordi).

Verschijnsel “woonkamer”, een kamer waarin de gezinsleden zitten als ze niet aan het koken, eten, werken of slapen zijn. Een “fusie” in studentenhuizen laat de tijd samen gezellig doorbrengen.

Studenten organiseren hospiteeravonden om toekomstige huisgenoten te ontmoeten, deze beter te leren kennen en opwarm avonden om een nieuwe plek (als je verhuisd bent) met gezelligheid te vullen.

En de beroemde kast met bier flesjes: als je een neemt, moet je jouw naam op speciaal papier schrijven en dan betalen.

Deze zomer werd ik gevraagd of wij mee gingen naar de kroeg om van het voetbal te genieten. Toen was het een actuele onderwerp, maar ik kon alleen maar mijn schuders ophalen. Kroeg, rondjes betalen... iets bekend maar echt raar. Om het eigen elftal te steunen gaan Nederlanders niet alleen maar naar de pub maar ook kunnen ze samen in het stadion zitten en naar grote TV schermen kijken die in het midden geplaatst zijn. Samen is het gezelliger.

- **Iets van religieuze tradities verwacht mag worden**

Religie is ook per definitie gezellig. Het verenigt mensen. Gelovige mensen, leden van dezelfde kerk organiseren bijbelgespreken, als kind geboren is dan krijgen zij kaartjes met de naam en de uitnodiging om langs te komen. Het zelfde wordt gedaan als iemand overlijdt.

Het samenzijn heeft in Nederland ook een hele zuinige kant. Het is ook een uitsluitingsmechanisme. Als je niet gezellig kunt meedoen, lig je eruit.

“O dan ben je bij mij aan het verkeerde adres... Ik werk al vanaf mijn 17^e en ging nooit op stap of op visite. Behoorlijk saai zeg maar.” (Jacky)

Nadezjda Rabkina (Kemerovo, Rusland)

Надежда Рабкина (Кемерово, Россия)

Nederlandse en Belgische bieradvertentie: tradities en innovaties

Нидерландская и бельгийская реклама пива: традиции и инновации

Статья посвящена креолизованным (полицодовым / вербально-визуальным) текстам голландской и бельгийской рекламы пива. Историческое развитие рынка легких алкогольных напитков шло в этих странах разными путями: в то время как бельгийским пивоварам удалось сохранить брендовое многообразие на своем участке рынка, в Голландии после Второй мировой войны осталось всего несколько крупных компаний, наиболее известной из которых в наши дни является Хайнекен. Несмотря на то, что пивной гигант Хайнекен ориентирован на внешний рынок и славится своими провокационными рекламными роликами, а бельгийские производители акцентируют элитарность и историческую преемственность своего продукта, можно утверждать, что и бельгийские, и нидерландские постеры, рекламирующие пиво, объединяет несколько традиционных приемов. В данной статье рассматриваются три из них: персонификация, метафора ПИВО – ЖЕНЩИНА и мотив Золотого Века. Визуальные метафоры ПИВО – ЖИВОЕ СУЩЕСТВО и ПОТРЕБИТЕЛЬ – СОСУД, обнаруживаемые на многих плакатах с начала XX века и до наших дней, отражены в пословичном фонде (антропоморфизация емкостей для пива и изображение потребителя пива в виде бочки). Визуальный параллелизм ПИВО // ЖЕНЩИНА, на котором основаны многие рекламные постеры, также восходит к метафоре, зафиксированной в пословицах и поговорках Низких Земель. Отождествление (светлого) пива с женщиной (блондинкой) и акцент на потребительском отношении к женщине со стороны основной целевой аудитории рекламы пенных напитков – мужчин – доведено в современных агрессивных постерах и видеороликах до максимума и позволяет обвинить некоторых производителей в сексизме, несмотря на то, что в наши дни Рекламный Кодекс Нидерландов (2011) запрещает ассоциирование употребления алкогольных напитков с ситуацией успеха у противоположного пола. В то же время, в рекламе пива, ориентированного на внутренний рынок, традиционно поддерживается иллюзия связи пива с Золотым веком как гарант качества напитка.

Ключевые слова: визуальная реклама, визуальная метафора, креолизованный (поликодовый) текст, рекламные постеры, визуально-вербальный текст, реклама алкогольных напитков, реклама пива.

Sleutelwoorden: visuele reclame, posters, visuele-verbale teksten, advertentie van alcoholhoudende dranken, bier advertentie.

België en Nederland zijn evenveel door hun biersoorten populair, maar deze twee “populariteiten”, zijn tegengesteld, om historische redenen.

Voor de Tweede Wereldoorlog waren in Nederland 180 brouwerijen, maar na de oorlog bleven er maar 80. Door de moeilijke omstandigheden verenigden ze zich om grote bedrijven te vormen, het grootste is Heineken, de derde grootste biercorporatie ter wereld, gericht op de internationale markt.

Maar het lukte Belgische bierproducenten hun lokale bedrijven te bewaren: België telt 200 biersoorten, en de zogenoemde biercultuur staat nu op de lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed van Vlaanderen. Daarom is Belgisch bier voor fijnproevers, en Heineken – voor de rest van de wereld.

Toch, wat visuele reclame betreft, maken beide landen goed gebruik van traditionele benaderingen, zelfs Heineken, wiens elke promotie video een echt evenement op de Internet is. Bierposters zijn mooie voorbeelden van de zogenoemde “creoolse” of “verbale en visuele” teksten. De betekenis van zulke teksten wordt samengesteld uit de betekenis van hun illustratieve en verbale componenten.

Het eerste traditionele element is personificatie. Personificatie is een vorm van beeldspraak, of een soort metafoor, die dingen of dieren als mensen beschrijft.

Het zit in de volksmentaliteit van de Lage Landen dat bier een levende entiteit is, of een levenskracht voor het lichaam. Bier krijgt menselijke eigenschappen en wordt opgevoerd als iets levends, en de mens, in tegendeel, is een vat voor de revitaliserende drank. Er bestaan namelijk de volgende spreekwoorden:

Jong bier moet gisten = jonge mensen moeten vrolijk zijn.

Holle vaten klinken het hardst = domme mensen praten te veel

En de uitdrukking “dood bier” betekent dat het bier zijn schuim heeft verloren.

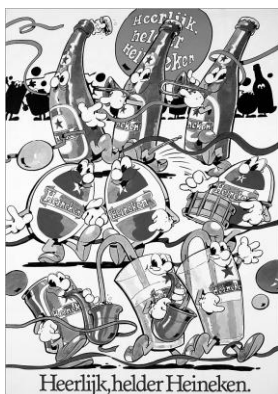
Personificatie is van oudsher in bierposters gebruikt: de fles lijkt op een mens en de mens is een fles of vat bier, zoals op deze poster van 1950 (voorbeeld 1).

Voorbeeld 1

Een militaire afdeling flesjes marcheren onder de triomfboog met het embleem van de brouwerij, een visuele metonymia van het bedrijf. De krijgsheer is groter dan de rest, het is het principe van de iconiciteitstheorie: hoe groter, hoe belangrijker. Dat is de parade van de Overwinning in Parijs, maar de rode ster van Heineken is geen verwijzing aan de Sovjet-leger.

Umberto Eco noemt deze tactiek “betrokkenheid door belending”:

Heineken neemt een beetje glorie van de overwinning. Zulke “alchemische acties” zijn, volgens Eco, in moderne advertenties erg populair.

Dezelfde personificatie van flesjes kunnen wij op een serie posters van 1975 bekijken (voorbeeld 2): flesjes en onderzetteren lopen samen in een karnavaloptocht, ze maken een deel van Europese carnavalcultuur. Op een Belgische poster (voorbeeld 3) ziet de mens eruit

als een vat bier: je bent wat je drinkt, letterlijk.

Voorbeeld 3

Heineken kan ook zelfs met de koninklijke familie “flirten”. Op poster 4 lijkt de fles bier men zijn dop omgekeerd op de koningin.

Voorbeeld 4

Heineken brengt personificatie tot in de perfectie en gebruikt verhoudingen tussen mannen en vrouwen als een onderliggende metafoor voor zijn reclame. Maar deze driest provocatieve-tactiek blijkt oud en traditioneel. Volgens de oude spreekwoorden van de Lage Landen, wordt bier voorgesteld als een vrouw. Bij voorbeeld, betekent “een vat zuur bier” een oude vrijster, en als je huis vol dochters is, kun je zeggen

dat je een kelder vol zuur bier hebt. Het is geen vleiende vergelijking. Maar traditioneel is pils met een blondje geassocieerd, en op posters staan “een koele blondje” en een fles witbier vaak samen. Dat is, natuurlijk, vooral omdat bier een mannelijke drank is, en mannen zijn de doelgroep van de reclame. Heineken en Amstel zijn altijd heel gender gericht. Amstel (nu door Heineken geabsorbeerd) gebruikte eens slogan “*Dit is de man, dit is zijn bier*” of “*Wees een man, drink ‘n pittig glas Amstel bier*” (1974). Het is toch opmerkelijk dat de Nederlandse reclamecode van 2011 de volgende regel bevat: Reclame voor alcoholhoudende drank mag niet de indruk wekken dat de consumptie van alcoholhoudende drank sociaal en seksueel succes veroorzaakt. Bieradvertenties nemen de regel nooit in acht. In 1963 zei een poster van Amstel pils: “*Ik houd van een blond en dus ook van het pils van Amstel*”. Als je naar deze poster van Heineken wit kijkt (voorbeeld 5), begrijp je niet meteen, wie of wat de zonneshijn is – het biertje of het meisje.

Voorbeeld 5

Belgische blondje-bier posters zijn wat zachter, ze zijn metaforisch alleen op het visuele niveau. Op posters 6 en 7 zijn de haar en muts van het meisje even zo wit en golvend als die van het bier en het schuim.

Voorbeeld 6

Voorbeeld 7

Moderne Heineken reclame speelt graag met precedente situaties van man-vrouwcommunicatie. In een modern serie posters is de man voorgesteld als een bieropener en de vrouw is een fles bier. De keuze van symbolen is klaar: een bieropener is actief, hard, lijkt op wapen en beantwoordt aan andere mannelijke archetypen. Een flesje bier is geassocieerd met vloeistof, binnenlijke holheid, het is gestroomlijnd, enzovoort.

Het mechanisme van de interactie tussen het bier en de flesopener wordt een metafoor van genderverhoudingen. Het bier veroorzaakt in de man

dezelfde verlangen als een aantrekkelijke vrouw. De fles verschijnt in de rol van een slachtoffer en de opener is een misdadiger, die voor de fles lust voelt (voorbeeld 8), haar verkracht en/of vermoordt (voorbeelden 9 en 10).

<=Voorbeeld 8

Voorbeeld 9 =>

Voorbeeld 10

Moderne internationale Heineken reclame is soms erg beledigend voor vrouwen. Deze benadering ziet er agressief, provocerend en seksistisch uit, maar toch in volksprekwoorden vergelijken ze vaak het drinken met geslachtsgemeenschap. Bij voorbeeld, «*Zij hebben voor de vesper een pintje gedronken*» betekent dat de bruid en de bruidegom seksuele relaties voor het huwelijk hebben gehad.

Dus, bieradvertentie probeert zijn doelgroep te schockeren, maar heeft toch een voet in het verleden. In Heineken proberen ze hun tergende tactiek met het idee van de goede oude tijd te combineren.

Voorbeeld 11

Op de poster van 1953 (voorbeeld 11) drinken twee mannen broederschap, de ene is een meneer uit de Gouden Eeuw, de tweede komt uit de jaren vijftig, maar lijkt ook heel respectabel. Het verleden is links, de toekomst is rechts, dat is nog een principe van iconiciteit, maar hun armen zijn verstrengeld.

Dommelsch heeft ook een serie van posters gebaseerd op de bekende uitdrukking “*Zoals de ouden zongen, zo piepen de jongen*”, maar in dit geval “*Zoals de ouden klonken, drinken de jongen*”. De toekomst is rechts, het verleden is links, “de ouden” en “de jongen” worden vergeleken en tegengesteld (voorbeeld 12 – 13).

Voorbeelden 12 en 13

vandaag een

Dus, we hebben drie aspecten van bieradvertentie bekeken: personificatie, seksisme, en de verwijzing aan de goede oude tijd.

Deze aspecten zijn, aan de ene kant, van oudsher gebruikt door bierproducenten, en aan de andere kant, krijgen ze nieuwe modificatie.

Bronnen van voorbeelden:

- Heineken Ads Gallery: <http://www.inspirational-quotes-short-funny-stuff.com/heineken-ads.html>
- Reclamearsenaal : <http://www.reclamearsenaal.nl>
- Reclame.net : <http://www.reclame.net/slogans>.
- 150 jaar Nederlandse reclame
http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/collecties/150_jaar_nederlandse_reclame.

Denis Kartul, Juliana Mamontova (Minsk, Wit-Rusland)

Денис Картуль, Юлиана Мамонтова (Минск, Белоруссия)

Emoties uiten in Nederlandse, Engelse en Russische films

Экспрессивные средства передачи эмоциональных состояний в художественных фильмах на английском, русском и нидерландском языках

В статье анализируются средства передачи эмоциональных состояний в художественных фильмах (на материале британской, нидерландской и русской коммуникативных культур), параллели и контрасты, а также культурно-исторические особенности национальных кинематографов. Анализируется речевое поведение персонажей фильмов, приёмы, которые используются для придания речи эмоциональных оттенков (включая экспрессивные междометия, обращения, региональные акценты, региональные лексические единицы и умышленное искажение речи в экспрессивных целях).

Авторы исходят из того, что кинематограф характеризуется наличием уникальных методов выражения эмоций, которые недоступны другим формам искусства. Создание фильмов тесно связано с техническими и технологическими возможностями. Что, в свою очередь, позволяет делать акцент на визуальном аспекте художественных фильмов: будь то стилизованные декорации, творческая работа оператора, глубокая психологизация событий или же дополнительный упор на мимике и жестикуляции.

Авторы отмечают большое количество параллелей между голландскими и британскими кинофильмами, поясняя это тем, что кинематограф Нидерландов, как и кинематограф Великобритании, был основан главным образом на театральных пьесах и режиссуре: активная жестикуляция, высокая степень экспрессивности и внешнего проявления эмоций.

Авторы приходят к выводу о частотности использования для передачи эмоционального состояния героя в кинематографе Нидерландов (также в британском и русском национальных кинематографах) региональных лексических единиц и региональных акцентов.

Onder redactie van Max Nuijens.

Ключевые слова: эмоции, выражение эмоций, фильмы, художественные фильмы, герои фильмов, кинематограф, региональные акценты, мимика, экспрессивные междометия, обращения, экспрессивность.

Sleutelwoorden: emoties, emoties uiten, films, speelfilms, filmpersonages, filmindustrie, regionale accenten, mimiek, expressieve tussenwerpsels, aanspreekvormen, expressiviteit.

In deze presentatie analyseren we de wijze waarop emoties in speelfilms worden overgebracht (op basis van de Britse, Nederlandse en Russische communicatieve culturen), parallellen en contrasten, en ook culturele en historische kenmerken van de nationale cinematografie. We analyseren ook het verbaal gedrag van filmpersonages, tevens technieken die worden gebruikt om de spraak meer emotioneel te maken (inclusief expressieve tussenwerpsels, aanspreekvormen, regionale accenten en opzettelijke verbastering).

Het sleutelbegrip van dit onderzoek is verbalisatie van emoties in speelfilms.

Emoties manifesteren zich in verschillende vormen (zowel linguïstische als extralinguïstische). Vergelijking van hoofdeigenschappen van de overdracht van emotionele toestanden (inclusief verbaliseren van emotionele toestanden) door de vertegenwoordigers van verschillende nationale culturen helpt om niet alleen parallellen, maar ook contrasten te identificeren.

Cinema wordt gekenmerkt door unieke methodes voor het uiten van emoties, die niet beschikbaar zijn voor andere vormen van kunst. Het maken van films is nauw verbonden met de technische en technologische mogelijkheden, die het mogelijk maken het visuele aspect van films veel meer nadruk te geven; hetzij decoratie, creatief camerawerk, psychologisering van de gebeurtenissen of extra nadruk op gezichtsuitdrukkingen en gebaren.

Eén van de typische methoden, in de Russische cinema, om emotionele toestand van de personage over te dragen alsmede een uiting expressiever te maken, is een imitatie van verschillende regionale accenten (*Будет тебе там и ванна, ..., будет и какава с чаем*) of grammaticale fouten die de vertegenwoordigers van verschillende regio's van de voormalige Sovjet-Unie vaak maakten (*Ты туда не ходи, ты сюда ходи, а то снег башка попадет – совсем мертвый будешь*). Voor stilistische doeleinden komt een opzettelijke verbastering ook vaak voor (*Все! Кина не будет. Электричество кончилось*).

Voorbeelden:

– Будет тебе там и ванна, будет и кофа, будет и какава с чаем. Поехали!
(советский художественный фильм «Бриллиантовая рука»)

– Все! Кина не будет. Электричество кончилось.

– Эй, гражданин! Ты туда не ходи, ты сюда ходи, а то снег башка попадет
— совсем мертвый будешь!

– Жалко, такой хороший человек, а отец – барыга, спекулянт.
(советский художественный фильм «Джентельмены удачи»)

– Тебя посадят, а ты не воруй!

– Я торгую клубнику, выращенную своими собственными руками, а за
взятки не то что зятя – родную дочь сотру в порошок!
(советский художественный фильм «Берегись автомобиля»)

Emotionele toestanden kunnen door middel van stemkenmerken, spreektempo, intonatie uitgedrukt worden («Можешь ли ты хоть когда-нибудь выполнить свои обязанности как полагается?»).

Het is heel belangrijk om dialogen en scènes van de film wat persoonlijker te maken. Daarvoor worden aanspreekvormen vaak gebruikt. Vaak door de aanspreekvormen toont een personage z'n houding tegen de andere personage, zoals emoties en sociale verschillen tussen de personages.

Voorbeelden:

– Знаете ли, профессор, если бы вы не были европейским светилом и за вас не заступились бы самым возмутительным образом, вас следовало бы арестовать!

– Кто сказал пациенту: «Пес его знает!»? Что вы, в самом деле, в кабаке, что ли? – Что-то вы меня больно утешяете, папаша.

(советский художественный фильм «Собачье сердце»)

Emotionele connotaties zijn vaak geverbaliseerd door middel van expressieve tussenwerpsels. In de film "The Barber of Siberia" door Nikita Mikhalkov bijvoorbeeld: Een Amerikaanse avonturiester Jane, die in Rusland is aangekomen om zijn vriend – uitvinder Douglas McCracken te steunen, vroeg (Jane) generaal Radlov om een definitie van de betekenis “запой” te geven. Maar de generaal greep zijn hoofd met beide handen en antwoordde met een tussenwerpsel: “Это – о-о-о” (“Dit is – oh-oh-oh!”).

In de Britse filmindustrie (evenals in de Russische) worden er vaak regionale lexicaal eenheden van en simulaties van diverse regionale

accenten gebruikt om de emotionele toestand van een personage over te brengen (ook voor het overdragen van bijzondere culturele en nationale attributen). In de film van Steve McQueen «Hunger» zijn de gebeurtenissen van 1981 beschreven. Bobby Sands, een soldaat van het Ierse Republikeinse Leger, vecht voor de erkenning van de status van een politieke gevangene. Ondanks het feit dat de doelgroep van de film Engelssprekend publiek is, komen er in een toespraak zeer veelvuldig niet alleen fonetische patronen, die typisch zijn voor de inwoners van de Republiek Ierland en Noord-Ierland voor, maar gebruiken ze ook regionale lexicale eenheden.

«Wee» (i.p.v. «Small», «Little»).

«Lad» (i.p.v. «Boy»).

«Aye» (i.p.v. «Yes», «Yeah»).

Voorbeelden:

– *So what's your wee brother doing back home?*

- *He's a parish priest. He's a sneaky wee bastard, you know the sort.*

Voorbeelden van dergelijke kenmerken (het gebruik van regionale of buitenlandse accenten om de emotionele toestand van de personage te overdragen) kan ook gevonden worden in het werk van het Britse komische gezelschap Monty Python – in de film ‘Monty Python en de Heilige Graal’. Bijvoorbeeld in een scène over het beleg van een Frans kasteel door koning Arthur en zijn ridders die op zoek zijn naar de Heilige Graal. Een van de Franse soldaten wil geen concessies doen voor de ridders, overlaad ze met beledigingen en eist dat ze het kasteel verlaten. Echter, zijn toespraak heeft typische fonetische kenmerken van de Franse taal. Vermoedelijk werd deze techniek toegepast om een meer emotionele en komische toon aan de scène toe te voegen.

Een belangrijke rol in de overdracht van emotionele informatie en latere interpretatie van die informatie in Britse films, speelt mimiek, d.w.z. expressieve bewegingen van de gezichtsspieren, die een van de uitingen van de verschillende menselijke zintuigen zijn (zoals bekend is, de expressie van emoties door middel van gezichtsuitdrukkingen stelt je in staat om emoties zoals woede, vreugde, teleurstelling, afschuw, angst, verrassing, enz. te uiten).

Er zijn veel parallellen tussen de Nederlandse en Britse films. De filmindustrie van Nederland, evenals de Britse filmindustrie, is voornamelijk gebaseerd op toneelstukken en regie: actieve gebaren en een hoge mate van expressiviteit.

Ook een van de belangrijkste manieren van het uiten van verschillende emotionele toestanden in de Nederlandse films is het wijdverbreide gebruik van spreekwoorden zoals:

- 1) *Twee vliegen in één klap slaan.*
- 2) *Van een mug een olifant maken.*
- 3) *Praten als een kip zonder kop.*
- 4) *Als de kat van huis is, dansen de muizen op tafel.*
- 5) *In de wolken zijn*
- 6) *Wat de boer niet kent dat eet hij niet*
- 7) *het leven gaat niet altijd over rozen*

Als voorbeeld van voorkomende kenmerken van speelfilms in het Nederlands kan de volgende situatie genoemd worden, zoals onbegrip van Nederlandse regionale taalvarianties en regionale talen door Standaard Nederlands sprekers (bijvoorbeeld het Fries (is wijdverbreid in de Nederlandse provincie Friesland)).

Het doel van dit middel is het creëren van extra expressie en de meest nauwkeurige weergave van de emotionele toestand van de personage.

In de film «De hel van '63», kijkt een van de helden van de film, journalist Jack, uit naar het bericht over het openen van de populaire schaats marathon “de Elfstedentocht”, maar toen hij het volgende bericht hoorde, begreep hij het niet meteen:

- *Dus heren... ik zou zeggen ...het skitst troch* (Fries) (Standaard Nederlands “het gaat door”).
- *Joke, wat betekent “troch”?*
- *Door.*
- *“Door” is toch “deur”* (met misverstand).
- *Altijd zo geweest, gaat gewoon door.*
- *Dus het gaat gewoon door... Het gaat door!!!* (uiterst emotioneel)

Zo omvatten verschillende manieren van uitingen van emoties in films niet alleen een speciale woordenschat, maar ook culturele overtuigingen en de emotionele interpretatie van deze overtuigingen.

Aleksei Zavadski (Minsk, Wit-Rusland)

Алексей Завадский (Минск, Белоруссия)

De invloed van de constitutionele monarchie op de vorming van de Nederlandse levenswijze

Влияние конституционной монархии на формирование жизненного уклада голландцев

В данной статье автор предпринимает попытку определить место конституционной монархии как формы правления в наборе факторов, повлиявших на формирование менталитета, жизненных устоев и привычек голландцев. В докладе изложена информация о:

- конституционной монархии как явления;*
- истории монархии в Королевстве Нидерланды от начала ее становления и до наших дней;*
- королевской линии Оранье-Нассау;*
- политической роли короля в наши дни, включая как часть конституции, описывающей границы его власти, так и права, являющиеся традиционными, и не описанные в ней.*

В качестве причин выбора темы автор указывает:

- возможность нахождения способов устранения потенциальных и настоящих общественных кризисов и улучшения работающих в данной сфере в настоящее время программ путем изучения связи между политическим устройством государства и менталитетом проживающих в нем людей*
- различие между традиционным восприятием концепции монархии как наиболее традиционной и сопротивляющейся инновациям из существующих форм правления и восприятием голландцев в частности как свободно выражающих свои мысли и эгоцентричных личностей.*

Автор приходит к следующему выводу: для получения более достоверной информации в данной области необходимы исследования на социологическом, экономическом, психологическом и политологическом уровнях. Уже изложенную информацию можно использовать как базис для дальнейших исследований. Кроме того, на основе изложенной информации можно сделать вывод о том, что правительство государства как таковое играет малую роль в собственно формировании жизненных устоев народа – наблюдается, скорее, обратный описанному процесс.

Ключевые слова: конституционная монархия, жизненный уклад, менталитет, история, политика, конституция, правительство, парламентские выборы.

Sleutelwoorden: constitutionele monarchie, levenswijze, mentaliteit, geschiedenis, politiek, grondwet, overheid, parlementsverkiezingen.

Inleiding

Het is misschien het verstandigste om te beginnen met het uitleggen van mijn keuze voor dit specifieke onderwerp voor mijn presentatie.

Allereerst, het is mijn eigen fascinatie voor de politiek, de overheid en met name, de heen-en-weer relaties die deze aspecten van ons leven hebben met de mentaliteit van elke persoon, elk individu en de mentaliteit van de natie als een geheel. Als burger van de Republiek van Wit-Rusland, kan ik duidelijk stellen dat onze samenleving en onze manier van leven een groot aantal problemen heeft, die ik natuurlijk niet in deze voordracht kan behandelen. Maar het is mogelijk dat, door het verkennen van deze verbinding, met name gelet op Nederland, kunnen we een manier vinden om in ieder geval het identificeren van de bronnen van deze golven van storingen te ontdekken en het verkeerde op z'n juiste plaats te zetten.

De tweede belangrijke reden is de discrepantie die in mijn ogen bestaat tussen de beelden van een land geregeerd door een monarchie en het bastion van sociale vrijheden en de felle verdediging van de mensenrechten, die Nederland eigen zijn. Mijn eerste vreemde taal is Engels, daarom is monarchie voor mij altijd geassocieerd met starre traditie en conservatisme. Eigenlijk heb ik alleen geleerd dat Nederland een constitutionele monarchie is toen ik Nederlands begon te leren. Te ontdekken dat een van de meest "gezellige" landen in de wereld dezelfde overheid heeft als Groot-Brittannië liet me bijna sprakeloos. Dus in mijn gedachten, is dit fenomeen de moeite waard om te onderzoeken.

Constitutionele monarchie als een concept en de geschiedenis van de monarchie in Nederland

Een *constitutionele monarchie* is een vorm van monarchie waarbij niet slechts de monarch of regent bepaalde bevoegdheden bezit, maar waar naast haar of hem diverse andere ambten, die eigen bevoegdheden bezitten hen toegekend door de constitutie. Deze constitutie kan geheel of gedeeltelijk neergelegd zijn in een geschreven grondwet, maar dat

hoeft niet. Zo kent het Verenigd Koninkrijk wel een constitutionele monarchie, maar geen grondwet.

Voorafgaand aan de Bataafse Revolutie van 1795, de semi-onafhankelijke provincies van Nederland had chief-executives genaamd stadhouders, die allen uit het Huis van Oranje kwamen en het Huis van Nassau door eerstgeboorterecht. Na 1747 werd het ambt officieel erfelijk in alle zeven provincies in het Huis van Oranje-Nassau.

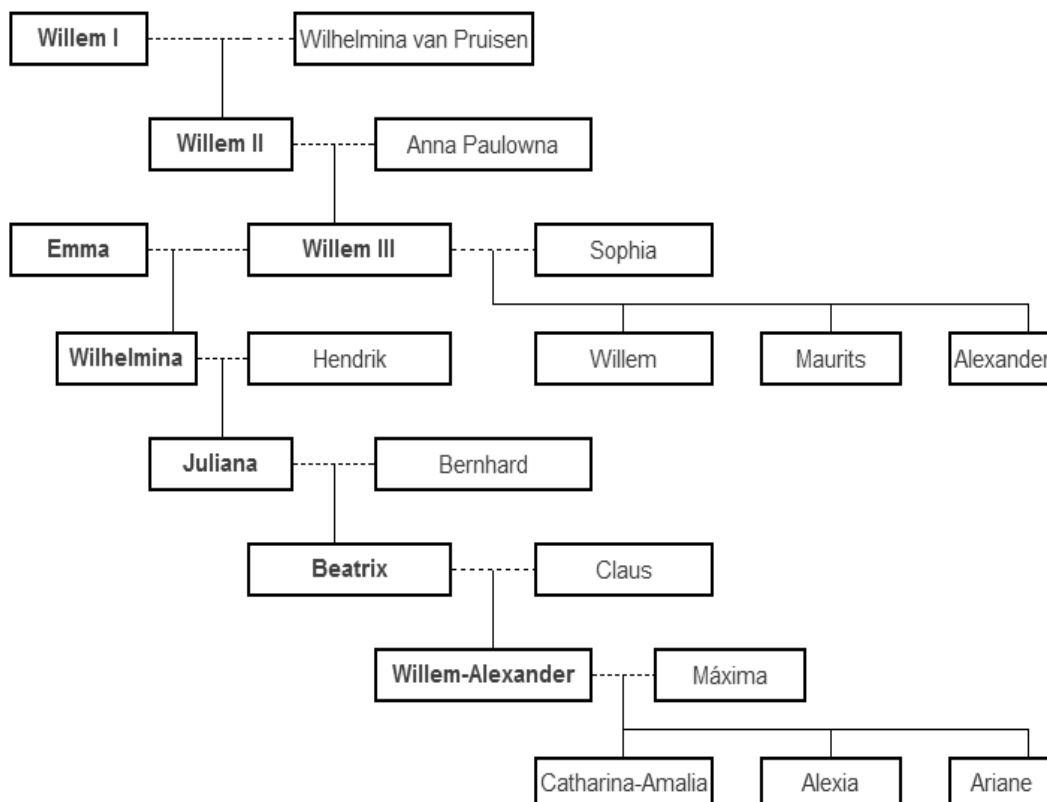
Het Huis van Oranje-Nassau kwam uit Dietz, Duitsland, zetel van een van de Nassau provincies. Hun titel 'Prins van Oranje' werd verworven door vererving van het prinsdom Orange in Zuid-Frankrijk, in 1544 was Willem van Oranje (ook bekend als Willem de Zwijger) de eerste Oranje stadhouder (ironisch genoemd, benoemd door Filips II van Spanje). Van 1568 tot zijn dood in 1584, leidde hij de Nederlandse strijd voor onafhankelijkheid van Spanje. Zijn jongere broer, John VI, graaf van Nassau-Dillenburg, stadhouder van Utrecht, was de directe mannelijke voorouder van de latere stadhouders van Friesland en Groningen, de latere erfelijke stadhouders en de eerste koning van Nederland.

Nederland bleef, formeel, een confederale republiek, zelfs toen in 1747 het ambt van stadhouder werd gecentraliseerd (een stadhouder voor alle provincies) en het werd formeel onder het Huis van Oranje-Nassau overgeërfd.

De huidige monarchie begon in 1813, toen de Fransen werden verdreven. Het nieuwe koninkrijk werd geleid door prins Willem Frederik van Oranje, de zoon van de laatste stadhouder. Hij regeerde oorspronkelijk alleen over het grondgebied van de oude republiek als "soeverein vorst". In 1815, nadat Napoleon ontsnapte van Elba, werd Nederland een Koninkrijk. In het kader van de herschikking van Europa op het Congres van Wenen in 1815, werd het Huis van Oranje-Nassau uitverkoren als het koningshuis der Nederlanden, uitgebreid met wat nu België en Luxemburg is. Op hetzelfde moment werd Willem erfelijk Groothertog van Luxemburg, in ruil voor het afstaan van erflanden van zijn familie in Duitsland te Nassau-Weilburg en Pruisen. Het Groothertogdom Luxemburg is een deel van Nederland (tot 1839), terwijl het op hetzelfde moment ook een lidstaat is van de Duitse Bond. Het werd volledig onafhankelijk in 1839, maar bleef in een personele unie met het Koninkrijk Nederland tot 1880. België werd onafhankelijk in 1830.

De afstand van de troon is uitgegroeid tot een de facto traditie in de Nederlandse monarchie. Koningin Wilhelmina en koningin Juliana deden beide afstand van de troon ten gunste van hun dochters en Willem I deed afstand van de troon ten gunste van zijn oudste zoon, Willem II. De enige Nederlandse vorsten die stierven toen ze nog koning waren, waren Willem II en Willem III.

Op 30 april 2013 deed koningin Beatrix afstand van de troon ten gunste van kroonprins Willem-Alexander die nu koning is.

Lijn van koningen

De politieke rol van de monarch

De primaire rol van de monarch is binnen de uitvoerende tak van de Nederlandse overheid als volgt: de vorst is onderdeel van de regering van Nederland. De rol van de monarch in de regering van Nederland is beschreven in artikel 42 van de grondwet:

1. De regering bestaat uit de Koning en de ministers.
2. De Koning is onschendbaar; de ministers zijn verantwoordelijk.

De eerste paragraaf van artikel 42 bepaalt dat de regering van Nederland bestaat uit de vorst en zijn ministers. De monarch is volgens dit artikel niet het hoofd van de regering, de ministers zijn geen verantwoording verschuldigd aan de vorst binnen de overheid. Er is geen onderscheid,

geen tweedeling, geen scheiding: de vorst en zijn ministers zijn de overheid en de overheid is één.

Dit feit heeft praktische gevolgen, omdat het niet mogelijk is voor de vorst en de ministers niet akkoord te gaan. De regering spreekt met één stem en neemt beslissingen als een verenigd lichaam.

Het is een terechte vraag of de positie van de monarch van Nederland allen maar ceremonieel is. Het antwoord is "nee". Ondanks alles heeft de koning wel een feitelijke macht, hij vormt de nieuwe regering na de parlamentsverkiezingen. En, nog interessanter, dit is een traditioneel gegeven en staat niet in de grondwet.

Na de parlamentsverkiezingen volgt er een periode waarin de leiders van de politieke partijen in het parlement proberen een coalitie te vormen samen met de partijen die een meerderheid hebben in het nieuw verkozen parlement. Het huidige partijen systeem maakt het onmogelijk dat één partij een absolute meerderheid kan krijgen. Dus, zijn er heel veel onderhandelingen nodig om een regeringscoalitie te vormen en dat is net zo belangrijk als de verkiezingen zelf. Dit is een proces van onderhandelingen, die twee tot vier maanden (en meer soms) kunnen duren. Dat is de taak van één of meer informateurs. Ook wordt er een formateur aangesteld om onderhandelingen te voeren en een nieuwe Raad van Ministers te vormen (de formateur zelf wordt meestal de minister-president). Als de onderhandelingen mislukken, begint de cyclus opnieuw. De informateurs en de formateur in kwestie zijn allen benoemd door de vorst. De vorst maakt zijn eigen beslissing op basis van advies van de leiders van de verschillende partijen in het parlement, maar ook van andere belangrijke figuren zoals de sprekers van het nieuwe parlement en de senaat.

Conclusie

Een blik op de geschiedenis van de vorming van de regering van Nederland en zijn huidige staat, leidt tot een belangrijke conclusie – het is niet de overheid die de mentaliteit en de levensstijl van de mensen vormt, het is in feite andersom. In een samenleving bestaande uit goed geïnformeerde mensen die in staat zijn hun eigen mening vrij te uiten, worden gemeenschappelijke doelen gemakkelijker gesteld en bereikt.

Jevgenij Joerjev (Minsk, Wit-Rusland)
Евгений Юрьев (Минск, Белоруссия)

Metatekstuele elementen in Nederlandse en Russische officiële teksten

Метатекстовые элементы

в нидерландских и русских официальных текстах

Статья посвящена проблеме метатекста в официальных текстах на нидерландском и русском языках. Раскрываются различные подходы к понятию метатекста. Анализируются особенности структуры и языкового оформления проспективных и ретроспективных метатекстовых блоков в конституциях Российской Федерации и Королевства Нидерландов, выявляются их отличия.

Ключевые слова: *метатекст, метатекстовые элементы, официальные тексты*

Sleutelwoorden: *metatekst, metatekstuele elementen, officiële teksten*

*Metatekst, metatekstuele elementen en structuren zijn vaak onderwerp van onderzoek in geesteswetenschappen, daaronder ook linguïstiek. Maar voordat we het probleem van metatekstuele elementen gaan aanpakken, heeft het begrip van *metatekst* een nadere verklaring nodig, ook al deze term vandaag steeds vaker in wetenschappelijke literatuur van verschillende richtingen wordt gebruikt.*

Het Griekse voorvoegsel $\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}$ werd oorspronkelijk vertaald als *tussen*, *achter* of *door*. Als een voorvoegsel in een wetenschappelijke term werd deze element voor het eerst gebruikt door de Duitse wiskundige David Hilbert, die in het wetenschappelijk taalgebruik de term metamatematiek invoerde. In de moderne wetenschap betekenen de termen met het voorvoegsel *meta* “betreffende het onderwerp zelf”, dus metatekst kan op deze manier worden getolkt als “tekst over tekst”. In de taalwetenschap zijn er inmiddels ook verwante begrippen ontstaan, zoals *metataal* “taal over taal”, *metacommunicatie* “communicatie over communicatie”, enz. Er komt zelfs een zelfstandige afdeling van de taalwetenschap op met de naam *metalinguïstiek*, die zich onder meer met metateksten bezighoudt.

Er dient echter betoond te worden, dat het begrip *metatekst* niet allen tot de taalwetenschap behoort. Er bestaan nu drie hoofdbenaderingen in het

kader van geesteswetenschappen tot deze term. In de literatuurwetenschap wordt metatekst begrepen als een zelfstandige onafhankelijke tekst, diens onderwerp een andere, vooral literaire, tekst is. In dit verband moet in de eerste plaats de naam van Anton Popovič worden genoemd, die in het kader van deze benadering onderzoek heeft gedaan [1].

Volgens de tweede benadering wordt *metatekst* beschouwd als een term van cultuurwetenschap. Metatekst is hier een specifieke code van een bepaalde cultuur, een stelsel van symbolen en beelden, of, anders gezegd, semiotische elementen, zonder die geen cultuur mogelijk is en waardoor de dragers van een cultuur elkaar kunnen herkennen. Deze benadering werd vooral door de Russische cultuurwetenschapper Jurij Lotman gedeeld zoals door zijn opvolgers [2].

Maar in het middelpunt van dit artikel staat de taalwetenschappelijke conceptie van metatekst, volgens die de metatekst vooral als "de stem van de auteur" wordt opgevat. Dit verschijnsel, onderzocht ook in het opzicht van dialogiteit van de tekst, werd actief door M. Bachtin geanalyseerd, waardoor in grote mate permissies voor de opkomst van het begrip *metatekst* in zijn taalwetenschappelijke opvatting werden geschepen. Maar het eigenlijke ontstaan van de linguïstische term metatekst wordt in de regel geassocieerd met de artikel van Anna Wierzbicka „Metatekst w tekscie” (metatekst in de tekst), waar ze over "tweestemmigheid van de monologische tekst" spreekt. De tweestemmigheid van de tekst betekent dus, dat „de consequentie van zinnen van de afzender” met de commentaar van de auteur of van de ontvanger samen is gebonden [3, p.404]. De commentaar van de auteur of van de ontvanger is dus de metatekst.

Toch is metatekst niet alleen de stem van de auteur, die ingevlochten is in de eigenlijke tekst. Als metatekst kunnen ook meer of minder zelfstandige delen van de tekst worden behandeld, diens onderwerp dezelfde tekst is. Goede voorbeelden daarvan kunnen inleidingen en slotwoorden zijn, ook "metatekstueel raam" genoemd.

Metatekst is vooral typisch voor teksten, waar de individualiteit van de auteur ruim tot uitdrukking komt, dus voor literaire teksten. In tegenstelling tot fictie, publicistiek of wetenschappelijke teksten, beschikken officiële teksten over weinig metatekst. Dat is te verklaren door de specifieke gedragen van officiële teksten, die meestal onpersoonlijk zijn. Maar, aan de andere kant, een belangrijke vordering

aan zulke teksten is een precisie, die geen mogelijkheid van verschillende interpretaties toelaat, dus deze teksten moeten heel duidelijk worden geformuleerd, zodat geen dubbelzinnigheid kan ontstaan. En hier kan de metatekst wel een goed werktuig zijn, dat de oorspronkelijke intentie van de auteur expliciet maakt.

Voor het onderzoek werden de Grondwetten van Rusland en Nederland vergeleken. Geanalyseerd werden de "metatekstuele ramen" (preambule/inleiding + slotwoord) van deze documenten.

De preambule van de Russische Grondwet ziet als volgt eruit:

*Мы, многонациональный народ Российской Федерации,
соединенные общей судьбой на своей земле,
утверждая права и свободы человека, гражданский мир и согласие,
сохраняя исторически сложившееся государственное единство,
исходя из общепризнанных принципов равноправия и самоопределения народов,
чтя память предков, передавших нам любовь и уважение к Отечеству, веру в
добро и справедливость,
возрождая суверенную государственность России и утверждая незыблемость ее
демократической основы,
стремясь обеспечить благополучие и процветание России,
исходя из ответственности за свою Родину перед нынешним и будущими
поколениями,
сознавая себя частью мирового сообщества,
принимает КОНСТИТУЦИЮ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.*

Heel typisch voor deze inleiding zijn dichterlijke, pathetische en bombastische uitdrukkingen. Er werden waarden opgenoemd, waarop zich de Russische Federatie baseert, en de tekst wordt geformuleerd in de naam van het volk, dus in de naam van de eerste persoon pluralis. De preambule bevat geen wetstechnische informatie over de omstandigheden van de inwerkingtreding van de Grondwet.

Het slotwoord van de Grondwet van Rusland wordt vertegenwoordigd door het Hoofdstuk 9 "Amendementen en Herziening van de Grondwet". Het hoofdstuk bestaat uit 4 artikelen. Typisch voor het taalgebruik is de herhaling van de officiële naam van de staat:

Статья 134

Предложения о поправках и пересмотре положений Конституции Российской Федерации могут вносить Президент Российской

Федерации, Совет Федерации, Государственная Дума, Правительство Российской Федерации, законодательные (представительные) органы субъектов Российской Федерации, а также группа численностью не менее одной пятой членов Совета Федерации или депутатов Государственной Думы.

De inleiding van de Nederlandse Grondwet is, in tegenstelling tot de gelijksoortige Russische tekst, heel praktisch, bevat geen bombastische uitdrukkingen, en is ook omvangrijker dan de Russische preambule. In de inleiding staan ook inlichtingen over de terminologie zoals een karakteristiek van de tekst:

Algemeen

De Grondwet is het belangrijkste staatsdocument van Nederland. Zij bevat de fundamentele regels voor onze staatsinrichting en legt tevens de grondrechten van de burgers vast. De Grondwet is de hoogste nationale wet voor de Nederlandse staat; andere wetten dienen haar bepalingen in acht te nemen. <...>

Terminologie

In de Grondwet is stelselmatig een bepaald woordgebruik aangehouden in de gevallen waarin aan de wetgever wordt overgelaten te beoordelen, in hoeverre hij het geven van voorschriften aan zich wil houden, dan we aan andere overheidsorganen wil opdragen. Men spreekt dan van een bevoegdheid van de wetgever tot delegatie. <...>

Tekst Grondwet

De na de wijziging van 2002 geldende tekst van de Grondwet is in dit boekje opgenomen. In de hierna volgende hoofdstukken wordt van de voornaamste onderdelen van de Grondwet een overzicht met soms een korte toelichting gegeven.

Het slotwoord van de Nederlandse Grondwet bestaat uit het Hoofdstuk 8 "Herziening van de Grondwet". Het hoofdstuk bestaat uit 6 artikelen. Voor het taalgebruik is de herhaling van de officiële naam van de staat echter niet typisch:

Artikel 139

De veranderingen in de Grondwet, door de Staten-Generaal aangenomen en door de Koning bekrachtigd, treden terstond in werking, nadat zij zijn bekendgemaakt.

Dit onderzoek laat bepaalde verschillen tussen metateksten in Nederlandse en Russische officiële teksten zien. Deze verschillen kunnen zowel door verschillende juridische traditie als door bestaand taalgebruik in bepaalde gebieden worden verklaard. Zoals het onderzoek toont, is de metatekst van de Nederlandse Grondwet zakelijk

geformuleerd en gericht op praktische en wetstechnische informatie terwijl de metatekst van de Russische Grondwet pathetisch is, veel bombastische uitdrukkingen bevat en vooral de waarden van de staat weerspiegelt. Verschil is ook in het taalgebruik te zien: de officiële naam van de staat wordt namelijk in de Russische tekst veel vaker gebruikt dan in de Nederlandse tekst.

Het kan worden geconcludeerd, dat niet allen talen en culturen, maar ook de regels van de samenstelling van teksten en hun metatekstuele structuur specifisch kunnen zijn.

Het onderwerp van het artikel verdient nadere en diepere onderzoeken.

Bronnen:

1. Popovič, A. Aspects of Metatext / A. Popovič // Canadian review of comparative literature. – Toronto, 1976. – p. 225 – 235.
2. Лотман, Ю. М. Текст в тексте / Ю.М. Лотман // Избранные статьи в трех томах / Ю. М. Лотман. – Таллин: «Александра», 1992. – Т.1: Статьи по семиотике и топологии культуры. – 247 с.
3. Вежбицка, А. Метатекст в тексте / А. Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике: сб. научн. тр. – М.: Прогресс, 1978. – Вып. 8: Лингвистика текста. – с. 402 – 423.

Inna Mezina (Minsk, Wit-Rusland)

Инна Мезина (Минск, Белоруссия)

Goede doelen in Nederland

Благотворительность в Нидерландах

Доклад посвящен благотворительной деятельности в Нидерландах. Приводятся примеры самых распространенных, согласно проведенному опросу в социальной сети “Facebook”, благотворительных акций и мероприятий (благотворительные забеги, 24-часовые марафоны, продажа детских марок и т.д.), полученные средства от которых идут на выделенные проблемные области, нуждающиеся в финансировании, в том числе на оздоровление детей из загрязненных в результате Чернобыльской аварии районов Беларуси. В работе перечисляются также причины, названные опрошенными основными факторами, побуждающие значительную часть населения, согласно статистике за 2013 год, принимать в них участие. Затронута история первых национальных акций по сбору средств на благотворительные цели.

Ключевые слова: *благотворительность, сбор, организация, акция, марафон, помощь, фонд, взнос.*

Sleutelwoorden: *goed doel, marathon, sponsor, collecte, opleveren, bedrag, helpen, Tsjernobyldramp, inzamelen,*

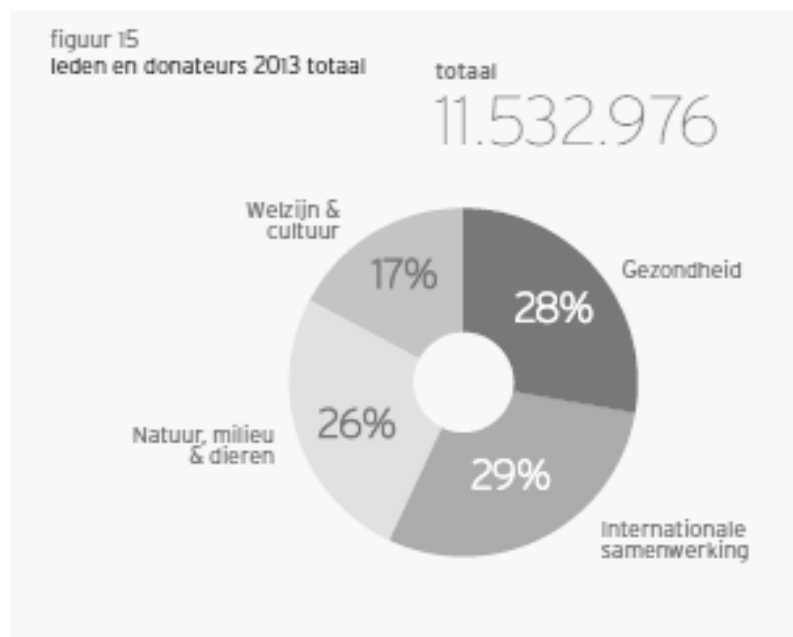
Inleiding

Voor het eerst heb ik over goede doelen gehoord toen ik samen met mijn vriendin een bus vol 8 tot 12-jarige kinderen instapte. Hun gezichten straalden van geluk en zij hadden tientallen verhalen klaar voor ons over hun verblijf in Nederland. De bus bracht hen eindelijk thuis na 7 weken verwezen vakantie bij de gastgezinnen.

Uit het oog maar niet uit het hart. Toen mijn reis was afgelopen kon ik deze ervaring niet zo maar vergeten. Ik begon steeds meer te denken aan de reden waarom de Nederlanders gemotiveerd zijn Wit-Russische kinderen uit het door de Tsjernobyldramp besmette gebied op te nemen, talloze stichtingen op te richten of aan gekke acties deel te nemen zonder winstoogmerk.

Het blijkt uit de statistiek dat bijna elke Nederlander wel eens geld geeft of heeft gegeven aan een goed doel. Deze figuur laat zien hoe het totaal van de leden en donateurs aangesloten bij de VFI goede doelen brancheorganisatie in 2013 is verdeeld over de vieraandachtsgebieden: Welzijn & Cultuur, Gezondheid, Internationale samenwerking, Natuur,

milieu & dieren. En er zijn ook donateurs die niet bij de VFI aangesloten zijn.

In dit verslag ga ik eerst kijken naar de geschiedenis van goede doelen acties, dan naar de meest populair vormen ervan, ook met betrekking tot ons land en ten slotte zal ik het verslag afronden met de reden achter zo'n enthousiasme.

Geschiedenis

Johannes Bodegraven was een belangrijk persoon bij de eerste nationale acties voor het goede doel. De allereerste nationale actie voor het goede doel was de “Haak-on”-actie in 1951. Het was een interactief radiospelletje waarbij deelnemers in de studio woordketens moesten vormen: brievenbus-buskaart-kaartspel etc. Luisteraars thuis konden meespelen met het laatste woord van de uitzending door hun oplossing op een briefkaart te schrijven en op te sturen. Hierbij plakten ze dan een extra postzegel, waarvan de opbrengst bestemd was voor het Koningin Wilhelmina Fonds (nu KWF Kankerbestrijding).

Naast Johannes Bodegraven was ook Mies Bouwman een van de historische gezichten van nationale acties voor het goede doel. Zij presenteerde in 1962 de actie ‘Open het dorp’. Het doel van de actie was het bouwen van een aangepast dorp of zorginstelling voor mensen met een handicap. In november 1962 werd een 23 uur durende televisiemarathon uitgezonden. Heel Nederland kwam in actie, onder andere door midden in de nacht luciferdoosjes met ingezameld geld in te leveren bij postkantoren of supermarkten.

Vormen

Acties voor het goede doel kunnen in verschillende vormen verschijnen. Ik ga kort alleen diegene beschrijven die door mijn vrienden als het meest bekend werden genoemd of waar zijzelf aan hebben deelgenomen.

1) Sponsorlopen

Mijn vriendin Gerlice vertelt: "Met de basisschool hebben we vaak sponsorlopen gedaan. Dan moeten we sponsors zoeken, dat zijn meestal mensen uit de buurt en familie. De sponsorlopen zijn heel vaak op atletiekbanen en dan kunnen de sponsors per rondje sponsoren of gewoon een totaal bedrag."

2) Kinderpostzegels

Ieder jaar komen er kleine kinderen aan de deur en die verkopen 'kinderpostzegels'. Dat zijn postzegels die iets duurder zijn en iets leuker, en het extra geld gaat naar kinderen in het buitenland die hulp of scholing nodig hebben.

3) De 24-uurs marathon

Er kan een nachtelijke les-marathon worden gehouden voor het goede doel.

"Ik heb met school een ZOA-nacht gehad. (ZOA geeft voorlichting over het omgaan met bijvoorbeeld HIV en zorgt ook voor goed en blijvend onderwijs in landen als bijvoorbeeld Noord-Uganda). En dan hadden we van 8 uur 's avonds tot acht uur 's ochtends lessen. Tijdens die nacht hadden we dus gewoon les en moesten we wakker zijn te blijven. Hiervoor moesten we ook sponsors zoeken. (Gerlice)

4) Het Glazenhuis (Serious Request). Deze actie werd door al mijn vrienden genoemd.

Ieder jaar wordt er een stad uitgekozen waar het glazen huis komt te staan (het is letterlijk een glazen huis). In dat glazen huis wonen dan één week lang een aantal DJ's van de radiozender 3FM en zij zenden 24 uur per dag live uit en ontvangen allemaal bekende gasten.

Zij draaien de verzoeknummers van luisteraars in ruil voor een donatie. Voor zo'n aanvraag wordt een geldbedrag betaald, meestal zo'n 10 tot 25 euro. De dj's mogen geen vast voedsel eten, in plaats daarvan krijgen ze groente- en fruitsappen. Het geld wordt ingezameld voor projecten van het Rode Kruis. Dit jaar zal het glazenhuis in Haarlem staan. Het doel van deze editie is het helpen van meisjes en vrouwen die slachtoffer zijn

geworden van seksueel geweld in conflictgebieden. Het motto is: *Hands off our Girls*.

5) Haarwensen

“Ik heb mijn haar een keer afgeknipt voor het goede doel ‘haarwensen’ en ik zou het best nog een keer willen doen. Zij maken van vlechten (v.a. 25cm) een pruik voor kinderen die kanker hebben en dus een chemokuur moeten doorstaan (haaruitval)”. (Hannah)

6) de Alpe d'HuZes

In Nederland is de Alpe d'HuZes heel bekend. Dat is een sponsoractie waarbij wielrenners een hele hoge berg in Frankrijk 6 keer gaan beklimmen met hun fiets en daar halen ze dan geld mee op. Het motto is: “Opgeven is geen optie”. Deelnemers, alleen of in een team, leveren op deze manier een bijdrage aan de strijd tegen kanker.

7) Deur collectes

“Er komen aan de deur ook vaak mensen langs met collectebussen die dan vragen om een bijdrage voor een fonds. Op die manier kan je ook geld geven, ook al is het maar een euro. Alle kleine beetjes helpen.” (Hannah)

Nu wil ik twee voorbeelden geven van wanneer het geld wordt of werd ingezameld voor ons land.

8) Kinderuitwisseling door Stichting Rusland Kinderhulp (SRK)

De Stichting Rusland Kinderhulp is opgericht in 1993. In Nederland heeft SRK 25 werkgroepen en ca. 100 vrijwilligers, ca. 50 CVK (Contact Personen Vakantiekinderen) die zich op verschillende plaatsen in Nederland bevinden.

Deze stichting maakt het mogelijk om de kinderen uit radioactief besmette gebieden te laten logeren bij gastouders voor een gezond verblijf. Het is voor hen vooral een leuke vakantie met veel gezelligheid en allerlei activiteiten waar ze ook gezonder van terugkomen.

“Ik vind het geweldig om de kinderen hier te zien opbloeien en een gezonde kleur te zien krijgen. Na 7 weken in Nederland is hun bloed ververst en jaren na hun bezoek blijken ze hier nog profijt van te hebben. Ze zijn minder vaak ziek dan andere kinderen in Wit-Rusland. Ook de aandacht en liefde die ze van hun gastgezinnen krijgen en thuis soms moeten missen, doet hen goed.” (Marga)

De kosten voor het verblijf in Nederland bedragen ongeveer 20.000 EUR per groep van dertig kinderen met twee juffen en één tolk.

De Stichting houdt zich ook bezig met het geven van jaarlijkse cadeaus aan de kinderen met down syndroom van internaat no. 7 en de kinderen in Ostrasty Garadok, een instelling die nazorg geeft aan kinderen met bloedziekte, nier-, hart- en kankerziekten. Daarnaast zorgt de stichting ook voor tijdelijke bedden voor kinderen met kanker.

9) Napoleontocht van 2300 kilometer

In 1812 probeerde Napoleon Rusland te verslaan. Dat ging mis en geweldige verliezen werden geleden tijdens de bloedige veldtocht. Napoleon vluchtte van Wit-Rusland naar Parijs: een barre tocht van 2300 kilometer. Deze tocht naar Frankrijk werd in 2012 – precies tweehonderd jaar later – overgedaan in de vorm van een sponsortocht per koets voor de kinderen uit het gebied van de Tsjernobyl-ramp.

Tijdens de reis werd gebruik gemaakt van twee koetsen en vijf paarden. Per dag werd door de koets een afstand tussen de 75 en 100 kilometer afgelegd en de ploeg was ongeveer 5 weken onderweg. De koets werd door een vrachtwagen gevolgd met een trailer als stal en hotel. s ' Nachts werd een plek gezocht waar de vrachtauto kon staan en waar de paarden in de wei konden lopen.

Het doel van de tocht was geld bijeen te krijgen voor de verbouw en inrichting van het “House of Peace” in Kobrin, Wit Rusland. Het HOP is een oord waar kinderen uit verschillende delen van het land gedurende 2 maanden kunnen verblijven om even bij te komen, goede voeding en verzorging te ontvangen en sport en onderwijs te volgen.

De redenen:

Er werd een klein onderzoek gehouden onder mijn vrienden en er werd gevraagd de redenen te noemen waarom ze hun tijd of geld hebben gedoneerd aan het goede doel.

Een argument ervoor was “persoonlijke betrokkenheid”. Als er bijvoorbeeld iemand van hun omgeving was overleden aan een ongeneeslijke ziekte waren ze vastbesloten om mee te doen en zich minder machteloos te voelen.

Nederlanders zouden geen Nederlanders kunnen zijn als het niet door de volgende werd uitgelegd: “Gewoon omdat het gezellig is!”

Sommigen hebben erover vermeld dat je best vaak 'in de val wordt gelokt' door goede doelen. *“Je kan geen stationsplein op lopen of er staat wel een brigade aan jonge, frisse studenten met jasjes van een of andere organisatie die je vragen om een donatie en zij doen hun best je zo schuldig mogelijk te laten voelen”.*

(Julie) Meedoen of niet gaat dan meer om het schuldgevoel af te kopen of om zich niet van de mensenstroom af te scheiden.

Natuurlijk is de goedheid van mensen, en diep religieus gevoel niet weg te denken als reden voor de vrijgevigheid.

Het maakt niet uit of er wel een bepaalde reden bestaat om goede doelen te steunen of dat het gewoon gaat om gehoorzaamheid en het volgen van “een nationale trend” zolang kansarme mensen daardoor geïnspireerd en bemoedigd tot een positief leven worden.

Maria Mordovets (Sint-Petersburg, Rusland)

Мария Мордовец (Санкт-Петербург, Россия)

Recente culturele betrekkingen tussen Nederland, Vlaanderen en Rusland

Современные культурные связи между Нидерландами, Фландрией и Россией

Статья посвящена презентации студенческого проекта, направленного на поддержание и развитие коммуникации в сфере культуры и науки среди университетов из стран-членов ВЕАН. В первой части статьи автор делает обзор культурных событий с участием приглашенных гостей из Нидерландов и Бельгии, организованных на базе кафедры скандинавской и нидерландской филологии СПбГУ за последние пять лет, разделяя научные и деловые мероприятия. Во второй части автор представляет проект создания общего календаря предстоящих событий и онлайн-видеоархива прошедших подобных мероприятий на базе существующего интернет-сайта ВЕАН.

Ключевые слова: культурные связи, календарь событий, видеоархив.

Sleutelwoorden: cultuurcommunicatie, gemeenschappelijke agenda, videoarchief.

Ik wil het graag over een onderwerp hebben dat ons allemaal als neerlandici in zekere mate betreft, namelijk over de culturele banden tussen Nederland en Vlaanderen aan de ene en Rusland aan de andere kant.

Er zijn heel veel culturele evenementen in Rusland die met Nederlandssprekende regio's te maken hebben maar er is nauwelijks voldoende informatie over te vinden.

Daarom ben ik begonnen informatie te verzamelen. Ik besloot met de universiteit van Sint-Petersburg te beginnen om te begrijpen wat er in de academische sfeer belangrijk is, wie zich bezighoudt met mensen uitnodigen en wie eigenlijk beslist wie komt en hoe degenen die naar de universiteit komen ons academische leven beïnvloeden.

Ik onderscheid twee richtingen in de cultuurcommunicatie:

-de eerste richting is letterkunde en literatuur.

-de tweede richting gaat om het onderhouden van zakelijke en nuttige banden.

1. Belangrijk voor het werk binnen de vakgroep is natuurlijk de eerste richting namelijk die van literatuur en taalwetenschap. Er komen veel

schrijvers, dichters, taalkundigen op bezoek.

De afgelopen laatste vijf jaar zijn schrijver Piet Coutennier, dialectoloog Cor van Bree en dichter Jean Pierre Rawie gekomen.

Piet Coutennier, die meegeschreven heeft aan het leerboek Nederlandse Literatuur onder redactie van Irina Michajlova, kwam naar de presentatie van het boek die georganiseerd werd met de steun van het Nederlandse Instituut Sint-Petersburg, en kwam ook langs op de universiteit om een lezing te geven.

Dialectoloog Cor van Bree is hier geweest met een lezing over dialecten in de Lage Landen. Zijn professionele interesse heeft weinig te maken met Rusland maar hij is heel geïnteresseerd in godsdienstgeschiedenis en sinds de perestrojka komt hij regelmatig met lezingen over religie naar Oost Europa en Rusland. Dat is heel belangrijk voor Russische Neerlandici die als tolken en vertalers werken omdat ze vaak met cultuurverschillen te maken hebben en godsdienst is een belangrijk verschil tussen Nederlandse en Russische cultuur. Daarom moeten zij het onderwerp goed beheersen. Bij ons geval sprak hij over zijn wetenschappelijke onderwerp, namelijk dialecten in Nederland want dat hoorde ook bij de gelegenheid.

Dichter Jean Pierre Rawie kwam in april 2014 voor een presentatie van zijn gedichtenbundel die toen pas in het Russisch was verschenen en kwam ook op de leerstoel even langs. Het bleek dat hij zelf goed Russisch kent en eigen vertalingen van gedichten van onder anderen Brodski heeft gemaakt. Voor mij persoonlijk was dat bezoek het belangrijkste. De opnames van de gedichten die hij voorgelezen heeft heb ik daarna gebruikt voor mijn bachelorscriptie die over de prosodische aspecten in Nederlandse gedichten gaat.

2. De tweede richting gaat om zakelijke en "nuttige" verbanden te onderhouden.

-Jaarlijks komen er vertegenwoordigers van de Orde van de Prince. Zij nodigen elk jaar een student van onze afdeling naar Nederland uit om de taalbeheersing te verbeteren, als vrijwilliger te werken en eventueel wat te reizen door Nederland en Vlaanderen. Dus door deze ontmoetingen onderhouden wij de banden, laten onze respect zien en het is ook altijd goed om met de mensen uit universiteitskringen van de Lage Landen te communiceren.

-Ingrid Degraeve, de cursusleidster van de Zeist taalcursus van de

Nederlandse Taalunie is geweest bij de studentenconferentie in april 2012. Zeist blijft voor alle Russische studenten een heel goede kans om de taal te oefenen en Nederland te leren kennen (en in de toekomstige professionele leven te investeren).

-de minister-president van Nederland Mark Rutte kwam naar de universiteit en hield een toespraak voor de vertegenwoordigers van alle faculteiten, dus hij was niet speciaal op onze leerstoel uitgenodigd.

Hij was er in het kader van het bilaterale jaar en daardoor steunde hij de band tussen de universiteiten. Tijdens zijn bezoek werden er nog twee nieuwe contracten met Nederlandse universiteiten ondertekend dus de studenten kregen meer mogelijkheden naar Nederland te gaan studeren.

Professor Mischa Wladimiroff, een succesvolle advocaat van Russische afkomst wiens familie een tijd geleden in Nederland terechtgekomen is, was een bijzondere gast die tot geen van beide groepen behoort. Hij is nu een boek aan het schrijven over de geschiedenis van zijn familie. Hij was toen bezig met gegevens over zijn familie te verzamelen en kwam bij ons leerstoel langs. Wat een grote eer voor ons was en ook een mooie ontmoeting.

Tot de conclusie kan ik zeggen dat de cultureel-academische band tussen onze landen de huidige spanningen zal overleven. En ik nodig u uit om de informatie van uw universiteiten ook beginnen te verzamelen.

Ik stel voor om ten eerste een online gemeenschappelijke agenda te maken zodat wij altijd op de hoogte te zijn van wat er gebeurt en elkaar eventueel kunnen steunen. Of kunnen wij ook samen denken wie wij graag willen uitnodigen Zo maken wij een groter evenement.

En ten tweede denk ik aan een gemeenschappelijk digitaal archief. Mocht u niet in staat zijn een bepaald evenement mee te maken, dan kunt u toch meegenieten van de video- en foto-opnames ervan.

De site van DOEN zou een mooie plaats voor een dergelijke uitwisseling zijn. Concrete beslissingen zijn nog niet genomen, maar ik blijf hopen dat wij allemaal binnenkort een effectief communicatiemiddel hebben. Wilt u meedoen aan het archief en de agenda, of hebt u andere ideeën, neemt u dan contact met mij (dzntg@gmail.com) of met de vertegenwoordigers van het DOEN (info@doenned.org) op.

Katerina Rossolovich (Sint-Petersburg, Rusland)

Катерина Россолович (Санкт-Петербург, Россия)

Nederland en Holland: de kwestie van zelfidentificatie

Нидерланды и Голландия: вопрос самоидентификации

В данной статье рассматривается вопрос самоидентификации и самономинации жителей королевства Нидерланды. Самономинация играет важную роль в процессе самоидентификации, так как она дает возможность индивиду проявить вербально соотношение себя с определенной группой. В Нидерландах этот процесс осложнен неустойчивостью в названии страны (Нидерланды/Голландия), хотя Голландия – это только название двух провинций Нидерландов. Использование название этих провинций для наименования всей страны рождает чувство оппозиции у жителей остальных провинций. В статье рассматриваются примеры самономинации жителей Нидерландов. Также проводится краткий анализ названий программ нидерландского телевидения, из которого делается вывод о неустойчивости наименования страны в медиа.

Ключевые слова: самоидентификация, Голландия, Нидерланды, самономинация.

Sleutelwoorden: zelfidentificatie, Holland, Nederland, zelfbenoeming

Veel Russen hebben een probleem met het verschil aan te duiden tussen Nederland en Holland. Voor ons, neerlandici, lijkt het op het eerste gezicht heel duidelijk te zijn, want dat is bijna het eerste wat wij ooit tijdens onze studie geleerd hebben. Maar is het ook even duidelijk voor Nederlanders zelf? En wat is de correlatie tussen de begrippen “Nederlander” en “Hollander”? En voelt een Brabander zich bijvoorbeeld ook een Hollander of toch eerder een Nederland? Vandaag gaan we kijken naar het zelfbeeld van Nederlanders, Hollanders, Brabanders, Limburgers enzovoort. Want begrijpen wat iemand anders van zichzelf vindt leidt tot succesvolle communicatie.

Iedereen heeft een bepaald beeld van zichzelf: een aantal karakteristieken, kenmerken en gedragingen, die we bij elkaar opgeteld de identiteit noemen. Onze sociale identiteit bepaalt voor een belangrijk deel hoe we ons onderscheiden van anderen en hoe we ons naar anderen opstellen. We definiëren onszelf aan de hand van de overeenkomsten die

we hebben of voelen met andere mensen uit die categorie. En deze zelfidentificatie, dit zelfbeeld speelt daarom een belangrijke rol in alle processen die in een samenleving plaatsvinden. Die beïnvloedt bijvoorbeeld belangrijke zaken als het politieke bestuur, de manier van communicatie, de houding tegenover immigranten. En om over de zelfidentificatie van Nederlanders te spreken moeten wij een aantal basisbegrippen helder krijgen. Wat is Holland en wat is Nederland? Hoe is het zo gekomen dat buitenlanders deze twee door elkaar zijn gaan gebruiken?

Rond het jaar 1100 werd er voor het eerst melding gemaakt van “de graaf van Holland”. Het gebied van zijn graafschap Holland kwam ongeveer overeen met de huidige provincies Noord- en Zuid-Holland. In de tijd van de Republiek had dit gewest een dominante positie, zowel politiek als economisch. In het begin van de 19de eeuw stond Holland in de naam van de door Napoleon opgerichte staat: het Koninkrijk Holland. Wij zien dus dat de naam Holland niet alleen voor het gewest, maar ook voor het hele land werd gebruikt. Opvallend is ook dat Holland tot 1840 één gewest bleef – pas toen werd het gesplitst in twee provincies Zuid- en Noord-Holland.

En wat Nederland betreft? Er waren verschillenden Nederlanden: de Habsburgse, de Spaanse, er was de republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, later kwam er het vorstendom der Nederlanden, het Verenigd koninkrijk der Nederlanden en uiteindelijk – het Koninkrijk der Nederlanden.

Het lijkt allemaal duidelijk en helder te zijn: twee provincies maken deel van het hele land – dus Nederland.

Elke Hollander is een Nederlander, maar niet elke Nederlander is een Hollander. De echte Hollanders – dus inwoners van Noord- en Zuid-Holland vinden de benaming Hollander prima.

Een van mijn vrienden heeft het zo gezegd:

Ik vind het niet erg als mensen mij een Hollander of Nederlander noemen. Vaak vragen mensen mij hoe ik het liefst word genoemd, maar het maakt me niets uit eigenlijk. Er is een verschil en ik weet dat mensen vaak liever Nederlander worden genoemd.

Maar zij komt zelf uit Noord-Holland – voor haar is er natuurlijk geen verschil, want beide benamingen gaan voor haar op.

Maar aan de andere kant is het voor sommigen een belediging - een

Hollander genoemd worden— en dat geldt vooral voor Limburgers, Brabanders en Friezen. Dat betekent dat inwoners van andere provincies een sterk gevoel hebben bij hun identiteit, ze associëren zich met hun eigen provincie. Bij Hollanders blijkt dit gevoel minder sterk te zijn: in 1925 vond de geograaf Hendrik Blink dat alle andere gewesten wel een eigen "volkskarakter" hadden, maar Holland niet. Hetzelfde zegt Thimo de Nijs in zijn werk "Geschiedenis van Holland": "*ze hebben geen Hollands zelfbeeld maar voelen zich gewoon Nederlander*".

Hij legt ook een accent op het feit dat de Nederlanders rond 1850 in hun eigen beleving nog niet één natie waren. Daarna zou het land tot een grotere eenheid gebracht worden door een geleidelijk proces van integratie: politiek, economisch en vooral cultureel. En heel deze integratie kwam uit Holland: het standaard Nederlands kwam uit Holland en daarom is werd de verbreiding van de standaardtaal de "Hollandse expansie" genoemd. De zomertijd van Amsterdam werd in 1909 de nationale kloktijd. Dus de invloed van de twee "Hollanden" op het hele land was vrij groot.

De succesvolle cultuurexpansie vanuit Holland riep natuurlijk een tegenbeweging op in de overige gewesten: het regionalisme. En deze scheiding blijft tegenwoordig ook bestaan – de hoofdstad ligt in Holland, de regering zit in Holland, de koning woont in Holland. De invloed blijft groot en andere provincies voelen zich minderwaardig. Daarom zijn ze erg trots op hun eigen identiteit en daarom zijn ze enorm trots op hun provincies: de taal, de cultuur, de tradities. En media blijft deze scheiding ook warmhouden, een voorbeeld:

Zeggen dat je alleen Hollanders in dienst wil nemen. Eerlijk of toch echt discriminatie? Reageer straks @omroepbrabant.

@radiomaarten @omroepbrabant Ik voel me als Brabander enorm gediscrimineerd! Alleen maar Hollanders??

Zelfs de inwoners van de nieuwe provincies kunnen hun identiteit met hun provincie verbinden: bijvoorbeeld, sommige Flevolandse voelers voelen zich heel Flevolands, hoewel de provincie pas sinds 1986 bestaat.

Mensen zijn er blijkbaar trots op om Flevolander of Brabander of Gelderlander te zijn. Op Facebook kun je soms foto's vinden met zulke woorden:

"Jij bent een echte Gelderlander als..."

met een voorstel deze zin af te maken. Er komen zulke varianten aan

bod:

...als je de provincies Overijssel...Utrecht en Noord Brabant het buitenland vindt!

..je weet dat de wereld niet ophoudt na Arnhem!

...als je alleen nasi eet met Gelderse rookworst..

Dus wij zien dat het zelfbeeld en verband met hun provincie belangrijker lijkt te zijn voor niet-Hollanders, maar inwoners van andere provincies. En daarom wordt hun trots gekwetst als ze Hollander genoemd worden.

Wat ook heel belangrijk is in de vorming van de zelfidentificatie is de taal. Want als de inwoners van een bepaalde provincie hun eigen dialect of hun eigen taal hebben, maakt het hen natuurlijk al een eenheid. Ze beschermen hun taal of dialect en hun recht ze te spreken. We hebben een goed voorbeeld: het Fries is de tweede officiële taal van Nederland en daar zijn Friezen heel trots op. Eigen taal maakt je bijzonder. En als je iets bijzonders hebt maakt dat het proces van zelfidentificatie makkelijker, want je hebt dan een heel duidelijke groep om je mee te associëren.

Het is dus allemaal complexer dan wat je op het eerste gezicht denkt. In het begin van mijn onderzoek dacht ik dat het alleen op volksniveau zo was en dat het van de kant van de overheid helder was. Maar dat bleek niet het geval. Ik heb de grootste zenders van Nederland geanalyseerd – RTL 1-7, NPO 1-3, SBS6 en ik heb een interessante conclusie getrokken – er is al even veel verwarring in de namen van de tv programma's. Er zijn heel veel programma's die over het heel Nederland gaan, maar toch Holland bevatten: "Heel Holland bakt" of "Hallo Holland" of "Ik hou van Holland". Van een kant heeft het met het klankbeeld van het woord "Holland" te maken – het is korter, dan Nederland en het maakt mooie alliteratie met "heel" of "hallo". Maar van de andere kant – waarom wordt Holland voor heel het land gebruikt als dat eerlijk gezegd niet moet? Waarom wordt de verwarring door de media niet minder, maar neemt zelfs toe? Deze vraag blijft tot nu toe onbeantwoord.

Koningin Máxima zei eens dat een Nederlander niet bestaat. Daarmee bedoelde zij dat dit begrip heel ongrijpbaar en veelzijdig is. Maar kunnen wij dan misschien ook zeggen dat een Nederlander of Hollander of Fries ook niet bestaat: want deze begrippen zijn inderdaad heel veelzijdig. We moeten voorzichtig zijn met hoe Nederlanders zichzelf graag zien – anders vermindert onze kans op succesvolle communicatie die altijd ons doel blijft als we Nederlands willen blijven oefenen.

Egor Sergeev (Moskou, Rusland)

Егор Сергеев (Москва, Россия)

De invloed van verzuiling op de moderne Nederlandse maatschappij en haar uitingen in het sociale stelsel

Влияние системы опор (ферзёйлинг) на современное общество Нидерландов и её проявления в социальной системе

Доклад посвящён изучению того, какие черты унаследовало современное нидерландское общество от общественной системы, существовавшей с 1917 по 1970 гг. и получившей название «система опор» (ферзёйлинг). Но главный вопрос, на который необходимо ответить, гораздо сложнее — почему современное нидерландское общество стало именно таким, каким оно сейчас является. В докладе подчёркивается, что большую роль в формировании такого общества современного вида сыграла в частности «система опор». «Система опор» - это система организации общества, основанная на разделении его на различные группы в зависимости от мировоззрения (идеологических установок). Такая система существовала в Нидерландах до 1970 г., но следы её можно найти и в современном нидерландском обществе. Под влиянием новых обстоятельств эти сохранившиеся черты меняются и обретают новую форму. Сегодня речь идёт уже о новом разделении (о новой системе опор?), что является достаточно актуальной проблемой не только для Нидерландов. Данное разделение, проявляется и в быстро изменяющемся языке. Новая система, которая продолжает свое формирование в данный момент, может повлечь за собой серьёзные последствия как для Нидерландов, так и для Европы в целом.

Ключевые слова: “система опор”, нидерландское общество, толерантность, мировоззрение, система организации общества, ценности

Sleutelwoorden: *verzuiling, Nederlandse samenleving, tolerantie, levensbeschouwing, maatschappelijk stelsel, waarden*

Inleiding

Het thema van deze voordracht is verzuiling. Waarom is dit onderwerp zo belangrijk? Dat lijkt een moeilijke vraag te zijn. Maar aan de andere kant is dit thema voor ons heel interessant en actueel omdat door dit onderwerp te bestuderen kunnen we juist de sporen van de oude tijden in de moderne wereld zien, of zeg, oude tradities in de nieuwe eeuw.

Om te beginnen, zullen we een soort plan of een aantal vragen voorstellen waar we op zouden willen antwoorden.

- Wat is verzuiling en waarom is ze in Nederland tot stand gekomen?
- Waarom was de ontzuiling mogelijk?
- Welke sporen heeft de verzuiling achtergelaten in de moderne Nederlandse maatschappij? Misschien zouden we deze vraag iets anders kunnen formuleren: heeft verzuiling enkele sporen achtergelaten in de moderne Nederlandse samenleving?
- Hoe kunnen we het moderne politieke, sociale (hoe dan ook) stelsel beschrijven en definiëren?
- Hoe uit zich dit stelsel in de taal? Of, misschien zo: is het mogelijk om de uitingen van dit nieuwe (of het nieuw is) stelsel in de taal te zien?

Dit zijn vijf vragen. Vijf vragen die beantwoord moeten worden om te proberen, alleen proberen, het moderne Nederland, alle stromingen, gebeurtenissen, problemen enzovoort die in de Nederlandse maatschappij bestaan, te begrijpen. Natuurlijk zeggen wij niet dat wij het honderd procent gelijk hebben of dat wij de absolute waarheid zouden uitspreken. Onze studie is een poging om een antwoord (van duizenden mogelijke antwoorden) te geven op één vraag. Deze vraag is: "Waarom"? Waarom is het zo en niet anders? Waarom is Nederland zo en niet anders geworden? En het lijkt me dat één van de sleutels, één van die mogelijke antwoorden, in de tijden van verzuiling kan worden gevonden.

En nog een vraag... Waarom is het belangrijk om over de taal te spreken? Wij denken dat de taal, als we dat mogen zeggen, de algemene wereldomvatting van een natie of van een volk op een bepaalde manier kan weerspiegelen. Dus in de taal kunnen we enige wijzigingen of zelfs veranderingen zien die in de maatschappij gebeuren. Natuurlijk zijn deze wijzigingen niet direct te zien. Zoals de zonnestralen in een prisma, breken deze wijzigingen of veranderingen in de taal. Maar behalve statistiek en een paar redelijk speculatieve politicologische en sociologische theorieën is de taal één van de beste indicatoren van de stand van zaken in de maatschappij.

1. Wat is verzuiling en waarom is die in Nederland tot stand gekomen?

Er zijn natuurlijk heel veel definities van verzuiling. Volgens de webpagina Woorden-Boek.nl is verzuiling "opdeling van een

samenleving in bevolkingsgroepen die zich verenigd hebben in sterk van elkaar gescheiden maatschappelijke of politieke organisaties en instellingen op levensbeschouwelijke grondslag". [1] Zo'n definitie kunnen we in alle andere woordenboeken vinden. En die zou goed zijn. Maar zullen we onze eigen definitie geven. Het lijkt dat verzuiling niet alleen opdeling maar ook gemeenschappelijke verdeling betekent. Daar zullen we wat later over spreken. Maar nu is het belangrijk om te zeggen dat verzuiling niet alleen een soort maatschappelijke hiërarchie of structuur produceerde maar ze had een grote invloed op alle zijden van het leven (vanaf onderwijs tot de zelfidentificatie van mensen). Aan de ene kant was verzuiling een manier om zelf te identificeren, zelf te begrijpen in de wereld. Aan de andere kant was verzuiling een manier om het proces van machtswisseling en regeringslegitimatie uit te oefenen.

Volgens ons is verzuiling een toestand van gemeenschappelijke verdeling en opdeling gebaseerd op de ideologie en levensbeschouwelijke principes, die uitingen had in bijna alle zijden van het leven.

Dus dat betekent dat bijna op alle niveaus van het bestaan was verzuiling te zien. In het bijzonder was ze bemerkbaar in de schoolkwesitie en in de media.

Hoe kwam het tot verzuiling? Wij zouden dat graag heel snel uitleggen. De Nederlandse maatschappij in de negentiende eeuw werd geleid door één politieke macht. Deze macht kan misschien liberaal genoemd worden. Deze "naam" heeft bijna niets te maken met de moderne liberale ideologie. Bovendien had deze "liberale" macht geen eenheid, er waren verschillende bewegingen en stromingen. Het moet ook gezegd worden dat er geen politieke partijen waren in die tijd. Maar over het algemeen kunnen we deze politieke macht liberaal noemen. Tenminste noemden 10 van 13 kabinetten sinds 1868 tot 1908 zichzelf liberaal. Dus het was een gesloten cirkel politici (bestaande uit aristocraten, ondernemers, bankhouders, kooplui enzovoort). Na de politieke hervorming van 1887 hadden alleen 15% [2] van de bevolking het kiesrecht.

Maar sinds het einde van de negentiende eeuw begonnen de mensen (in het bijzonder op het lokale niveau) nieuwe politieke en economische vrijheden te eisen.

In het begin van de twintigste eeuw nam sterk het aantal van politieke en economische stakingen toe. [3] Serieuze gevolgen van de Eerste

Wereldoorlog leidden ook tot de toename van de zogezegd maatschappelijke vraag naar politieke en economische liberalisatie.

Maar dat is alleen een kant. Deze liberalisatie was alleen mogelijk als verschillende bewegingen, stromingen, groeperingen en gemeenschappelijke groepen op een of ander manier geconsolideerd kunnen worden. Het lijkt dat op die tijd de consolidering mogelijk was alleen op basis van religieuze principes. (Religie was toen gewoon de machtigste actor die consolideren kon) Daarom is de totstandkoming van verzuiling direct verbonden met het proces van zogezegd katholieke emancipatie en een protestants antwoord op deze emancipatie.

De Nederlandse maatschappij van de negentiende eeuw was heel verschillend. Er was een katholiek Nederland en een protestants Nederland. Er waren gebieden waar niet allen katholieken maar ook protestanten leefden. Om op een vreedzame manier te kunnen co-existeren, moesten deze zijden altijd naar alle soorten compromis zoeken. Wij moeten ook zeggen dat er veel Joden waren die ook heel apart leefden. Deze co-existentie kunnen we een soort tolerantie noemen. Maar meer precies zou dit proces non-interventie kunnen genoemd worden. Alle stromingen leefden gewoon apart. Dat was beïnvloed door de protestantse organisatie. Er waren heel veel soorten protestanten, ze waren allemaal verschillend en ze leefden in heel gesloten gemeenten. Kruyt zei dat het de "echt calvinistische" neiging is om in het eigen kringetje op te sluiten. [4]

Dus de wortels van de "tolerantiecultuur" (of non-interventie) zijn in de negentiende eeuw te vinden. En de opdeling van verzuiling werd ook beïnvloed door deze calvinistische tradities.

Toch hebben de Katholieken een stimulus gegeven om verzuiling te creëren. In de negentiende eeuw begonnen ze hun eigen structuren, organisatie, vakbonden enzovoort te bouwen (proces van katholieke emancipatie). Protestanten moesten gewoon antwoorden op de toenemende bedrijvigheid van Katholieken. Protestanten waren ook bang voor hun dalende posities in de Nederlandse maatschappij. [5]

Nog een macht die in de hele wereld is verschenen in het einde van de negentiende eeuw waren socialisten. Maar ze zijn in Nederland niet zo populair geworden omdat hun sociale basis gedeeltelijk bezet was door katholieken en protestanten (die laatsten hadden hun eigen vakbond-organisatie die arbeiders op de basis van religie kon consolideren).

Liberalen waren niet zo machtig en ze hebben niet-religieuze en niet-socialistische kringen geconsolideerd.

Na de hervorming van 1918 die het algemene kiesrecht invoerde, was de weg naar verzuiling open.

Dus de verzuiling had een "vier-zuil-structuur": katholieken, protestanten, liberalen, socialisten. Alle politieke machten hadden hun eigen pers, scholen ("bijzondere" scholen voor katholieken en protestanten en "algemene" voor socialisten en liberalen), politieke partijen (KVP, ARP, PvdA, Liberale Unie enzovoort).

Hoe groot was de verdeling? Daarover kunnen deze tabellen zeggen:

Tabel 1. Godsdienst en partijkeus

	KVP	PvdA	VVD	ARP	CHU	Andere	Totaal
Rooms-katholiek (kerks)	90	6	5	2	1	2	25
RK (onkerks)	9	7	9	0	1	2	7
Gereformeerde kerken	0	2	1	71	8	20	10
Nederlandse Hervormde Kerk (kerks)	0	3	4	15	61	4	10
NHK (onkerks)	1	41	39	8	22	16	22
Andere gezindten	0	4	4	3	5	8	4
Onkerkelijk	0	37	39	1	2	47	23
<i>Katholieke zuil</i>	90	6	5	2	1	2	25
<i>Algemene zuil (socialisten+ liberalen)</i>	10	89	90	12	30	73	56
<i>Protestants-christelijke</i>	0	5	5	87	69	24	20

zuil

100% 100% 100 100% 100% 100% 100%
%

Bron: Lijphart A. Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek. P. 41

Tabel 2. Partijkeus en vriendschap, 1964

Partij/zuil Vrienden zijn:

	<i>Kath.</i>	<i>Ger.</i>	<i>NHK</i>	<i>Onkerk.</i>	<i>Socialist.</i>	<i>Lib.</i>	<i>g.antw.</i>	<i>Totaal</i> ¹²
KVP	86	9	15	12	2	4	8	136%
PvdA	27	12	43	34	35	5	4	160%
VVD	29	13	45	39	6	44	5	181%
ARP	16	78	48	19	9	8	7	185%
CHU	19	34	84	15	7	5	3	167%
Andere	25	28	33	35	14	12	6	153%
Weet niet	34	12	27	30	12	7	15	137%
Totaal	39	20	38	26	16	9	8	156%

Bron: Lijphart A. Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek. P.64

72% leerlingen gingen naar bijzondere scholen. Waarom is het zeer belangrijk? School is een groot deel van de socialisering (zoals het leger of gezin). Op school krijg je je levensbeschouwing. Daarom is het heel belangrijk voor verschillende politieke actoren "correcte", "goede" levensbeschouwing te creëren van een kind. Er is een boek getiteld "Voor de ziel van het kind. De schoolstrijd in het klerikale arrondissement Roeselare 1878-1887". Het is heel goed gezegd: "strijd voor de ziel". Door scholen en pers te "verzuilen" konden politieke machten zeker zijn dat ze voor zichzelf "goede" electoraat kunnen krijgen zelfs in 10 jaar.

12 De totale percentages zijn hoger dan 100% vanwege dubbeltellingen door het hebben van vrienden behorend tot meer dan één godsdienstige of politieke richting

De verzuiling was sterk zelfs in het dagelijks leven: 85% Katholieken hadden vrienden die ook Katholieken waren (61% - Hervormde kerk). [6] Dus de Nederlandse maatschappij was echt verzuild.

• *Maar hoe kwam dat dat verzuiling na 50 jaar door ontzuiling verplaatst werd?*

Er zijn 6 belangrijkste redenen:

1. De nieuwe generatie is gekomen (opgevoed door Amerikaanse cultuur), Het aantal studenten nam sterk toe.

- Onstabiliteit en onzekerheid groeide in Europa (dekolonisatie in de wereld, de Koude oorlog)

- De ontwikkeling van massale cultuur was te zien op alle terreinen van de samenleving (televisie, muziek). Heel sterk was de invloed van contraceptie (sinds 1967) die ook een belangrijk deel is geworden van de moderne maatschappij.

- De welvaart nam ook snel toe (Mensen hebben de mogelijkheid gekregen om in de consumentenwereld te leven).

- Nieuwe elites zijn gekomen en "Gepersonificeerd politiek leven" is tot stand gekomen (dus mensen associëren politiek met mensen aan de top). Als gevolg waren er schandalen rondom koninklijke familie (huwelijk van Beatrix, schandaal met prins Bernhard die smeergeld zou hebben gekregen van het Amerikaanse bedrijf Lockheed). Nieuwe elites die geen deel namen aan de machtsuitoefening tijdens de oorlog konden geen oplossing vinden voor nieuwe problemen. Deconsolidatie van de Katholieken was ook heel gevoelig voor de gehele maatschappij.

Deconsolidatie van de Katholieke zuil lijkt een van de belangrijkste redenen te zijn voor ontzuiling. En de stimulus voor deze deconsolidatie was natuurlijk het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965).

Dit concilie werd bijeengeroepen door de modernisten in de Katholieke kerk. Het doel was de kerk aan de nieuwe omstandigheden aan te passen.

De gevolgen waren rampzalig in het bijzonder voor de Nederlandse Katholieke kerk. En er zijn bepaalde redenen voor. Ten eerste was de Nederlandse Katholieke kerk, hoewel die de grootste confessie was, niet als de belangrijkste macht beschouwd ten opzichte van ideologie. Nederland wordt vooral als protestantenland beschouwd. Dus de Katholieken waren in Nederland niet zo sterk als in andere Europese landen. Daarom waren ze bijzonder gevoelig. En daarom komen ze

altijd de beslissingen van de Paus na. Ten tweede waren de Katholieken vrij conservatief. En ze waren meest geconsolideerd omdat de omgeving soms zogezegd agressief was (in het bijzonder in gemeenten waar katholieken niet de meerderheid waren). Alle Katholieke organisaties waren dus gebaseerd op het principe van collectivisme.

Maar na het Tweede Vaticaans Concilie werden dus deze twee fundamentele dingen bijna vernietigd. Het belangrijkste principe verklaard na het Tweede Vaticaans Concilie was "open Christendom" gebaseerd op individualisme. Dat was een ramp voor alle Katholieke organisaties in Nederland die vóór het Concilie collectiviteit bevorderden. En ze konden natuurlijk de nieuwe regels niet accepteren. En enorm aantal priesters trok zich terug uit de Katholieke kerk. 100 van 161 Katholieke organisaties werden gesloten. De ontkerkelijking heeft een grote stimulus gekregen. In het midden van de jaren tachtig is het aantal niet-gelovigen tot 50% gestegen.

Deconsolidatie van Katholieken heeft een grote schade opgeleverd aan de verzuiling omdat deze zuil de sterkste en de belangrijkste was. De verkiezingen van 1971 toonden dat de verzuiling niet meer bestaat. Alleen 53% Katholieken hebben hun stemmen gegeven voor Katholieke Volkspartij. Nu zouden wij over de moderne Tijd spreken.

• ***Welke sporen heeft de verzuiling achtergelaten in de moderniteit?***

Eerst is het ideologie of het ideologisch principe van de maatschappij. Welke ideologie was toen acceptabel in Nederland nadat het oude systeem gebroken was?

De al lang gekoesterde traditie van tolerantie (of als we hebben gezegd, non-interventie) werd weer tot het basisprincipe van de Nederlandse samenleving.

We kunnen naar het huidige Nederland kijken. Er zijn duizenden groepen, stromingen en bewegingen in Nederland maar ze leven apart. Bovendien leven de individuen helemaal apart. Dus "je mag doen wat je wil, ik zou dat niet kunnen beoordelen". Zo heeft de oude traditie van tolerantie die afkomstig is uit de negentiende eeuw, een nieuwe en zelfs extreme vorm gekregen. In de negentiende en twintigste eeuw was tolerantie tussen de groepen in de maatschappij. Nu is het tolerantie tussen individuen. Iedere mens heeft nu in zichzelf gesloten en niet in een zuil.

Dat was een heel snelle overgang naar een nieuw systeem. Daarom waren de hervormingen in Nederland volgens sommigen heel radicaal. In 1971 begon de periode van grote sociale experimenten. Een van de eerste acties van de nieuwe regering was de wet van 1976 die het verschil heeft vastgelegd tussen zware en lichte drugs. Dus na de strenge geslotenheid van de maatschappij komt de openheid. Maar de maatschappij kan niet zonder enkele principes (we kunnen het misschien ideologie noemen). Iets (een idee) moet aanwezig zijn om er een maatschappij op te bouwen. In de situatie (de jaren 70) toen alle gemeenschappelijke ideologieën en levensbeschouwelijke principes in diskrediet gebracht werden, moest de maatschappij op andere waarden gebaseerd worden (zo leek het tenminste), waarden die van de katholieke, christelijk protestantse en andere “oude” waarden verschilden. Er was toen in Nederland alleen maar één «ideologie», één set van waarden – cultuur van tolerantie, afkomstig uit de negentiende eeuw, waar alle verschillende religieuze groeperingen apart van elkaar leefden. Maar deze tolerantie werd niet direct overgenomen. In de negentiende eeuw was er sprake van *tolerantie tussen religieuze groepen*, dus *groepstolerantie*. In 1970, toen alle religieuze opdelingen tot niet werden gedaan, was er al sprake over *tolerantie tussen individuen*. Geen groepen – geen groepstolerantie. In plaats ervan heb je nu complete en zelfs radicale vorm van tolerantie die een toestemming geeft voor verdere splitsing van ideologieën, waarden, principes, omdat de grens, de beperking voor deze nieuwe opdeling geen groep is maar het individu. Daarom heeft nu Nederland zo'n meervoudige, “plurale” maatschappij. Daarom is er zo'n groot pluralisme van meningen, waarden, moraliteiten zelfs. Maar het nieuwe systeem van complete tolerantie is zelf niet tolerant. Je kunt dit systeem, dit pluralisme niet betwijfelen omdat het na 1970 als rechtvaardig en goed wordt geaccepteerd. De vraag dan is: “wat zijn de grenzen van deze tolerantie? Wanneer moeten wij stoppen tolereren?” Maar dit is al een vraag voor verdere discussie.

De moderne Nederlandse maatschappij lijkt volgens ons op een cel. In de cytologie bestaat het fenomeen dat een cel (een gesloten systeem dus) vanwege sommige omstandigheden open wordt, gebeuren er wijzigingen en veranderingen in die al niet te voorkomen zijn. De cel krijgt al een ander structuur en heeft andere karakteristieken. Zo was de situatie met de Nederlandse zuilen. Heel gesloten, deze zuilen en de gehele maatschappij hebben heel radicaal gereageerd op de nieuwe omstandigheden en op de nieuwe situatie in de wereld en in het land.

Maar zoals een cel heeft de Nederlandse samenleving enkele indicatoren van de oude tijden.

Maar de maatschappij kan niet heel lang leven in zo'n vorm (openheid en non-polarisering).

Traag begint een proces van nieuwe isolering en "sluiting in eigen kring". Maar deze groepjes die nu verschijnen zijn niet zo groot en niet alomvattend zoals de zuilen waren. Toch is het proces begonnen.

Men spreekt zelfs over een moderne verzuiling als het om gesloten kringen migranten gaat enzovoort. Zo zijn de bepaalde straten, wijken en gebieden waar bijna alleen migranten wonen, nieuwe zuilen. De kenmerken ervan lijken heel veel op die van oude zuilen: gesloten kringen, persoonlijke relaties zijn vaak beperkt door de grenzen van gemeenschap. Toch zijn er verschillen met wat er vroeger existeerde. Nu hebben migranten (of bepaalde etnische of religieuze groepen) nauwelijks hun eigen partijen of omroeporganisaties hoewel ze wel kranten of nieuwsbladen hebben. Nog een verschil is dat het systeem dat als een nieuwe verzuiling beschreven kan worden, al niet alleen in Nederland bestaat. Deze "sluiting in eigen kring" is nu een kernmerk geworden van vele Europese staten. In het bijzonder gaat het natuurlijk om migranten. (In Engeland hebben migranten die Islam als religie hebben, hun eigen politieke partij - Islamic Party of Britain).

In Nederland en in Europa ook staan er weer ideologieën tegenover elkaar. Aan de ene kant staat individualisme. Dit principe is heel simpel: liberaal stelsel voor iedereen. Dat betekent dat zelfs de etnische of religieuze minderheden de regels moeten naleven die in een liberale maatschappij bestaan. "Religie mag, maar wel als privézaak graag en niet te extreem - sowieso moet iedereen in de gelegenheid gesteld worden zijn wereld naar eigen inzicht in te richten. Iedereen is individu en groepen worden alleen erkend wanneer ze onderdrukt worden". [7] Aan de andere kant staat collectivisme. Dat betekent dat de interessen van een groep belangrijker zijn dan interessen van een individu. In Nederland krijgt deze ideologische stelling ook een liberale dimensie. Dat is te zien in een liberale positie van Chadran Kukathas die in zijn boek "The Liberal Archipelago" [8] schreef dat "culturele gemeenschappen hun leven mogen inrichten zoals ze willen zolang zij hun leden maar niet het recht ontzeggen uit de gemeenschap te stappen en hun heil elders te zoeken." [9]

En dat is precies wat er vandaag in Nederland gebeurt. “Religieuze verzuiling stond bijvoorbeeld voor een groot deel haaks op sociaal-economische scheidslijnen. Protestants christelijke kinderen zaten weliswaar in de klas met andere protestants christelijke kinderen, maar op veel scholen (zij het zeker niet alle) waren dat kinderen van welgestelde en minder vermogende ouders door elkaar heen. Bovendien spraken kinderen in alle zuilen Nederlands, zowel thuis als op school (zij het soms met een zwaar accent of dialect), zodat op dat vlak helemaal geen scheidslijn bestond. De hedendaagse moslim minderheid behoort voor een heel groot deel tot de lagere sociaaleconomische klasse en spreekt ook nog een veelvoud van andere talen dan het Nederlands. In de termen van Lijphart, die veel schreef over de voorwaarden waaronder zijn pacificatiedemocratie zou kunnen werken: verzuiling is minder gevaarlijk als er “cross cutting cleavages” (deze nieuwe scheidslijnen – E.S.) zijn”. [10]

- ***Het moderne gemeenschappelijke stelsel van Nederland***

Over zulke maatschappijen waar groepen tegen elkaar staan, schreef Lijphart in zijn boek "Democracies in Plural Societies". Hij definieert deze meervoudige maatschappijen op zo'n manier: "citaat" Dus het gaat om maatschappijen die geen cohesie hebben, waar verschillende groepen ook verschillende interessen, wensen, verwachtingen hebben. Maar volgens hem zijn de tijden van deze "plural democracy" in Nederland al voorbij. Helaas denkt Veit Bader zo niet. In 2007 heeft hij een boek "Secularism or Democracy? Associational Governance or Religious Diversity" waarin hij de Nederlandse maatschappij weer als een associatieve (plural) gemeenschap noemt. [11] Volgens hem bestaat deze Nederlandse maatschappij uit "moral majority" (zie de eerste ideologische stelling - individualisme) en religieuze minderheid (zie tweede ideologische stelling - collectivisme). Als politiek stelsel kan dit systeem wel levend blijven. Maar het is in dezelfde tijd een dreiging voor de hele maatschappij. "Associative democracy may be good in preventing, but bad in fighting political fundamentalism and terrorism."

Maar er is vandaag sprake niet alleen over groepen migranten. In Nederland is de situatie nog ingewikkelder. In plaats van relatief grote zuilen is Nederland gesplitst in veel kleinere gemeenschappen. En bijna alle zijn zo gesloten zoals de zuilen waren wat de ideologie en levensbeschouwing betreft. De Russische president Vladimir Poetin heeft tijdens zijn bezoek aan Nederland opgemerkt dat het in Nederland mogelijk is een beweging te hebben voor de rechten van pedofielen.

Vele mensen hebben toen heel kritisch gereageerd op deze opmerking alsof de president van de Russische Federatie heel radicaal de situatie in Nederland beoordeelt. Maar het idee is dat het wel mogelijk is om zo'n groep te hebben in Nederland. Deze beweging is ook een deel van menselijke levensbeschouwing. En dat zou de "moral majority" accepteren omdat het een persoonlijke keuze is. Dit voorbeeld is natuurlijk radicaal. En het gaat er niet om dat Nederlanders pedofilie accepteren. Het gaat om het totale pluralisme en de verdeling in verschillende groepjes wat voor de gehele maatschappij aanvaardbaar is.

Deze groepjes zijn tot stand gekomen omdat mensen niet zo makkelijk in die complete openheid die na de tijden van verzuiling is gekomen, kunnen leven. Ze hebben hun eigen kring nodig. En volgens de oude Protestantse traditie splitsen zich mensen in deze groepjes. Dit is ook een spoor van verzuiling. In het bijzonder is het te zien in politiek leven wat de nieuwe politieke bewegingen betreft (ecologie, dierenbescherming enzovoort). Als gevolg hebben wij een politieke partij "Groen!" en ook een Dierenpartij. Daar hebben de Nederlanders zelfs een grapje voor: "stuur twee Nederlanders naar de maan en ze zullen daar drie politieke partijen oprichten". Het probleem is dat het werkelijk niet helemaal een grapje is. In Nederland zijn er hedendaags meer dan 100 politieke partijen (op nationaal, regionaal en lokaal niveau). Deze partijen komen in het politiek leven en trekken zich terug. Alleen op het nationale niveau zijn er meer dan 15 politieke partijen. En het feit dat ze toch verschillende resultaten tonen bij de verkiezingen, laat ons zien dat Nederland toch niet helemaal verzuild is (zie tabel 3). Maar dat is weer een onderwerp voor verdere discussie.

Tabel 3. Verkiezingen in de Tweede Kamer van de Staten-General in Nederland, 1982-2012 (aantal zetels)

Partij	1982	1986	1989	1994	1998	2002	2003	2006	2009	2012
PvdA	47	52	49	37	45	23	42	33	30	38
CDA	45	54	54	34	29	43	44	41	21	13
VVD	36	27	22	31	38	24	28	22	31	41
D66	6	9	12	24	14	7	6	3	10	12
PSP	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-

SPN	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PPR	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
EVP	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GroenLinks	-	-	6	5	11	10	8	7	10	4
SGP	3	3	3	2	3	2	2	2	2	3
RPF	2	1	1	3	3	-	-	-	-	-
GPV	1	1	2	2	2	-	-	-	-	-
ChristenUnie	-	-	-	-	-	4	3	6	5	5
CP	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
CD	-	-	1	3	-	-	-	-	-	-
AOV	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-
SP	-	-	-	2	5	9	9	25	15	15
Unie 55+	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
LPF	-	-	-	-	-	26	6	-	-	-
LN	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
PVV	-	-	-	-	-	-	-	9	24	15
PvdD	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2
50+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Totaal zetels	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150

Bron: Verkiezingen Tweede Kamer 1918-2012.

URL:http://www.parlement.com/id/vh8lnhrpmxux/verkiezingen_tweede_kamer_1918_2012

- *De taal*

De stelling dat de maatschappelijke veranderingen hun onmisbare uitingen hebben in de Nederlandse taal, is natuurlijk betwistbaar. Maar over het algemeen kunnen we het feit niet betwijfelen dat de taal aan het veranderen is. Het is nutteloos om over alle aspecten van een wijzigende taal te spreken. Om de splitsing in verschillende groepjes te tonen kunnen we alleen één aspect onderzoeken.

Nieuwe omstandigheden hebben wel hun uitingen in de taal. Ze zijn niet goed te zien en ze zijn niet direct weerspiegeld in het Nederlands. Vooral spreekt men hier over de zogenoemde sociolect.

De meest eenvoudige definitie van sociolect die wij zelfs in de webpagina van Wikipedia kunnen vinden, is vrij voldoende: "sociolect is een term die in de taalkunde, de sociolinguïstiek en de sociologie wordt gebruikt om de taal aan te duiden die iemand spreekt doordat hij/zij tot een bepaalde sociale groepering behoort". [12]

Criteria om verschillende sociolecten te onderscheiden, zijn het niveau van onderwijs, aanhorigheid tot een bepaalde sociale groep of klasse, geslacht, leeftijd, professionele kwaliteiten, etnische aanhorigheid en zo voort. Sociolect is dus sociaal georiënteerd. Daardoor (door deze sociale oriëntatie van sociolecten) zijn de belangrijkste criteria aanwezig om sociolecten te verbinden met de moderne tendenties in de maatschappij (nieuwe opdeling en verdeling van de samenleving)

De meest opvallend en interessant is natuurlijk de straattaal, een variant van sociolect. Dat is een mengtaal van jongeren. Die heeft eigenschappen van Engels, Marokkaans en zelfs standaardtaal. Straattaal is in het bijzonder interessant omdat deze taal een juiste kenmerk is van je identiteit en je aanhorigheid tot een bepaalde sociale groep. Bovendien verschilt straattaal van stad tot stad en van gewest tot gewest. Er bestaat Rotterdamse, Amsterdamse straattaal e.a. Dat is typisch in de Nederlandse traditie met allerlei dialecten en taalvariëaties.

Straattaal is de mengtaal die jongeren van verschillende culturele en sociale achtergronden in het dagelijks leven spreken op school en op straat. Niet alle straattaalsprekers behoren tot dezelfde groep of subcultuur. [13]

"De Nederlandse jongerentaal bestaat niet. Jongeren bewegen zich in allerlei groepen en subgroepen naar verschil en overeenkomst in voorkeur, interesse, leeftijd en ook in taalgebruik. Vrijwel alle jongeren

ontwikkelen een eigen manier van spreken, een vorm van jongerentaal. Dit taalgebruik kan variëren van zeer specifiek binnen de eigen groep tot meer algemeen naar buiten toe." [14]

Verschillende soorten groepjes jongeren kunnen dus ook hun eigen quasi-talen gebruiken. Belangrijk is dat deze jongeren ook op een bepaalde manier beschouwd worden door oudere generaties en door mensen van andere sociale afkomst. Dat maakt de splitsing tussen de straattaalsprekende en "gewone" burgers nog groter. Het gaat hier al om onbegrip in de maatschappij: oudere begrijpen noch de taal die sommige jongeren spreken, noch de stijl van hun leven en omgekeerd.

Zoals vroeger (in de jaren 70) reageren jongeren sneller op de wijzigende omgeving en milieu. Jongeren van Nederlandse afkomst merken wel op dat er relatief meer buitenlanders (migranten) zijn in betrekking tot jongeren dan er allochtonen zijn in betrekking tot volwassenen over het algemeen. Nederlandse jongeren moeten zich aanpassen. Ze gebruiken een middel dat wijdverbreid is in de natuur – mimicry. Als gevolg krijg je een bizarre synthese die wij nu straattaal noemen.

Dat de straattaal van plek tot plek verschilt, is goed te zien in verschillende steden. En het is ook heel opvallend: hoewel men nu over mobiliteit en het vrije reizen spreekt, voelen zich en zijn jongeren nog steeds geïsoleerd. Ze beïnvloeden elkaar bijna niet. Ze worden meer beïnvloed door de televisie.

Deze verschillen kun je dus opmerken. Typisch Rotterdams dan is: "Ik was zo kleppie, ik kon niet meer wakka" (Ik was zo dronken dat ik niet meer kon lopen). In Amsterdams zou je in plaats van "kleppie" (dronken) "der af" zeggen maar het werkwoord "lopen" zou in beide taalvarianties als "wakka" klinken wat natuurlijk een quasi-leenwoord is uit het Engels (to walk). Er zijn nog veel interessante en grappige uitdrukkingen maar ze worden misschien in de toekomst bestudeerd.

We kunnen concluderen dat de taal reageert op de wijzigingen en veranderingen in de maatschappij en in het leven. En het feit dat de taal beïnvloed is door deze nieuwe omstandigheden, laat ons zien dat de wijzigingen en verandering waar we over hebben gesproken, serieus zijn.

Conclusie

De Nederlandse maatschappij heeft een heel interessant en uniek systeem gehad, dat we nu verzuiling noemen. De karakteristieken van dit systeem hebben zo'n sterke invloed gehad op de Nederlanders dat we nog steeds

sporen van verzuiling kunnen vinden in de Nederlandse samenleving. Het gaat hier over nieuwe soorten splitsingen en opdelingen, over de wijzigingen in de taal e.a. Maar de belangrijkste factor is volgens ons dat de huidige cultuur van tolerantie en moderne waarden waarop de Nederlandse maatschappij vandaag gebaseerd is, afkomstig zijn uit de tijden toen verzuiling vervangen werd door ontzuiling. En dat is precies de invloed die verzuiling heeft uitgeoefend op de moderne Nederlandse maatschappij.

Literatuur

- Woorden-Boek.nl; URL: <http://www.woordenboek.nl/woord/verzuiling>
- Шатохина-Мордвинцева Г.А. История Нидерландов / Г.А. Шатохина-Мордвинцева. — М:2007. — С.267
- Terugblik: een eeuw van statistieken, 2010. P.34; URL: <http://www.cbs.nl>
- Kruyt J.P. Het Nederlandse volkskarakter en het socialisme / J.P. Kruyt. — Arnhem, 1934. — P.59
- Kippenberg H. De religieuze kaart van Nederland: omvang en geografische spreiding van de godsdienstige gezindten vanaf de Reformatie tot heden / H. Kippenberg. — Uitgeverij Van Gorcum, 1992. — P.79.
- Lijphart A. Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek / A. Lijphart. — Becht, Haarlem, 1990. — P.68.
- Heijne B. Storm / NRC, 13 april 2014. URL: <http://www.nrc.nl/heijne/2014/04/13/storm>
- Kukathas C. The Liberal Archipelago. A Theory of Diversity and Freedom / C. Kukathas. — Oxford. — 2003.
- 9. Trappenburg M. Associatieve democratie als een nieuwe vorm van verzuiling / M. Trappenburg // Migrantenstudies. — 2010. — №4.
 - Ibid.
 - Bader V. Secularism or Democracy? Associational Governance or Religious Diversity / V. Bader. — Chicago. — 2007.
 - Wikipedia.org; URL: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Sociolect>
 - Wikipedia.org; URL: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Straattaal>
 - van den Braak J. Het verschijnsel van straattaal: een verkenning / J. van den Braak // Respons 5, Mededelingen van het Meertens Instituut. — 2002 — P. 20-27

Bastiaan Lohmann (Nederland)

Бастiaan Лооманн (Нидерланды)

Tradities en moderniteit

Традиции и современность

В данной лекции автор рассматривает проблему традиций в современном мире, совместимость традиций с нынешним сознанием человека. Современному человеку всё сложнее воспринимать традиции, он ощущает их неким иррациональным и ненужным пережитком прошлого. Следовательно, по всему современному миру наблюдается тенденция оскудения и даже гибели традиций. Автор пытается в области мировоззрения и экономической этики найти причины и обстоятельства, расшатывающие традиции, и противопоставляет нидерландскую ситуацию российской, используя идеи немецкого социолога Макса Вебера.

Ключевые слова: *традиция, обряд, модернити, религиозная картина мира, секуляризация, рационализм*

Sleutelwoorden: *traditie, rituelen, moderniteit, religieus wereldbeeld, secularisatie, rationalisme*

0.0 INLEIDING

In deze lezing wil ik proberen traditie en moderniteit met elkaar te contrasteren en redenen en omstandigheden aan te dragen die maken dat in onze moderne tijd tradities steeds minder begrepen lijken te worden en dientengevolge onderhevig raken aan afkalving. Op het gebied van levensbeschouwing en economische ethiek zullen de Nederlandse en Russische situatie tegenover elkaar geplaatst worden naar de ideeën van Max Weber, maar het inflateren van traditie lijkt bovenal toch een mondiaal verschijnsel te zijn. Wil men deze complexe materie proberen in kaart te brengen en trachten te verklaren waarom in de moderne tijd tradities er minder toe doen, dan wordt men onvermijdelijk met een aantal vragen geconfronteerd waarvan het onduidelijk is of die eenvoudig, laat staan ondubbelzinnig, kunnen worden beantwoord, zoals: in hoeverre worden tradities vandaag de dag nog aanvoeld en begrepen? Welke betekenis hebben tradities in de moderne tijd, voor de hedendaagse mens? Kunnen tradities in onze tijd worden begrepen zonder kennis van het verleden en, niet minder belangrijk, zonder affiniteit met dat verleden?

Binnen het bestek van deze lezing wil ik me vooral richten op de vraag waarom tradities geleidelijk minder vanzelfsprekend worden en of dat verschijnsel past in het beeld dat de moderne Westerse wereld van zichzelf laat zien.

1.0 TRADITIE

1.1 De oorsprong van het woord ‘traditie’

Het woord “traditie” komt van het Latijnse ‘traditio’, afgeleid van het werkwoord ‘trádere’ (overleveren) en wordt meestal gedefinieerd als een gebruik of gewoonte die van de ene generatie op de andere wordt doorgegeven. In zijn oorspronkelijke betekenis had deze term echter een letterlijke betekenis: overdracht van bezit, waarbij dit bezit zowel materieel als immaterieel kon zijn. Met immaterieel bezit werd een bepaalde vaardigheid of kundigheid bedoeld. In beide gevallen kan het begrip traditie evenwel scherp worden afgebakend: tot traditie behoort al datgene wat niet toebehoort aan een individu en wat is overleverd door een ander. Tradities kunnen daarom nooit iets persoonlijks zijn of het product zijn van iemands artistieke verbeelding.

1.2 Verschillen in definities

Wanneer men Nederlandse en Russische bronnen met elkaar vergelijkt, springt in het oog hoezeer definities van het begrip ‘traditie’ in de afzonderlijke cultuurgebieden verschillen. In diverse Nederlandse bronnen zijn de definities van ‘traditie’ meestal kort; alleen Van Dale geeft uitgebreidere definities, waaronder een juridische (waarmee overdracht van zaken van de ene persoon op de andere persoon bedoeld wordt); het is opmerkelijk dat juist de juridische interpretatie als eerste genoemd wordt. De algemene definitie die Van Dale geeft luidt als volgt: “hetgeen op een of andere wijze overgegeven is van geslacht tot geslacht, hetzij een verhaal, een gewoonte of een gebruik.”¹³ Andere Nederlandse bronnen zijn beduidend korter: “wat mondeling van het ene geslacht aan het andere wordt overgebracht”, “oud gebruik”, “oude gewoonte”, “oude zede”.

Russische woordenboeken geven een uitgebreidere definitie van het fenomeen ‘traditie’:

¹³ Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal, Antwerpen-Utrecht, 2005

“Gewoonten, gedragsnormen, zienswijzen, smaken en dergelijke die historisch gegroeid zijn en die van de ene op de andere generatie worden overgebracht.”¹⁴

“<...> elementen van sociaal en cultureel erfgoed, die worden doorgegeven van generatie op generatie en die gedurende lange tijd bewaard worden in bepaalde samenlevingen en groepen. In de hoedanigheid van traditie kunnen religieuze overleveringen, bepaalde maatschappelijke instellingen, gedragsnormen, waarden, ideeën, gewoonten of rituelen dienstdoen. Tradities van verschillende aard functioneren in elke samenleving en op alle gebieden van het maatschappelijk leven.”¹⁵

Wat opvalt is dat de Nederlandse definities vooral gefixeerd lijken te zijn op het concrete aspect van tradities, terwijl de Russische definities meer oog hebben voor de immateriële en geestelijke aard van tradities. In dit verband wekt het weinig verwondering dat in Russische bronnen geen aandacht is voor de juridische achtergrond van het begrip ‘traditie’.

1.3 Evolutie van het fenomeen traditie

Lange tijd was het bestaan van tradities een vanzelfsprekend gegeven; het leven van de mens, waar ook ter wereld, was religieus georiënteerd en in deze of gene mate geritualiseerd. Lange tijd waren religie en ritueel nauw met elkaar verbonden, een situatie die nu nog steeds bestaat in traditionele gemeenschappen. Pas toen het tijdperk van de Verlichting aanbrak – niet meer dan 300 jaar geleden – ging men nadenken over traditie en haar rol in de maatschappij. Het is in deze tijd dat men traditie begint te zien als iets wat tijdelijk en veranderlijk is. Met de emancipatie van het burgerdom ging men in nog sterkere mate dan vroeger tradities zien als een hindernis op de weg naar volledige individuele vrijheid en ontplooiing van de mens. Ook in de 19e eeuw werd traditie vooral gekritiseerd; men zag haar als een beknellende sociale structuur die kritisch denkvermogen en individueel initiatief in de weg stond. Traditie werd als tegenpool van vernieuwing beschouwd en vele denkers waren ervan overtuigd dat alle traditie vanzelf op zal houden te bestaan onder druk van technische en maatschappelijke innovaties. De werkelijkheid is evenwel weerbarstiger dan rechtlijnig vooruitgangdenken, de realiteit blijkt vaak dialectisch te zijn en in dit geval schuilt de dialectiek in de

¹⁴ Словарь русского языка в четырех томах. Москва, 1984. Т. IV. С. 396.

¹⁵ Новый энциклопедический словарь. Москва 2000. С. 1223.

dynamiek van culturele tradities: waar oude tradities en daarmee verbonden sociale stereotypen verdwijnen, wordt hun plaats ingenomen door nieuwe tradities en nieuwe sociale stereotypen.

2.0 OORSPRONG TRADITIES

2.1 Correlatie tussen menselijk bewustzijn en oorsprong van tradities

Zoals reeds gezegd was de aanwezigheid van tradities lange tijd iets vanzelfsprekends voor de mens. Het lijkt evenwel evident te worden dat tradities voor de moderne mens steeds meer aan inhoud en betekenis aan het verliezen zijn. Om deze problematiek te kunnen begrijpen is het noodzakelijk in te gaan op het tijdperk waarin tradities hun oorsprong vinden, wat voor bewustzijn de mens in dat tijdperk had en wat de ontologische essentie van tradities uitmaakt.

2.2 Kenmerken van een ander tijdperk; de traditionele samenleving

Tradities stammen uit een epoche dat zowel in de tijd als psychologisch ver van ons, modernen, verwijderd is. Dit tijdsgewricht staat op veel punten wellicht zo ver van ons af, dat het in een aantal opzichten niet als premodern, maar zelfs als primitief kan worden gekwalificeerd. Het gaat hier om een tijdperk waarin de mens leefde met de notie van het sacrale, een tijd waarin de mens een overkoepelend religieus wereldbeeld had. Hoegenaamd alle tradities houden dientengevolge verband met religie in het algemeen en met een mystiek bewustzijn in het bijzonder. Dit verband kan tweërlei zijn – hetzij vloeien tradities direct voort uit deze of gene vorm van godsdienst en zijn ze ondubbelzinnig religieus, hetzij maken ze deel uit van een sacraal-mystiek bewustzijn dat volgens sommige filosofen en antropologen kenmerkend was voor het denken van de primitieve mens.¹⁶ Ook in de premoderne samenleving waren relictten van dit bewustzijn van de mens nog aanwezig.

Een essentieel kenmerk van dit traditionele tijdperk is dat de traditionele samenleving op zichzelf de hoogste waarde was en niet, zoals in onze moderne maatschappij, het individu. Daarmee staat het premoderne tijdperk in schril contrast met onze hedendaagse cultuur. Cultuur in het algemeen en tradities in het bijzonder kunnen alleen worden gedragen door een groep, wanneer ze voeding geven aan een sociaal systeem en wanneer dat sociale systeem op zijn beurt de tradities draaiende houdt.

¹⁶ o.a. Lucien Lévy-Brühl, Georges Gusdorf, Maurice Leenhardt, Gerard Van der Leeuw

Anders gezegd: er moet een creatieve en constructieve wisselwerking bestaan tussen denken en materie.

Twee andere wezenlijke kenmerken van het premoderne, sacraal georiënteerde tijdperk zijn stabiliteit en conservatisme. De traditionele samenleving verschilde radicaal van de moderne: het premoderne tijdperk was qua wereldbeeld, wereldbeschouwing en morele waarden gedurende vele generaties stabiel en ook het aanzien van de wereld was relatief stabiel: de wereld en samenleving veranderden uiterlijk wel, maar niet zo snel en zo ingrijpend als onze wereld over de afgelopen 150 jaar, waarin technologische en maatschappelijke ontwikkelingen elkaar steeds sneller opvolgen. Dankzij deze continuïteit op geestelijk en moreel gebied konden gedachtegoed en morele waarden en indirect daarmee verband houdende rituelen en gewoonten eeuwenlang op natuurlijke wijze worden doorgegeven van de ene generatie aan de andere. De Russische filosoof Nikolaj Berdjaev heeft de geest van het conservatisme goed aangevoeld:

Het verleden is niet minder ontologisch dan de toekomst, de gestorven generaties zijn niet minder ontologisch dan de komende generaties. Datgene, wat geweest is, bevat niet minder van de eeuwigheid dan datgene, wat nog komen gaat.¹⁷ <...> Groot is de betekenis van historische traditie en overlevering. Maar in traditie en overlevering zit niet alleen een conservatief, maar ook een creatief beginsel, ze bevatten positieve energie. Traditie en overlevering bevinden zich in een eeuwig scheppingsproces, waardoor de continuïteit behouden blijft.¹⁸

Nog stilliger is Berdjaev als hij het heeft over de innige band tussen conservatisme en cultuur:

Zonder overlevering, traditie en continuïteit is cultuur onmogelijk. Cultuur komt voort uit cultus. In een cultus is altijd een heilige band tussen de doden en de levenden, tussen het heden en het verleden, is altijd voorouderverering en energie die gericht is op de opstanding van die voorouders. En de cultuur heeft deze verering van voorouders, grafzerken en monumenten, de instandhouding van het heilige verband der tijden geërfd van de cultus. Cultuur streeft op haar eigen wijze na de eeuwigheid te bevestigen. Cultuur bevat altijd een conservatief beginsel

¹⁷ Berdjaev N.A. Filosofija neravenstva // Russkoe zarubež'e. Leningrad 1991. P. 92

¹⁸ Berdjaev N.A. Filosofija neravenstva // Russkoe zarubež'e. Leningrad 1991. P. 95

dat het verleden behoudt en voortzet, en zonder dit beginsel is cultuur ondenkbaar.¹⁹

De relatie tussen cultuur, traditie en conservatisme zijn al vaker aangetoond; deze verschijnselen hangen nauw met elkaar samen. Wordt de cultuur aangetast, dan worden vroeg of laat ook de manifestaties van die cultuur – materiële tradities en rituelen – ondergraven. Deze wetmatigheid stelt de problematiek van tradities in de moderne tijd in een bredere en nog ingewikkelder context met culturologische, antropologische en psychologische dimensies. Voor het behoud van cultuur is een zeker conservatisme noodzakelijk en dit conservatisme vindt zijn uitdrukking onder meer in tradities, die, zoals gezegd, zowel materieel als immaterieel kunnen zijn. Als het belang en de betekenis van tradities niet langer worden begrepen, al dan niet intuïtief, dringt zich de vraag op in hoeverre de cultuur die verbonden is met die tradities nog leeft in een samenleving en wat de toekomst is van die cultuur. Het gaat hierbij zeker niet om een starre, oncreatieve behoudzucht die in de naam van de cultuur koste wat kost bewaard moet blijven, want tradities zijn aan verandering onderhevig en kunnen zich van binnenuit vernieuwen. De situatie wordt pas ernstig wanneer tradities niet evolueren, zich niet meer vernieuwen, maar gaandeweg afsterven. Dan is het rechtmatig de vraag te stellen of er behalve de desbetreffende tradities ook geen andere dingen in een samenleving aan het verdwijnen zijn.

3.0 MATERIËLE EN IMMATERIËLE TRADITIES

Uit het voorgaande is gebleken dat van oudsher onderscheid werd gemaakt tussen materiële en immateriële tradities. Uit veel definities van traditie die te vinden zijn, lijkt de nadruk vooral te worden gelegd op materiële tradities, wat suggereert dat tradities geen ideële ondergrond hebben, maar beperkt zijn tot gewoonten en gebruiken hetzij in de godsdienstige, hetzij in de folkloristische sfeer.

3.1 Materiële en immateriële tradities

Wellicht is het niet verwonderlijk dat juist materiële tradities zo prominent aanwezig zijn in ons moderne, gerationaliseerde en vaak gesecculariseerde bewustzijn: bij materiële tradities gaat het altijd om tastbare en aanschouwelijke zaken, zoals rituelen. De moderne mens associeert tradities met rituelen, al dan niet verbonden met een godsdienst, met bepaalde gewoontes en zelfs met bijgeloof. In de

¹⁹ Berdjaev N.A. *Filosofija neravenstva // Russkoe zarubež'e*. Leningrad 1991. P. 98

moderne Westerse wereld worden tradities niet zelden als iets irrationeels gezien, iets wat gerespecteerd wordt uit affiniteit met een gemeenschappelijk verleden of met een gezamenlijke cultuur, zelfs als men zich niet meer volledig met die gezamenlijke cultuur identificeert. Echter, men lijkt bij deze benadering de stoffelijke tradities te zeer te zien als iets wat op zichzelf staat, zonder ideële grondslag, terwijl het juist de immateriële tradities zijn die de bron zijn voor de materiële. Materiële tradities zijn bij uitstek een bevestiging van het sacrale in het bestaan, van het sacrale in de wereld en ze zijn tegelijkertijd een manifestatie daarvan. Anderzijds kan er geen sprake zijn van een rigide tweedeling, juist omdat het ene voortkomt uit het andere en er een wisselwerking bestaat tussen het ideële en het materiële. Immateriële tradities zijn een moeilijk verschijnsel: enerzijds vloeien ze direct voort uit godsdienst of een godsdienstgerelateerde wereldbeschouwing, anderzijds hoeven ze geen directe betrekking te hebben op religie en kunnen ze functioneren op andere terreinen. Het zijn juist de immateriële tradities die een creatief beginsel in zich dragen en die de drijvende kracht zijn achter de evolutie van tradities.

3.2 Immateriële tradities: West-Europa versus Rusland

Immateriële tradities behelzen gedachtegoed dat eeuwenlang het leven en aanzien van een cultuur bepaalt dan wel bepaald heeft. Binnen het kader van de bestudering van de Nederlandse en Russische cultuur vanuit een interculturele invalshoek vraagt de oorsprong van de immateriële tradities in beide cultuurgebieden de aandacht. Immateriële tradities kunnen behalve religie ook gedachtegoed behelzen op het gebied van bijvoorbeeld recht, bestuur of kunst, zij het dat een ideële component onder de oppervlakte aanwezig blijft. In dit verband zijn de ideeën van de socioloog Max Weber relevant: hij heeft in zijn even bekende als omstreden boek “Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus” van 1905 als eerste getracht een causaal verband aan te tonen tussen het protestantisme en de geest van het kapitalisme. In de protestantse ethiek zag hij bij uitstek de voorwaarden en eigenschappen die de economie en daarmee de maatschappij diepgaand beïnvloeden hebben. De theorieën van Weber zijn ook van betekenis voor de Nederlandse cultuur met haar protestantse inslag; het hoeft geen betoog dat voor de Russische cultuur de rol van de Oosterse orthodoxie nauwelijks kan worden onderschat. Max Weber interesseerde zich voor Rusland, onder meer omdat hij teleurgesteld was in de West-Europese cultuur: de wetenschappelijke, economische en politieke ontwikkelingen

hadden naar zijn mening geleid tot een “onttovering” van de wereld, de Europese cultuur was voor de mens een ijzeren kooi geworden, vrijheid en individualisme waren bekneld geraakt doordat rationalisme, wetenschap en bureaucratie de mens te zeer aan zich hadden onderworpen. Hij beschouwde Rusland als een land met een minder ontwikkelde cultuur, maar juist deze omstandigheid zou het mogelijk maken dat in Rusland nog een vrije cultuur kon worden geschapen. Hij was van mening dat het kapitalisme voor altijd een einde had gemaakt aan een optimistisch geloof in natuurlijke harmonie van vrije individuen. Door zijn vroegtijdige dood heeft Weber zijn gedachten over Rusland niet uit kunnen werken.

3.3 De protestantse ethiek als immateriële traditie

Volgens Weber veroorzaakte de predestinatieleer van het calvinisme een innerlijke eenzaamheid in de mens en, omdat van het individu verwacht werd de notie te hebben door God uitverkoren te zijn, ging het individu zoeken naar tekenen van zijn uitverkorenheid. Dit leidde tot de noodzaak van het eigen geloof te getuigen in wereldlijke activiteiten door hard en rationeel werken en het vergaren van goederen, gecombineerd met een innerlijk ascetisme. Hierdoor werd veel winst gemaakt die werd gebruikt voor investeringen, waardoor er een opwaartse spiraal in de economie ontstond. Materiële welstand werd gezien als een teken van Gods zegen, van het persoonlijk uitverkoren zijn. Deze innerlijke dynamiek zette volgens Weber ontwikkelingen in gang die leidden tot affiniteit met een actief, wereldgericht geloof, dat in de wereld in de praktijk moet worden gebracht met als gevolg dat het geloof zich niet langer afzijdig houdt van de wereld en zelfs met haar in interactie treedt. Volgens Weber is het deze visie op geloof en persoonlijkheid die het ontstaan van een commercieel kapitalisme in de Europese cultuur mogelijk heeft gemaakt en die geleid heeft tot het ontstaan van een economische ethiek.

3.4 De Oosters-orthodoxe wereldbeschouwing als immateriële traditie

De immateriële tradities die de loop en het aangezicht van de Russische cultuur en geschiedenis hebben bepaald zijn in hoge mate verbonden met de Oosters-orthodoxe wereldbeschouwing, die in schril contrast staat met de protestantse, c.q. calvinistische. Vanuit een West-Europees gezichtspunt is de Oosterse Orthodoxie archaischer en patriarchaler, passiever en beschouwender dan het protestantisme, met vergaande

gevolgen voor de betekenis en de rol van het individu binnen het geloof en in de maatschappij. Weber noemt behalve religieuze ook politieke en historische omstandigheden die volgens hem de ontwikkeling van een commercieel kapitalisme naar Westers model in Rusland zouden hebben bemoeilijkt, maar de grootste rol kent hij bovenal toe aan de godsdienst.

Van oudsher is een mystieke geloofsbeleving typerend geweest voor de Oosterse orthodoxie; ze vindt haar oorsprong in de monastieke stromingen die zowel de theologie als de dagelijkse gebedspraktijk diepgaand en blijvend hebben bepaald. Het hoogste – en feitelijk ook enige – middel om zijn ziel te redden is totale overgave aan God en deze overgave kan het best worden verwezenlijkt door afzondering, ja zelfs verloochening van de wereld. Deze attitude kan volgens Weber in de praktijk leiden tot een zeker gebrek aan politiek-maatschappelijke stellingname, het individu streeft er niet naar zich te laten gelden in de samenleving of zijn geloof te verwezenlijken door actief deel te nemen aan het maatschappelijk-economische leven. Er zou voor het individu geen sterke stimulans bestaan voor het vergaren van goederen en kapitaal, laat staan voor grootschalige operaties daarmee, omdat het orthodoxe bewustzijn doordeesemd is door het streven naar mystieke eenwording met God. Deze onverschilligheid ten opzichte van de wereld zou het ontstaan van een economische ethiek in de weg hebben gestaan.

Op het eerste gezicht is het duidelijk hoe immateriële tradities in de hoedanigheid van mentaliteit en waarden een samenleving kunnen vorm kunnen geven. Denken in schema's kan de suggestie wekken dat de werkelijkheid logisch en verklaarbaar is, maar de realiteit is uiteraard tegenstrijdiger en daarmee complexer dan een schematische redeneertrant doet vermoeden. Een treffend voorbeeld van tegenstrijdigheid binnen het discours over de band tussen protestantisme en kapitalisme is een fenomeen dat in Rusland is ontstaan binnen een Oosters-orthodoxe context: de oudgelovigen en hun arbeidsethos.

3.5 Modern kapitalisme: calvinisten en oudgelovigen

De Duitse socioloog Andreas Buss benadert in zijn boek “The Russian Orthodox Tradition and Modernity”²⁰ de Russisch-Orthodoxe traditie in het licht van Webers theorieën. In zijn boek heeft hij bijzondere aandacht voor de oudgeloven omdat zij bij veel onderzoekers door hun

²⁰ Buss, Andreas E. *The Russian Orthodox Tradition and Modernity*. Leiden, 2003.

levenswijze associaties oproepen met protestanten. Voor Westerse auteurs is het schisma van de 17e eeuw onveranderlijk een problematisch thema: expliciet of impliciet wordt het thema van de oudgelovigen gereduceerd tot een obscurantisch, versteend geloof in rituelen. Buss neemt hier een neutrale positie in, maar merkt op dat er op ritueel gebied een fundamentele tegenstelling was tussen de officiële kerk en de oudgelovigen en dat het protestantisme weinig interesse had in slechts “uiterlijke vormen”. Dit is een wijdverbreid standpunt dat naar mijn mening de complexiteit van de materie geen recht doet, maar nu zal ik niet ingaan op dit thema.

Als eigenschappen die protestanten en oudgeloven gemeen hebben worden genoemd hoge arbeidsmoraal, discipline, rationele en systematische organisatie van werk en leven, innerlijk ascetisme, vergaring van kapitaal en daaruit voortvloeiende actieve deelname aan het economische leven. Verschillende westerse onderzoekers dragen verschillende theses aan voor het ontstaan van het specifieke arbeidsethos en de levenswijze van de oudgelovigen. Sommigen menen dat de paria-positie van oudgelovigen in de Russische samenleving ertoe heeft geleid dat oudgelovigen hun vlucht namen tot profijtelijke economische activiteiten om zich te kunnen handhaven in een vijandige omgeving²¹. Anderen wijzen op de relatief horizontale hiërarchie binnen de oudgelovigen, wat maakte dat eigen verantwoordelijkheid en gedrag een systematischer en regulerender karakter kregen, wat op zijn beurt individualisme stimuleerde²².

Hoe dan ook, toen de oudgelovigen vanaf de regeerperiode van Catharina de Grote meer vrijheden kregen, nam de economische activiteit van de oudgelovigen een steeds hogere vlucht. Bekend is dat veel kooplieden oudgelovigen waren. Onder Russische industriëlen en ondernemers waren oudgelovigen oververtegenwoordigd; oudgelovigen bezaten enorme textiel fabrieken en ook de eerste Russische autofabriek was in handen van oudgelovigen; velen van hen waren ook actief als mecenen. Onder hen zijn namen die tot op de dag van vandaag bekend genieten: Morozov, Kuznecov, Tret’jakov, Rjabušinskij. Volgens schattingen was 60% van het industriële kapitaal voor de revolutie van 1917 geconcentreerd bij oudgelovigen²³.

²¹ Gerschenkron, A. *Economic backwardness in historical perspective*. Cambridge, 1966 // Buss, 2003

²² Crumme, R.O. *The Old Believers and the World of the Antichrist*. Madison, 1970 // Buss, 2003

²³ Кириллов А.И. *Правда старой веры*

Buss geeft geen antwoord op de vraag hoe een “protestants” fenomeen kon verschijnen in een niet-protestantse context. Hij komt niet verder dan het aanwijzen van een aantal verschillen tussen protestantisme en oudgeloven en komt tot de mijns inziens aanvechtbare conclusie dat deze verschillen (traditionalisme en ritualisme) een belemmering zouden zijn geweest voor de oudgeloven om van significantie invloed te kunnen zijn op Ruslands industrialisatie²⁴.

Blijft de vraag: waarom worden Russische oudgelovigen vergeleken met West-Europese protestanten? Ook hier heeft men te maken met een immateriële traditie die tegelijkertijd ook een psychologisch mechanisme is: men zoekt in een andere cultuur onbewust altijd datgene wat men al kent, in een vreemde cultuur zoekt men het eigene. Het is begrijpelijk dat men deze weg bewandelt, maar hij leidt niet tot begrip van een andere cultuur. De auteur laat zich regelmatig de woorden “ritueel” en “traditie” ontvallen als hij over de oudgeloven spreekt, maar tegelijkertijd wordt duidelijk dat hij geen affiniteit heeft met deze begrippen, ze zijn voor hem vorm, maar geen inhoud. Dan rijst de vraag: hoe wil men de innerlijke wereld van oudgeloven doorgronden als men niet in staat is rituelen en tradities op theologisch en ontologisch niveau te begrijpen? En daarmee zijn we weer terug bij de problematiek van de moderne mens die niet langer de taal verstaat die tradities en rituelen spreken.

4.0 CONCLUSIE: TRADITIES VERSUS MODERNITEIT

4.1 Moderniteit: kenmerken en gevolgen

Hoe kan de moderniteit worden gekenschetst die ons steeds moeilijker in staat stelt tradities en rituelen te waarderen? De moderniteit kenmerkt zich door zich continu versnellende technologische ontwikkelingen; deze hebben niet alleen geleid tot een andere maatschappij, maar ook tot het ontstaan van de moderne mens met een bewustzijn en wereldbeeld die kardinaal verschillen van dat van de premoderne mens. Het bewustzijn van de moderne mens wordt bepaald door economisme, rationalisme, een eenzijdige en oppervlakkige gerichtheid op het heden en op de toekomst, een tendens tot overschatting van het heden, het actuele, en daarmee tot een onderschatting van het verleden. De Nederlandse cultuurfilosoof Tom Lemaire zegt hierover:

²⁴ Buss, 2003. P. 72, 73

Het actualisme heeft <...> tot gevolg een snelle veroudering en ontwaarding van ons doen en denken, kortom een permanente inflatie van ons leven. Juist in de mate dat we 'bij de tijd' willen zijn, zullen de dingen en ideeën hun substantie verliezen en vervluchtigen: steeds sneller belanden ze op de afvalhoop van de geschiedenis.²⁵

Een andere trek van de moderne tijd is een grote toename van individualisme. Echter, tradities worden bij uitstek gedragen en in stand gehouden door etnische of sociale groepen en kunnen niet goed functioneren in een samenleving waarin een grote mate van individualisme de norm is. In deze cultureel-maatschappelijke context gaat het menselijke bestaan in sacraliteit verloren, een religieus wereldbeeld van de mens behoort in steeds grotere mate tot het verleden. In plaats van het religieuze en archaïsche zijn secularisatie, rationalisme en relativisme het wereldbeeld van de moderne mens gaan bepalen en daarmee is gaandeweg zijn gevoel voor het sacrale, het irrationele verdwenen. Gezien het gegeven dat tradities juist geworteld zijn in een bewustzijn dat een sacraal-mystieke dimensie kent, verliezen tradities voor de moderne mens hun inhoud en betekenis, en rest alleen nog de vorm. Vooralsnog lijken velen nog vast te houden aan die vormen, maar dat is niet langer vanzelfsprekend.

Vormen kunnen evenwel een nieuwe inhoud krijgen, zoals inhoud een nieuwe vorm kan krijgen. Maar tradities hebben tijd nodig om te evolueren, hebben tijd nodig om zich te ontwikkelen en die tijd lijkt er steeds minder te zijn. Toch heeft de mens behoefte aan continuïteit en daar horen tradities als vanzelf bij. Hopelijk zal er genoeg tijd zijn voor tradities om zich te vernieuwen om ons bestaan te verrijken.

²⁵ Lemaire, Tom. De cultuur van de voortgang // De Groene Amsterdammer. № 19 / 11-05-1994

**Нидерланды и Фландрия:
традиции прошлого в новой эпохе**

Под редакцией П.В. Осколкова и Б.Т. Лооманна

Менеджер проекта: Александрова М.И.

Формат 60x90/16. Гарнитура «Garamond».

Бумага офсетная. Печать цифровая.

Подписано в печать 23.03.15 г.

Тираж 150 экз.

Отпечатано в типографии «ДПК Пресс»

111396, г. Москва, ул. Алексея Дикого, д. 18Б

+7 (495) 788-83-81, +7 (495) 724-34-86,

www.dpk-press.ru